

”Det nasjonale spørsmål”

MI-bevegelsens nasjonale diskurs
under EEC-debatten og kampen om Svalbard

Natalia Zubillaga

Masteoppgave i historie

Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier (IAKH)
Universitetet i Oslo

Høst 2007

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Klasse og nasjon, en diskursiv tilnærming

Tema og problemstilling	5
Avgrensning	6
Kilder og litteratur	8
Forskningsstatus	12
Begrepsbruk	14
Hovedtrekk ved nasjonalismeteorier	15
Diskursanalyse som metodologisk tilnærming	19
Nasjonalisme som diskurs	21
Marxistisk nasjonalisme?	25
Oppgavens struktur	27

Kapittel 2: Et innblikk i ml-bevegelsens historie

Innledning	29
Fra stabilitet til ungdomsopprør	29
MI-bevegelsen	32
EEC-debatten trer til	33
Det revolusjonære partiet	35
Sosialimperialisme og høyreavviket	38
Sjølproletarisering og kaderpartiet	40
Avslutning	42

Kapittel 3: EEC og kampen for nasjonen

Innledning	45
Klassekampen	46
1970: Klassen er målet	46
1971: Nasjonen og den imperialistske trusselen	50
1972: Arbeiderklassen må fram for nasjonen!	54
Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid	59
Georg Vaagens taler	60
Propaganda	64
Oppsummering	69

Kapittel 4: Kampen om Svalbard

Innledning	73
Trusselen fra øst	73
Kampen mot sosialimperialismen: ”Svalbard er norsk territorium!” ..	75
Felleskap gjennom historien	79
Det nasjonale spørsmål og kritikken av kritikerne	82

Nasjonsbegrepet i Svalbard-diskursen, kun et politisk spørsmål?	86
Oppsummering	88

Kapittel 5: Det nasjonale spørsmål og ml-nasjonalisme. Analyse og konklusjoner

Innledning	89
Diskurs i kontekst	89
Hovedfunn i analysen	91
EEC og Svalbard: ”nasjonal” orientering?	100
Nasjonsbegrepet og ml-nasjonalisme	102
Videre forskning	108

Kapittel 1

Klasse og nasjon, en diskursiv tilnærming

Tema og problemstilling

Temaet for masteroppgaven er nasjonale forestillinger og nasjonsforståelse i den marxist-leninistiske bevegelsen (ml-bevegelsen) i Norge. Under EEC-kampen fra 1970 til 1972 gikk ml-bevegelsen gjennom det som kan betegnes som en nasjonal vending. Vendingen besto i at nye argumenter, der nasjonen ble satt i sentrum, ble fremtredende i bevegelsens offentlig retorikk. Med et nytt fokus på det bevegelsen selv definerte som ”det nasjonale spørsmål”, fant det sted en etablering og artikulering av en forestilling om egen nasjonal identitet. Den nasjonale vendingen representerte deretter et forsøk på å etablere en nasjonsforståelse og et nasjonsbegrep som kunne inkludere både nasjonen og arbeiderklassen. Den nasjonale vendingen ble også knyttet til andre politiske spørsmål utover 1970-tallet. Den nasjonale linjen ble særlig fremtredende under ”kampen om Svalbard”, der den på nytt ble befestet som en viktig komponent i ml-bevegelsens retorikk.

Hovedproblemstillingen i oppgaven er: Hvilke nasjonsbegreper lå til grunn for fremstillingen og formuleringen av ml-bevegelsens nasjonale vending? Og hvordan fremstilte og artikulert ml-bevegelsen det de selv omtalte som ”det nasjonale spørsmål” i sin offentlige polemikk på 1970-tallet? Hvilke forestillinger om nasjonen ble fremtredende i ml-bevegelsens offentlige diskurs? Var nasjonsbegrepet statisk eller kan det hevdes at nasjonsforståelsen forandret seg innenfor ulike historiske kontekster? Og ut ifra dette: hva slags type nasjonalisme kan det hevdes å ha blitt etablert gjennom ml-bevegelsens offentlige organer på 1970-tallet? Hvordan forente bevegelsen sin nasjonalismediskursen med klasseidentitet?

Min påstand er at bruken av en nasjonalistisk diskurs var en karakteristisk side ved ml-bevegelsen og senere Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene), heretter AKP(m-l), sin offentlige retorikk gjennom 1970-årene. Det finnes karakteristiske trekk ved hvordan de formulerte og hva de la i ”det nasjonale spørsmål”. Den nasjonalistiske diskursen bidro til å etablere et nasjonalt fellesskap innad i klassen, og nasjonen ble et sentral moment som fungerte innenfor forståelsen av arbeiderklassen.

Analysen har dermed som mål å redegjøre for hvordan den nasjonale linjen kom til uttrykk i argumentasjonen i politiske saker de gikk inn i. Med utgangspunkt i dette er det to saker som vil stå sentralt. Først EEC-debatten i begynnelsen av 1970-tallet og deretter Svalbard-debatten under kampen mot sosialimperialismen med sin mest vitale periode fra året 1975. Det kan trekkes ut tre momenter som vil være viktige i analysen; retorikk, ideologi og symbolikk. Retorikk fordi jeg vil se på konkret språkbruk i gjennomføringen av den nasjonale vendingen, hvilke begreper de benyttet og hvordan disse kan tolkes. Det var gjennom en aktiv språkbruk at "det nasjonale" ble presentert og befestet. Ideologi er sentralt av to årsaker. For det første på grunn av den motsetningen som det kan hevdes å finnes mellom nasjonalisme og klassekamp som konkurrerende identiteter. Dette punktet fører videre til punkt nummer to; hvilke endringer fant sted for å forene disse to? Hvordan legitimerte bevegelsen dette ideologisk? Til slutt vil den nasjonale symbolikken være betydningsfull fordi denne har en sentral plass i oppbygningen av den nasjonalistiske doktrinen og er flittig brukt av de nasjonale bevegelsene. Symbolikk forstås her også å omfatte institusjoner og historiske hendelser som har en symbolsk funksjon. Det vil si at de viser til noe mer utover seg selv, de gir assosiasjoner og etablerer en bredere meningsforståelse. Dette kan eksemplifiseres med det norske flagget eller Stortinget, som er institusjoner samtidig som de er symboler som har mening innenfor det norske samfunnet.

Avgrensning

Avgrensningen av oppgaven har dermed blitt satt til to sentrale saker innen bevegelsens historie og til den offentlige diskursen, det vil si til hvordan bevegelsen fremtilte spørsmålet utad mot offentligheten. Dette betyr at det tematiske har vært snevret inn, mens det tidsmessig perspektivet har vært bredere siden disse sakene utspilte seg over en lengre tidsperiode. EEC-debatten fikk en kraftig oppblomstring fra 1970 og frem til avstemningen 25. september 1972. "Kampen om Svalbard" formulert under innflytelsen av teorien om sosialimperialismen. Sosialimperialismen var en teori og tese som gjorde seg gjeldende allerede etter landskonferansen i 1974 og ble en sentral faktor i bevegelsens valg av politiske linjer helt frem til partikrisen, hvis start er blitt tidsfestet til 1978. Andre politiske kampanjer og saker under den omtalte perioden var også fremtredende. Årsaken til at EEC og Svalbard er blitt valgt ut som tematisk avgrensning er den betydningen disse sakene hadde for ml-bevegelsen og deres nasjonale linje. EEC-debatten var sannsynligvis den viktigste saken i norsk politikk på begynnelsen av 1970-tallet. Denne perioden var også bevegelsens oppblomstringsperiode. Innenfor denne rammen kunne de plassere seg selv politisk. Samtidig

er EEC-debatten blitt betegnet som startskuddet for ml-bevegelsens nasjonalistiske orientering. EEC ble i midlertidig også tolket og satt i sammenheng med, eller i motsetning til, mange andre sosiale spørsmål som ikke blir drøftet her.

Dette betyr at andre politiske temaer gjorde seg gjeldende som en del av en bredere EEC-debatt, et eksempel er kvinnepolitiske spørsmål. Det har ikke vært et mål å fremstille EEC-debatten i sin helhet, men den utgjør den historiske konteksten for problemstillingen i oppgaven. Samtidig er det viktig å påpeke at den nasjonalistiske diskursen hos ml-bevegelsen ble til og hadde sitt utspring i EEC-debatten, i det politiske klimaet den skapte og de taktiske vurderingene en måtte gjøre innenfor denne. Et moment som bør påpekes er det at spørsmålet om hvorvidt ml-bevegelsens argumenter og tolkning av EEC var riktige eller gale, ikke er hensikten med denne fremstillingen. Spørsmålet gjelder deres konstruksjon av nasjonalisme der EEC-kampen utgjør den historiske rammen. Nasjonalismen var én side ved EEC-debatten, og på ingen måte den eneste som gjorde seg gjeldene for ml-bevegelsen.

I forhold til Svalbard-debatten var den historiske konteksten annerledes i den forstand at den fungerte innenfor en "sosialimperialistiske ramme" der denne la sterke føringer på AKP(m-l)s syn på egen samtid og den hadde, som nevnt tidligere, betydelig innvirkning på valg av politiske linjer. Sosialimperialismen, en tese importert fra Kina, var ikke et aktuell politisk spørsmål som andre politiske partier og aktører sluttet opp om. Det politiske klimaet var dermed ulikt enn under EEC-debatten. Spørsmålet skal i midlertidig ikke dreie seg om eller drøfte selve teoriens gyldighet eller sannsynlighet. Det er hvordan denne konteksten hadde betydning for den nasjonale linjen som vil stå i fokus.

Disse sakene kan i ettertid betraktes som avgjørende faser i bevegelsens historie, og ikke minst var de sentrale i forhold til de spørsmålene som ønskes besvart i denne analysen. Derfor er ikke denne fremstillingen en bredere historisk redegjørelse, men en dybdeanalyse av "det nasjonale spørsmål" under to sentrale politiske saker i ml-bevegelsens historie. Et innblikk i den bredere historien om bevegelsen og partiet har allikevel fått plass i denne oppgaven for å kunne bidra til å sette bevegelsen inn i et større historisk perspektiv, samt for å presentere særegne kjennetegn ved ml-bevegelsen.

Videre avgrenses den formulerte problemstillingen til å omhandle den offentlige diskursen til partiet. Denne oppgaven har som mål å gi en redegjørelse for hvordan det nasjonale spørsmål

ble presentert i organer som var offentlige og som hadde som sin hensikt å være et bindeledd mellom partiet og medlemmer, samt ikke-medlemmer. Denne fremstillingen sier dermed noe om hvordan bevegelsens sentrale organer fremtilte sine saker og argumenter for offentligheten. En innvending som kan reises mot denne avgrensningen er at en studie som avgrenses til det som var en offentlig diskurs, ikke gir tilstrekkelig innsikt i interne diskusjoner og uenigheter i bevegelsen. Og denne oppgaven avdekker ikke de interne diskusjonene. Anders H. Istad skriver i sin hovedoppgave at internt i bevegelsen ble den nasjonale parolen utsatt for kritikk, og internt var svaret mot denne kritikken at linjen var både antikapitalistisk og nasjonal. Men slik ”det nasjonales spørsmålet” ble fremstilt utad var den kun nasjonal, i følger Istad.¹ Istad gir ikke noe bredere presentasjon av kritikkens omfang. Årsakene til avgrensningen i denne problemstillingen har to begrunnelser. For det første hviler den på oppfatningen om at hva bevegelsen faktisk etablerte som en politisk linje utad, hvordan bevegelsen profilerte seg, hadde betydning for hvordan partiet og dens politikk skulle forstås. Hvordan spørsmål skulle tolkes og forstås ble befestet i den offentlige fremstillingen. Dette betyr ikke at de interne diskusjonene ikke kunne være drivkrefter bak endringer, eller at de ikke kan være av interesse og at de kunne belyst emnet på ulike måter. Selv om de interne diskusjonene ikke gjennomgås nærmere her, vil en studie av den offentlige diskursen også kunne si noe om hvorvidt ulike oppfatninger om den nasjonale linjen kommer til uttrykk i de offentlige partiorganene eller om det kun var én tolkning av denne som dominerte. En ytterligere årsak bak denne avgrensningen har vært det rent tidsmessige aspektet. Dette betyr at den tiden som har vært til disposisjon har hatt påvirkning på hvor mye problemstillingen kunne omfatte. På bakgrunn av dette har det blitt foretatt et valg om å gjennomføre en dybdeanalyse av bevegelsens offentlige diskurs. Denne avgrensningen har igjen blitt påvirket av de kilder som per dags dato er tilgjengelige om bevegelsen.

Kilder og litteratur

Et problem som er blitt reist i tidligere studier av AKP(m-l) har vært mangel på interne kilder, de har vært utilgjengelige eller ikke-eksisterende materiale. Per dags dato har det ikke vært mulig å gjennomføre et systematisk og fullstendig samling av AKP(m-l)s partimateriale. En av årsakene bak mangelen på kilder er partiets linje omkring sikkerhetspolitikk fra midten av 1970-tallet, der all materiale som kunne knyttes til interne partisaker eller enkeltpersoner skulle ødelegges eller skjules. Redegjørelser av interne forhold og diskusjoner har på

¹ Istad, Anders H., *Politiske endringer i den norske ml-rørsle 1969-1980*, Hovedoppgave i historie (Oslo: Universitetet i Oslo, 1992), 62-63.

bakgrunn av dette i stor grad basert seg på medlemmers erfaringer og beretninger. Kildenes status har i midlertidig ikke vært et problem i forhold til denne oppgaven, siden partiets struktur eller interne forhold ikke vil stå i fokus, men heller deres offentlige meningsytringer. Dermed er problemstillingen løst ved bruk av kilder som er offentlige og tilgjengelige/bevart. Det er heller ikke blitt foretatt intervjuer av tidligere og/eller nåværende medlemmer. Dette valget er basert på at disse ville representert personlige erfaringer, mens målet for denne fremstillingen er hvordan ml-bevegelsen og partiet AKP(m-l) artikulerte en nasjonalistisk diskurs utad. For å gripe dette diskursivt blir analysen av selve tekstene relevante i denne sammenhengen. En diskursiv tilnærming betyr at hva som faktisk finnes i tekstene står sentralt, at tekstene i seg selv kan fortelle oss noe om fortiden, først og fremst hvordan bevegelsen selv fremstilte sin egen samtid. Tekstene kan dermed bidra til å fortelle oss noe om et historisk fenomen, men disse kan ikke studeres uavhengige av den historiske, det vil si det sosiale og politiske konteksten de oppsto i. De mest relevante kildene for den formulerte problemstillingen og diskursanalysene har vært avisen *Klassekampen* og tidsskriftene *Røde Fane* og *Materialisten*. I tilknytning til EEC spørsmålet har også talene til Georg Vaagen, leder og frontfigur i Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid (AKMED) fra 1971, vært sentrale. Materiell utgitt av komiteen under EEC-kampen er også blitt benyttet og analysert. I disse kildene er det igjen foretatt en utvelgelse av de tekstene som er mest relevante for å belyse problemstillingen.

Alle kildene var produsert av bevegelsen selv og hadde som hensikt å fungere som organer utad. Avisen *Klassekampen* (KK) kom ut for første gang i 1969, allerede før stiftelsen av partiet AKP(m-l). I sin tidligste fase kom avisen ut en gang i måneden og utviklet seg etter hvert til en ukeavis som kom ut to ganger i uken, og per 1977 var avisen en dagsavis. *Klassekampen* hadde som hensikt å fungere som bevegelsens talerør og ble drevet uten statsstøtte og på bevegelsens egne premisser. En sentral problemstilling som bør reises i forhold til kildene som denne fremstillingen bygger på er spørsmålet om hvor representative disse kan hevdes å være for bevegelsen som helhet. Dette bunner i om det som fremstilles i disse kildene kan hevdes å være uttrykk for hva en hel bevegelse sto for. Artikkene i kildene er ikke underskrevet med navn, men i disse var det partiet og dennes politiske linje det ble referert til. Karakteren til kilden, det vil si hvilke formål den hadde, taler for at avisen hadde en sentral rolle som videreformidler. Avisen hadde som formål å bringe frem aktuelle saker for arbeiderklassen, de så på seg selv som budbringere av den sannheten "borgerpressen" ikke sa noe om. Samtidig var det en viktig funksjon for avisen å være formidler av bevegelsens

vedtatte politiske linjer. Avisen er kilde til hvilke politiske saker som det var viktig å sette på dagsorden innad i m-l-bevegelsen, men også en sentral kilde til hvordan disse sakene skulle forstås og artikuleres. Avisen hadde også det formålet å frembringe et bestemt bilde til sine lesere. Som kilde til bevegelsens nasjonale diskurs er avisen svært sentral da den gir uttrykk for holdninger og synspunkter på egen samtid og på de politiske sakene som denne oppgaven skal studere. Selve organisasjonsstrukturen, demokratisk sentralisme, taler for at det var lite rom for at avvik i forhold til vedtatte politiske linjer kunne komme til uttrykk i offentlige politiske organer. Andre sentrale kilder som også hadde rollen som offentlige organer har vært tidsskriftene Røde Fane og Materialisten.

Bladet Røde Fane hadde i midlertidig også funksjon som debattarena for bevegelsen i forbindelse med konkrete politiske saker, samt at det også ble redegjort for den politiske linjen som skulle følges.² Her finnes ideologiske redegjørelser for ulike temaer i forhold til selve partiet, politiske linjer og vedtak, samt analyser av generelle og dagsaktuelle samfunnspolitiske spørsmål. Materialisten, som også var m-l bevegelsens blad, var knyttet til studentmiljøet ved Universitetet i Oslo. Også denne er preget av den ideologiske debatt/redegjørelse. Begge tidsskriftene hadde som formål å kunne gi større plass til de ideologiske forklaringene og eventuelle uenighetene og var mer rettet mot medlemmer, i motsetning til Klassekampen som var rettet mot et større publikum. Men tidsskriftene var tilgjengelige for et større publikum og er derfor relevante i denne sammenhengen. I bladene ble det gitt større rom for å kunne si mer om hvorfor og hvordan de forsto og tolket politiske spørsmål. På bakgrunn av dette gir disse et innblikk i hvordan bevegelsen argumenterte. Tidsskriftene er relevante for problemstillingen da de bidrar til å utvide og støtte opp om funn i avisartiklene.

Videre er det benyttet andre kilder, som partiprogrammer vedtatt på landsmøtene i 1973 og 1976 og beretninger fra AKP(m-l) som følger med hvert enkelt program. Ut av partiprogrammene kan en lese de politiske vedtektene og den ideologiske utviklingen som partiet gjennomgikk i løpet av 1970-årene. Beretningene gir derimot et større innsyn i AKP(m-l)s virkelighetsforståelse. I disse redegjør partiet, med utgangspunkt i programmet, for deres syn på det norske samfunnet, på klasseforholdene, veien videre og analyser av det

² Det bør nevnes at navnet "Røde Fane" ikke kun ble brukt av de som kom til å danne partiet AKP(m-l). Frem til 1972 representerte bladet hele m-l bevegelsen, men fra og med 1972 finnes det to ulike blader med samme navn. Dette skjedde på bakgrunn av den splittelsen som fant sted med Marxist-leninistisk front, (MLF), senere Kommunistisk Arbeiderforbund, som fortsatte å bruke samme navn på sitt blad.

som har vært. Prinsippprogrammene og beretningene var konkrete uttrykk for hvor partiet skulle plassere seg i politiske spørsmål. Disse har videre bidratt til å undersøke om det finnes samsvar, en indre konsistens, mellom funn og konklusjoner om den nasjonale spørsmålet som er funnet i de andre kildene og hva som blir proklamert i partiprogrammer. AKMEDs leder Georg Vaagens taler og annet propagandamateriell utgitt av komiteen har også vært sentrale i tilknytting til EEC-spørsmålet.

Forlaget Oktober (bevegelsens tidligere forlag) har gitt ut en samling av Georg Vaagen sine taler under kampanjen mot EEC. Dette er ikke en samling av alle de talene Vaagen holdt, men et utvalg. Her kan en følge utviklingen i argumentasjonen fra anti-kapitalistisk til forsvar av den norske kulturarven. Talene viser tydelig hvordan bruken av en nasjonal referanseramme gjennom uttrykk som ”fedreland” og ”vårt folk” og lignende kommer inn side om side med ”kampen mot monopolkapitalen”. Klasseperspektivet blir ikke forkastet, men motstand mot EEC er også viktig fordi det handler om å beskytte norske nasjonale interesser. Det er riktig fordi ”Vi må være beredt til å kjempe for folkets frihet og rett, for *fedrelandets* uavhengighet og vel” [min kursiv].³ Det forsvaret som her skal ytes er nasjonalt. Talene viser hvordan Vaagen utformet sin polemikk mot EEC. Det kan videre settes spørsmålsteget ved hvorvidt talene kan sies å være representative for ml-bevegelsens nasjonale linje. I forordet til boken, som er undertegnet ”Forlaget Oktober”, påpekes det at hans taler ble holdt ”som representant for fronten” og videre skriver de at talene viser ”hvorfor norske progressive både kan og bør knytte an til de nasjonale og patriotiske tradisjonene”.⁴ Denne kilden sier dermed noe om hvordan bevegelsen i ettertid betraktet talene og betydningen av Vaagens polemikk, samtidig som de presenterte talene bidrar til å belyse hvordan det nasjonale kom til uttrykk under selve EEC-kampen.

AKMED ga også under EEC-kampen ut forskjellig propagandamateriell. Blant annet lokalavisen ”Felles kamp” for Oslo-området og ukeavisen ”Kamp mot EEC og dyrtid”. Avisene tok først og fremst opp dagsaktuelle saker, men det ble også utgitt en hefteserie om EEC der hvert nummer omhandlet ulike temaer og med ulik tittel. Heftene hadde en større ideologisk redegjørelse av spørsmålet enn avisene hadde, da avisens ofte fungerte som motsvar til konkrete dagsaktuelle saker. Alle tre kildene ble utgitt mellom i perioden 1971 til

³ Vaagen, Georg. *Brussel midt imot* (Oslo: Forlaget Oktober, 1973), 26.

⁴ Vaagen, Georg. *Brussel midt imot* (Oslo: Forlaget Oktober, 1973), 26.

1972. Dette materialet er ikke blitt benyttet i tidligere fremstillinger av komiteens EEC-kamp. Årsaken til dette er usikkert, da også disse kildene representerer og gir en mulighet til å kunne dokumentere AKMEDs polemikk under EEC-debatten. Og siden AKMED var den komiteen som ml-bevegelsen organiserte sin EEC-motstand i, vil AKMEDs retorikk også kunne bidra til å illustrere hvordan det var legitimt å artikulere seg og sine argumenter under EEC-debatten. Gjennom dette vil både avisene og heftene bidra til å gi et innblikk i oppbygningen av den nasjonalistiske diskursen.

De overnevnte kildene er de som ligger til grunn for diskursanalysene og har størst relevans for problemstillingen. Forøvrig har også annen sekundærlitteratur om bevegelsen og tidsperioden blitt benyttet. Sekundærlitteraturen har dannet bakteppet for fremstillingen. I denne sammenheng kan Terje Tvedts (red.) bok (*ml*): *En bok om maoismen i Norge* fra 1989 trekkes frem. I ettertid har boken blitt stående som det første forsøket på å en akademisk tilnærming til bevegelsens historie. Denne boken har vært sentral i og med at den gir et innblikk i ulike sider ved bevegelsens teorier og praksiser. Men også annen litteratur som er skrevet av ml-erere selv har blitt benyttet. For å få et innblikk i datidens stemning i miljøet har jeg også benyttet meg av skjønnlitteratur. Disse har ikke fungert som en kilde til samtiden, men har bidratt til å gi en bredere innsikt i ”stemningen”, de kan bidra til å illustrere holdninger blant miljøets forfattere og hva som ble formidlet til publikum i det som var en politisert litteratur.⁵ Her har Dag Solstad og Jon Michelets romaner pekt seg ut. Videre hviler denne fremstillingen på litteratur som omhandler nasjonalismeteorier og -forskning. Annen sekundærlitteratur som har vært særlige viktige er hovedoppgavene til Ragnhild Mork og Lars Kjetil Køber. Dette bunner i at forfatterne tar opp den nasjonale orienteringen til ml-bevegelsen, spesielt under EEC-kampen.⁶

Forskningsstatus

Både Køber og Mork har studert den utviklingen som finnes i ml-bevegelsens argumentasjon under EEC-debatten. De presenterer og viser til ml-bevegelsens bruk av nasjonale argumenter og gitt mulige forklaringer på disse endringene. Begge har satt et skille i argumentene til slutten av 1971, der argumentasjonen går fra antikapitalistisk til nasjonal. Køber har videre

⁵ Kjeldstadli, Knut, *Fortida er ikke hva den er gang var* (Oslo: Universitetsforlaget, 1999), 165-165.

⁶ Istad, Anders H., *Politiske endringar i den norske ml-rørsla 1969-1980*, Hovedoppgave i historie, Oslo: Universitetet i Oslo, 1992, Køber, Lars Kjetil., ”verre enn union med Sverige”. *Unionsbegrepet i norsk EEC/EF/EU- debatter 1961-1994*, Prosjekt 1905-skriftserie nr 3 (Oslo: juni 2005) og Mork, Ragnhild, *Kinas raude sol. Den norske m-l rørsla og kulturrevolusjonen i Kina 1966-1976*, Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo (Oslo: Universitetet i Oslo, 1996).

hevdet at ml-bevegelsen ”endte opp med den mest nasjonale retorikken av alle aktørene på nei-siden”.⁷

Lars Kjetil Køber har forsket på bruken av unionsbegrepet i den norske EU-debatten fra 1961 til 1994.⁸ Købers arbeid, som også omfatter en artikkel utgitt i årboken *Arbeiderhistorie*, er videre sentralt som bakgrunns litteratur i forhold til studiet av den nasjonalistiske diskurs under EEC-debatten.⁹ For det første representerer Købers arbeid en redegjørelse for nasjonale argumenter under EEC og bidrar videre med et perspektiv på ml-bevegelsens nasjonale retorikk, men først og fremst setter Køber fokus på hvordan argumentasjonen forholdt seg til unionsbegrepet. Men Køber forholder seg ikke kun til ml-bevegelsen, Køber undersøker argumentene og det nasjonale perspektivet som hele nei-siden tok opp i seg. En annen bok som også bør nevnes i denne forbindelsen er Tor Bjørklunds arbeid om hele motstandsbevegelsen mot EU i boken *Mot strømmen*.¹⁰ Disse arbeidene har vært sentrale i forhold til sammenligning av meningsstrukturene i argumentene innad på nei-siden. På denne måten bidrar de til å kunne si noe om ulikhetene mellom argumentene brukt av ml-bevegelsen og andre aktører under EEC-debatten.

Raghild Mork har også identifisert den nasjonale orienteringen hos bevegelsen. I hennes arbeider har det særlig blitt lagt vekt på hvordan partiet tilpasset Kinas politikk til norske forhold, gjennom det Mork har betegnet som ”fornorskningslinjen”. Denne linjen innebar at Mao Zedongs teser ble tilpasset for å kunne anvendes på norske forhold. I følge Mork var det dette og kampen mot EEC som utløste den nasjonale orienteringen i bevegelsen.¹¹ Mork identifiserer dermed de nasjonale argumentene og hvordan disse ble knyttet opp til ulike saker, for eksempel i kulturkampen, støttearbeidet for streikene og i kampen mot sentraliseringen. Hun har også drøftet hvorvidt ”fornorskningslinjen” var en vellykket strategi. På bakgrunn av dette har hennes, og Købers, arbeid vært sentrale i denne analysen. Gjennom disse arbeidene er det blitt etablert en konsensus om at det fant sted en nasjonal orientering i ml-bevegelsen under EEC-kampen. Denne oppgaven støtter seg på disse arbeidene og viderefører noen av deres funn. Men målet med denne fremstillingen er å rette

⁷ Køber, Lars Kjetil, ”verre enn union med Sverige” (Oslo: juni 2005), 56.

⁸ Køber, Lars Kjetil, ”verre enn union med Sverige” (Oslo: juni 2005).

⁹ Køber, Lars Kjetil, ”Marxisme og union, ml-bevegelsens nasjonale argumentasjon i EEC-kampen 1969-1972” i *Arbeiderhistorie 2002, Årbok for Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek* (Valdres Trykkeri A/S, 2002), 185-199.

¹⁰ Bjørklund, Tor, *Mot strømmen* (Oslo-Bergen-Tromsø: Universitetsforlaget, 1982)

¹¹ Mork, Ragnhild, *Kinas raude sol* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1996), 83-84

fokus på hvordan denne endringen fant sted med utgangspunkt i det nasjonsbegrepet som kan hevdes å ha ligget til grunn for den nasjonale linjen. Dette utgangspunktet bidrar dermed til å kunne gripe temaet fra et nytt perspektiv enn det som er blitt gjort tidligere. I midlertidig er det også blitt reist kritikk mot forståelsen av det nasjonale sin rolle i bevegelsen.

Hans Petter Sjøli har i sin hovedoppgave sett nærmere på spørsmålet om hvorfor folk ble med i ml-bevegelsen. Han har basert sin fremstilling på intervjuer med tidligere medlemmer.¹² Han har med utgangspunkt i disse intervjuene betegnet Morks vektlegging av det nasjonale som ”overdrevet”.¹³ Sjøli påpeker at hans informanter ikke så seg selv som viderefører av tidligere bevegelsers virke, og at det nasjonale blir underkommunisert. Det Sjøli spør etter er om ”den nasjonale arven” var viktig for individene som utgjorde kaderne i AKP(m-l). Kunne dette være en av drivkreftene bak bevegelsen? Men informantene avviser dette da det var ”arbeiderkamp og revolusjonære opprør som oppildnet de unge ml-kadrene”.¹⁴ Jeg vil imidlertid hevde at Sjølis kritikk ikke er berettiget. For det først fordi Mork har undersøkt den nasjonale orienteringens plass i argumentene og bevegelsens forsøk på ”fornorskning” av Maos teser. Innefor denne orienteringen blir det ikke kun forsøkt å vise forbindelseslinjer til tidligere bevegelser, men Mork identifiserer nasjonale argumenter i retorikken. Hun belyser dette blant annet ved å presentere hvordan kulturkamp var en del av denne linjen. Sjølis bidrag åpner for en forståelse av hvordan individene så seg selv i tilknytning til en tradisjon, og at det kan hevdes at det på et individnivå ikke var det nasjonale som var drivkraften til hvorfor informantene var en del av bevegelsen. I midlertidig viser sentrale partiorganer at ”det nasjonale spørsmålet” var en sentral faktor i partiets retorikk utad. Dette momentet er Sjøli selv inne på i sin bok *Mao, min Mao* der han gjennomgår de endringer som fant sted under EEC-kampen.¹⁵ Hans analysen av dette sammenfaller i stor grad med Købers og andres tidligere arbeid om emnet. Jeg velger derfor i min fremstilling å selv forholde meg til den tidligere sekundærlitteraturen som også Sjøli har benyttet seg av.

Begrepsbruk

Betegnelsen ”ml-bevegelsen” brukes om de gruppene som dannet og gikk inn i partiet AKP(m-l). Betegnelsen omtaler også selve partiet. Videre har den første betegnelsen på det

¹² Sjøli, Hans Petter, *Fra raddis til kader. Kineseri i tidens ånd (om ml-erne og det antiautoritære opprøret)*, Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo (Oslo: Universitetet i Oslo, 2002)

¹³ Sjøli, Hans Petter, *Fra raddis til kader*. (Oslo: Universitetet i Oslo, 2002), 163.

¹⁴ Sjøli, Hans Petter, *Fra raddis til kader*. (Oslo: Universitetet i Oslo, 2002), 163.

¹⁵ Sjøli, Hans Petter, *Mao, min Mao. Historien om AKPs vekst og fall* (Oslo: Cappelens Forlag, 2005)

som i dag er Den europeiske union (EU) blitt brukt gjennom hele denne oppgaven. Første betegnelsen på unionen var The European Economic Community (EEC), men allerede under debatten om medlemskap i Norge fra 1969 hadde et navnskiftet funnet sted til Det Europeiske fellesskap (EF). Under debatten i Norge fortsatte mange aktører, først og fremst på nei-siden, å omtale det nye EF som EEC. Dette omfatter også ml-bevegelsen. I kildene omtales EF kun som EEC. Jeg vil også bruke EEC i omtalen av EU under diskursanalysene. Dette fordi det samsvarer med kildenes og studieobjektets egen omtale og med eventuell sitater. Dette gjøres for å unngå uorden og misforståelser i forhold til fremstilling og omtale. Samt at den konsekvente bruken av en betegnelse, etter forfatterens synspunkt, har bidratt til å skape bedre flyt i teksten.

Hovedtrekk ved nasjonalismeteorier

Denne fremstillingen bygger på nasjonalismeteoriske og diskursanalytiske tilnærminger. Det er derfor nødvendig å her gjøre plass for en redegjørelse av hvilket premisser tilnærmingen til temaet hviler på. Det vil først gis en presentasjon av hovedtrekkene i nasjonalismeteorier, så en introduksjon til diskursanalyse for senere å knyttet dette til hvordan nasjonalisme kan studeres som diskurs.

Det er ikke blitt etablert noe konsensus om én definisjon omkring fenomenet nasjonalisme eller dennes nøkkelbegreper i academia. Fagdiskusjonen omkring nasjonalisme omhandler nettopp definisjonen av nasjonsbegrepet, og nasjonens rolle som kollektiv identitet.¹⁶ Dette mangfoldet av forslag til definisjoner omkring begrepet og nasjonalismens historiske opprinnelse samt alle de ulike uttrykk den har fått og får, presenterer en utfordring til den som vil si noe konkret om hva nasjonalisme er. Allikevel så betyr ikke dette at en studie av den er umulig ettersom det faktisk finnes enkelte fellesmomenter som det er skapt en enighet om. Mengden med uttrykk som nasjonalismen har fått, har for det første etablert en enighet om at vi må snakke om ”nasjonalismer” i flertall. For det andre finnes det innefor disse visse konsepter som er felles for nasjonalismene, men disse vil variere i styrke eller dominans innenfor det enkelte uttrykk. Men ved å enes om et sett med felles trekk ved nasjonalistiske doktriner, vil det være mulig å finne det unike ved enkelte fenomener.¹⁷ Og sentralt innen den

¹⁶ Hutchinson, John og Smith, Anthony D., “Introduction” i Hutchinson, John og Smith, Anthony D., (red.), *Nationalism* (Oxford- New York: Oxford University Press, 1994), 4.

¹⁷Smith, Anthony D., *National Identity* (Reno: University of Nevada Press, 1991), 79-80.

nasjonalistiske ideen står nasjonen. Hvilke meningsinnhold og definisjon dette begrepet får, er videre avgjørende får det uttrykket selve nasjonalismen får.

I europeisk nasjonalismeforskning har skillet blitt satt mellom et ”vestlig” og ”østlig” nasjonsbegrep. Denne dikotomien ble formulert av historikeren Hans Kohn og er i nyere forskning blitt utsatt for kritikk. Kohns satte et skille mellom de vestlige og østlige variantene av nasjonalismer ut i fra hvilke drivkrefter og mål de hadde. Den vestlige varianten etablerte nasjonen på basis av datidens politiske virkelighet og kamper. Et eksempel her var den franske nasjonalismens fremvekst under den franske revolusjonen. Den franske tradisjonen er blitt kjennetegnet ved at den bygger på ideen om en selvstendig nasjon med felles institusjoner, lover og rettigheter for de som av fri vilje tilslutter seg disse og dermed nasjonen. I motsats til denne står den østlig tradisjonen, ofte eksemplifisert med den tyske nasjonalismen som har sine røtter i en romantisk fremstilling av nasjonen. Her vil nasjonalismen fremme et fedreland fundert på myter og fortid, der fortiden blir utgangspunkt for fremtiden.¹⁸ På bakgrunn av dette har den franske nasjonsforståelsen blitt hevdet å ha vært åpen og inkluderende i den forstand at en kunne velge ens tilslutning til det nasjonale fellesskapet gjennom oppslutningen om rettigheter, folkesuverenitet og republikken, med andre ord nasjonen. Mens den tyske var ekskluderende fordi den bygde på det etniske fellesskapet, et felleskap en måtte fødes inn i og som en antok ga den enkelte et sett med tilbøyeligheter og egenskaper som befestet tilhørigheten til nasjonen. Det var på bakgrunn av denne begrepsbruken om den ”vestlige” og ”østlige” varianten at todelingen senere ble problematisert. Allikevel har todelingen vært sentral innen nasjonalismeforskning i det de har vært utgangspunkt for en videreutvikling av nye begrepspar som fungerer som modeller og verktøy i studiet av nasjonalismen.

Innen den senere nasjonalismeforskningen er skillet blitt satt mellom et ”statsborgelig ” og et ”etnisk” nasjonsbegrep. Det statsborgelige begrepet knytter til seg et subjektiv kriterium som hviler på en bevissthet om tilhørighet til nasjonen og kommer til uttrykk i oppslutning om statsapparat og felles institusjoner. Tilslutningen skjer også her frivillig, mens innen den etniske nasjonsforståelsens er det objektive kriterier som legges til grunn for tilhørighet. Den hviler på en etnisk-kulturell forståelse av nasjon der avstamning og kulturell likhet er sentrale elementer som ligger til grunn for tilhørighet.

¹⁸ Kohn, Hans, ”Western and Eastern Nationalisms” i Hutchinson, John og Smith, Anthony D. (red.), *Nationalism* (Oxford- New York: Oxford University Press, 1994), 164-165.

Ingen nasjonalismer kommer i slike rene former. De overnevnte skillelinjene bør heller fungere som idealtyper. Definisjonen av nasjonen vil ofte basere seg på en sammensmelting av de ”subjektive” og ”objektive” kriteriene. Nasjonale bevegelser er forskjellige fra hverandre og skillelinjen kan ofte finnes i selve nasjonsbegrepet som legges til grunn. Nasjonsbegrepet og bevegelsene formes av sosiale, politiske og historiske kontekster. Men enkelte fellesstrekk skiller nasjonale bevegelser fra ikke-nasjonale bevegelser. Dette hviler på nasjonalismens grunndoktriner, også betegnet som basiskomponenter, som utgjør bestanddeler i de ulike nasjonalismene og deres mål. Basiskomponentene som utgjør nasjonalismen er politiske, kulturelle og følelsesmessige.¹⁹ Hvordan disse er satt sammen, i hvilke grad en legger vekt på de ulike komponentene i forståelsen av nasjonen, vil videre være bestemmende for den enkelte nasjonalismens karakter, politiske innhold og mål.

Den politiske komponenten i nasjonalismen har som mål at nasjonale og politiske grenser skal sammenfalle. Nasjonalstaten utgjør rammen for den politiske forståelsen av nasjonen. Videre er politisk nasjonalisme hoveddrivkraften bak målet om selvstyrte nasjoner, der oppslutning omkring nasjonalstatens felles institusjoner og medborgerskap står i sentrum. Et sentralt mål er nasjonal selvbestemmelsesrett og autonomi. Når dette målet er oppnådd vil den gå over til forsvar mot, reelle eller forestilte, indre eller ytre trusler mot nasjonen.

Den andre komponenten er kultur, som får sitt uttrykk som en kulturell nasjonalisme. Denne befester et tett harmonisk kulturfelleskap innen nasjonen, der bruken av språk og symboler er sentrale virkemidler for opprettholdelsen av den nasjonalistiske doktrinen. Den kulturelle nasjonalismens sammensetning, det vil si hvilke særtrekk som fremmes og dyrkes som sentrale for fellesskapet, vil variere i ulike situasjoner. Kultur forstås i denne sammenhengen som noe som er homogent og særegent for den enkelte nasjonen og som skiller nasjonene fra hverandre og som er en betingelse for nasjonal solidaritet. Kultur er derfor noe som i nasjonalismen fremmes som naturlig og opprinnelig og som har som hensikt å virke samlende på de som deler en ”nasjonal kultur”. Denne kulturelle nasjonalismen utgjør dermed konseptet om nasjonal identitet som bygger på et fellesskap som er knyttet til en historisk kultur, verdier og tenkemåter som er spesifikke for de som er medlemmer av nasjonen. De eventuelle interne ulikhetene som ofte preger nasjonene vil ikke bli tillagt stor betydning, særlig hvis nasjonen ønskes å defineres kulturelt og den kulturelle nasjonalismen har som hensikt å fungere som en

¹⁹ Smith, Anthony, *Nationalism. Theory, Ideology, History* (Cambridge: Polity Press, 2001), 21-23.

politisk mobilisering i forsvar av nasjonen.²⁰ Dermed kan den kulturelle nasjonalismen også fungere politisk. Det tredje elementet er en følelsesmessig tilknytning til de nasjonale verdiene, der disse fremmes som viktigere enn andre. Lojaliteten til nasjonen er et viktig innslag innen den nasjonalistiske doktrinen. Alle disse komponentene utgjør til sammen rammen for den nasjonalistiske doktrinen. Men komponentenes sammensetning, det vil si hvilke som vil være mer eller mindre fremtredende, vil variere innenfor hvert enkelt uttrykk. Kulturelle nasjonalismer vil kunne utvikle politiske mål om en egen avgrenset stat, og de politiske nasjonalismene vil formulere en kulturell egenart som støtter opp om de politiske kravene reist på vegne av nasjonen. Men bakgrunnen for disse formuleringene, de konkrete uttrykkene nasjonalismene får, vil være ulikt.²¹

Innholdet som nasjonalismen får blir formet av epoke, geografiske/territorielle og politiske omstendigheter og ikke minst av det overordnede målet den har til hensikt å tjene.²² Det vil si at de overnevnte komponentene som utgjør nasjonalismen vil suppleres av andre ideologiske innslag som nasjonalismen *i seg selv* ikke besitter.²³ Eksempler på ulike former nasjonalismen har fått til ulike tider er av religiøs, konservativ, kommunistisk, liberalistisk, separatistisk eller fascistisk karakter. Derfor må det snakkes om nasjonalismer i flertall. Det er viktig å plassere nasjonalismen i en historisk, politisk og sosial kontekst for å forstå fremveksten og karakteren hos den enkelte nasjonalismen. En forutsetning for det historiske studie av en nasjonalistisk bevegelse er derfor konteksten den oppstår i, men det må også være et mål å fremprodusere en forståelse av hvordan de ulike nasjonalistiske komponentene fremstilles i det konkrete tilfellet. Det er her snakk om hva som legges i selve nasjonsbegrepet, da nasjonalismen er en doktrine med nasjonen i sentrum.

Hva er nasjon? Ut i fra det som er blitt presentert hittil kan vi konkludere med at nasjonalismene eller nasjonale bevegelser kan ha ulike rammer og forståelse av hva en nasjon er, av avgrensning og tilhørighet. Dette betyr ikke at det ikke er mulig å komme frem til en konsensus omkrig hva selve begrepet kan og bør inneholde. Et studie av en nasjonal bevegelse kan legge til grunn en idealtipe av begrepet for å videre sammenligne bevegelsens forståelse opp mot idealtypen, men en kan også ut ifra de rammene som nasjonalismeteoriene

²⁰ Østerud, Øyvind, *Hva er nasjonalisme?* (Oslo: Universitetsforlaget, 1994), 21.

²¹ Hutchinson, John, "Is Nation Statist? The Nation as a Cultural Project" i Hutchinson, John, *Modern Nationalism*, (London: Fontana Press, 1994), 41-44.

²² Østerud, Øyvind, *Hva er nasjonalisme?* (Oslo: Universitetsforlaget, 1994), 28-29.

²³ Smith, Anthony, *Nationalism* (Cambridge: Polity Press, 2001), 21-25 og 32-33.

gir ved de overnevnte komponentene, si noe om hva slags begrep som legges til grunn innenfor et spesifikk tilfelle. Nasjonsbegrepet innenfor hver enkelt bevegelse er heller ikke statisk, det kan endre seg i nye kontekster. I midlertidig vil det nasjonsbegrepet som legges til grunn forsøke å si noe om det territoriet den anser faller innenfor nasjonen, og om dennes autonomi. Den vil forsøke å etablere et nasjonalt fellesskap basert på nasjonal identitet der styrken av denne sammenlignet med andre identiteter er viktig.²⁴ Eller slik statsviteren Øyvind Østerud formulerer det "[d]et sentrale spørsmålet er hvor viktig den nasjonale identiteten er som kilde til politisk identitet...".²⁵ Og den vil på bakgrunn av dette kreve en viss lojalitet til de nasjonale kravene. En diskursiv tilnærming til nasjonalismen vil dermed kunne bidra til å si noe om hvordan konstruksjonen av nasjonsbegrepet skjer i nasjonale bevegelser og om eventuelle endringer.

Diskursanalyse som metodologisk tilnærming

Det finnes ulike diskursive tilnærminger til et fenomen.²⁶ Jeg skal ikke her redegjøre for alle, men introdusere de begrepene som vil være sentrale i analysen, og videre knytte disse til nasjonalisme som diskurs. Felles for diskursanalytiske tilnærminger er at de hviler på bestemte teoretiske og metodologiske retningslinjer, filosofiske premisser og spesifikke teknikker til språkanalyse.²⁷ En diskursanalytisk tilnærming åpner for at flere momenter fra ulike retninger kan trekkes inn som en del av en større "pakke".²⁸ I denne oppgaven vil jeg benytte meg av både diskursteoriens begreper og nøkkelbegreper i den kritiske diskursanalysen. Men hva menes med en diskurs?

En diskurs er et språklig betydningsnettverk.²⁹ Det er en måte å omtale og fremstille deler av verden på. Det er innefor diskursen at ord og begreper får sin mening og betydning fordi ulike diskurser operere med ulike mekanismer som knytter disse sammen. Betydning skapes gjennom diskursen. Videre innebærer dette at meningsinnholdet er relasjonelt, det vil si at

²⁴ Sørensen, Øystein, (red.), *Jakten på det norske. Perspektiver på utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet* (Oslo; Gyldendal Norsk Forlag A/S, 2001), 14-15.

²⁵ Østerud, Øyvind, *Hva er nasjonalisme?* (Oslo: Universitetsforlaget, 1994), 25.

²⁶ For nærmere presentasjon av ulike retninger se: Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise, *Diskursanalyse som teori og metode* (Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 1999) eller Simonsen, Dorthe G., *Tegnets tid* (København: Museum Tusulanmus Forlag, 2003), 93-182.

²⁷ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise, *Diskursanalyse* (Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 1999), 12-13.

²⁸ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise, *Diskursanalyse* (Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 1999), 143-168.

²⁹ Jonas, Tore, "Diskursanalyse og studier av nasjonalisme", *Hovedfagsårbook i Samfunnsgeografi* (2001), (Oslo: Universitetet i Oslo, 2001), 72.

begrepenes betydning avgjøres av hvordan den plasseres i forhold til andre begreper innenfor en diskurs. Diskurser er dermed forandrelige. Med utgangspunkt i det nasjonalismeteoriske perspektivet som er presentert ovenfor, kan det konkluderes med at en diskursanalyse av nasjonsbegrepet kan være hensiktsmessig i det den åpner opp for å analysere begrepets forandrelige karakter og dens plass og funksjon innen ulike bevegelser under ulike historiske kontekster. I denne sammenheng vil en diskursanalyse som tilnæringsmåte til ml-bevegelsens nasjonale vending avdekke det nasjonsbegrepet den hvilte på.

Ved hjelp av den diskursteoretiske tilnærmingen til Ernesto Laclau og Chantal Mouffe kan en vise til dannelsen og utformingen av diskursen, her den nasjonalistiske. Dette analyseres gjennom å etablere det som blir kalt for forankringspunkter innefor diskursteorien. Forankringspunktene er sentrale ord eller tegn som andre ord ordnes omkring og som disse får sin betydning i forhold til, de er krystalliseringspunkter som er sentrale eller avgjørende for hvordan resten av diskursen kan forstås. Ved å finne frem til disse krystalliseringspunktene vil en lettere kunne se en lukking av diskursen, det vil si avgrensning av betydningsmuligheter. Dette er et interessant moment ved denne metodologiske tilnærmingen fordi en lukking betyr at andre betydningsmuligheter svekkes. De er mulige, men ikke nødvendige. Dermed vil en nasjonalistisk diskurs lukke for andre identitetsmuligheter. Innefor den diskursen som skal analyseres her peker "nasjonen", "klassen", "norske" og "folket" seg ut som forankringspunkter. Hva som legges i begrepene, hva de betyr, bestemmes av deres relasjon til hverandre.

I den kritiske diskursanalysen utarbeidet av Norman Fairclough er ikke bare diskursen i seg selv en sosial praksis, men den bidrar til å konstituere den sosiale verden og relasjoner. Sosial og kulturell reproduksjon finner sted også gjennom diskursive praksiser, men diskursen bidrar også til å avspeile dem. Fairclough har videre utformet en modell for analyse, bestående av tre deler; studie av tekstens egenskaper, så diskursiv praksis der produksjonsforhold og intertekstualitet er sentrale momenter, og til sist sosial praksis, som er både diskursive og ikke-diskursive rammer for teksten.³⁰ Diskursene fungerer innefor ulike diskursordener, det vil si at en diskursorden er summen av alle genrer og diskurser som blir brukt innenfor en gruppe eller et område. Dermed er heller ikke denne statisk eller uforanderlig. Et av Faircloughs nøkkelbegreper som er knyttet til diskursorden er intertekstualitet eller

³⁰ Flåten, Lars T. og Kopperud, Øivind, "Diskursanalyse i historiefaget - en fruktbar metode?" *Fortid. Historisk studenttidsskrift* nr 1 (2006), 35.

interdiskursivitet. Ved å se på i hvilken grad det trekkes inn andre betydningsmuligheter fra andre diskurser og hvordan disse settes sammen i en ny artikkel kan en undersøke diskursens reproduksjon og forandring.³¹ Interdiskursivitet er bruken av ulike diskurser på tvers av grensene mellom forskjellige diskursordener. Interdiskursivitet er dermed et redskap for å undersøke sosial og historisk forandring. Når nye betydninger etableres kan dette få konsekvenser får en bredere sosial praksis. Her åpnes det for at forskeren kan trekke inn andre teorier i sin studie av den sosiale praksisen som diskursen er en del av.³² Dette belyser viktigheten av å plassere diskursen som analyseres i en historisk kontekst og åpner også for bruken av nasjonalismeteorier. Nasjonalismeteorier fungerer her som en plattform for hvordan en kan utarbeide og finne frem til nasjonsbegreper, hvilke komponenter den består av og hvordan den kan forstås, den historiske rammen den inngår i, og deretter kunne si noe om hva slags nasjonalisme dette kan hevdes å være et uttrykk for. De gir et sett av redskaper for å identifisere en nasjonalistisk retning. En diskursanalyse har dermed som mål å etablere kunnskap om diskursen, det vil si der etablering av mening og betydning finner sted. Den sier noe om hvordan den er oppbygd, hvordan den blir opprettholdt for å til slutt si noe om hvordan diskursen påvirker og om den avspeiler forandring.

Nasjonalisme som diskurs

Når den videre analysen skal se nærmere på nasjonalismen hos m-l bevegelsen og senere AKP(m-l) vil det sentrale være å finne frem til dette konkrete og kontekstavhengige uttrykket den får. Den diskursive tilnærmingen som metodologisk tilnærming har som ambisjon å vise hvordan de etablerte et bestemt virkelighetsbilde og ga samtiden en bestemt mening ved hjelp av en nasjonalistisk diskurs. Hvordan brukte de ulike begreper? Hva de la i disse? Det sentrale er hvordan de benytter seg av nasjonalisme og dens retorikk i tilknytning til andre politiske mål de hadde. Det vesentlige er ikke hvorfor de gjør det, slik andre som har studert ml-bevegelsen har undersøkt, men heller å vende fokuset på *hvordan* bevegelsen foretar den nasjonale vendingen og hvordan dette har skapt og etablert koblingen som finnes mellom nasjonalisme og klassekamp hos AKP(m-l).

Sosiologen og historikeren Craig Calhoun har videreført konseptet om hvordan vi kan forstå nasjonalisme på tross av dens varierte og mangfoldig karakter ved å snakke om nasjonalisme

³¹ Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise, *Diskursanalyse* (Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 1999), 144.

³² Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise, *Diskursanalyse* (Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 1999), 145.

som diskurs.³³ Calhoun hevder at nasjonalisme har ulike ”dimensjoner”, noe som kan forstås dit hen at nasjonalismen også fungerer på ulike måter; nasjonalisme som et politisk prosjekt, nasjonalisme som evaluering og ikke minst, nasjonalisme som diskurs. Jeg skal videre fokusere på det siste punktet. Calhouns diskursive dimensjon vil være et sentralt teoretisk konsept som skal videreføres og brukes i denne analysen, derfor må det brukes plass på en forklaring og definering av den.

Nasjonalisme som diskursiv praksis bygger på et sett av punkter eller momenter som brukes til å gi vår oppfatning av verden en bestemt mening eller et bestemt virkelighetsbilde. De tidligere nevnte komponentene (politisk, kulturelle og følelsesmessige) kan dermed også studeres som retoriske grep benyttet innen nasjonalismen. Også her finnes forskjellene i hva som vektlegges og er fremtredende hos det enkelte tilfellet innenfor det artikulerte nasjonsbegrepet. Et eksempel er den kulturelle komponenten. Jeg har tidligere introdusert at kultur innen nasjonalismen brukes til å definere det særegne ved nasjonen, og kultur fremmes som naturlig og opprinnelig for hver nasjon. En kan videre problematisere dette premisset for kulturbegrepet som ofte legges til grunn i den nasjonalistiske doktrinen, og den funksjonen den får. Den kulturelle likheten oppøves innenfor nasjonalismen som et grunnleggende sosialt bånd, og i denne konteksten forstås kultur som det samme som nasjon. ”Nasjonal kultur” bidrar til å avgrense nasjonen og medlemmene av denne, og legitimiteten til den politiske enheten ”nasjonen” innenfor denne argumentasjonen hviler på antagelsen om én homogen kultur innenfor nasjonens grenser.³⁴ Men kulturbegrepet kan ha, og har, andre funksjoner enn den som den tillegges innenfor den nasjonalistiske doktrinen. Kultur er viktig fordi den gjør kommunikasjon mellom mennesker mulig.³⁵ Kultur i seg selv har en sentral rolle i samfunnet, men kultur i nasjonalismen har en annen funksjon enn kultur forstått som en forutsetning for kommunikasjon. Diskursivt forstås kultur innen den nasjonalistiske idé som noe skapt og vedlikeholdt ved hjelp av språket brukt innenfor en nasjonal diskurs, i motsetning til noe som er opprinnelig. Dette betyr ikke at den nasjonale kulturen ikke har historisk forankring eller røtter. Men dens funksjon er å forsterke ”vi”-fellesskapet innen nasjonen for å igjen styrke det politiske mål som kultur innen nasjonalisme bidrar til å tjene. Det er et hovedpoeng at de politiske, kulturelle og følelsesmessige komponentene i nasjonalismen ikke er fastlagte eller stammer fra en opprinnelig tilstand, men også er konstruert og reproduisert diskursivt.

³³ Calhoun, Craig, *Nationalism* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997)

³⁴ Gellner, Ernest, *Nasjonalisme* (Oslo: Spartacus Forlag A/S, 1998), 15-18.

³⁵ Hylland, Thomas Eriksen, ”Identitet”, i Hylland, Thomas Eriksen (red.), *Flerkulturell forståelse* (Oslo; Universitetsforlaget, 2001), 48-49.

Nasjonalismen er en mulig måte å forstå verden på eller slik Calhoun hevder; en måte å snakke, tenke og handle på.³⁶ Her kan det være nyttig å eksemplifisere ved å bruke Benedict Andersons begrep om ”forestilte felleskap”.³⁷ Anderson beskriver nasjonalismen og nasjonal identitet som en fellesskapsfølelse med noen andre som vi sannsynligvis aldri kommer til å møte eller stifte bekjentskap med, men som vi samtidig vil føle et felleskap med gjennom blant annet felles institusjoner, felles språk, nasjonale symboler og tradisjoner. Dette kan knyttes til det diskursive fordi hva og hvem vi anser som en del av dette ”forestilte fellesskapet” bestemmes, etableres og reproduseres ikke kun gjennom felles institusjoner, men også ved bruk av en felles diskurs, språk og fortellinger om nasjonen. Det vil være hensiktsmessig her å minne om at nasjonalisme ikke kun får sitt uttrykk diskursivt. Den får eller har konkrete sosiale og politiske konsekvenser eller manifestasjoner som ikke er diskursive.

Kan det videre opereres med en nasjonalistisk diskurs eller bør det også her, som innen nasjonalismeteoriene, opereres med ulike nasjonalistiske diskurser? Når vi snakker om nasjonalisme vil en naturlig avgrensning av meninger finne sted. Det vil si at i en nasjonalistisk diskurs har bestemte meningsinnhold eller forståelser blitt opprettet som gyldige og andre avvist. Når diskursen er en måte å snakke, tenke og handle på, så skjer dette fordi det i utgangspunktet finnes en felles forståelse av hva som er en del av det nasjonale. Med andre ord så utløses det en rekke assosiasjoner, og hvilke disse er, er ikke individuelle, de er felles konstruksjoner skapt gjennom nasjonalistisk diskurs. Når vi snakker om nasjonalisme som en doktrine som suppleres av andre ideologiske konsepter, vil dette videre ha konsekvenser i form av fremveksten av ulike nasjonalistiske diskurser som baserer seg på ulike forståelser av sentrale begreper. Bruken av bestemte begreper og hvordan de plasseres i forhold til hverandre er avgjørende for det innholdet og mening de gir. Å finne frem til forankringspunktene og meningen i dem, er derfor viktige sider ved identifiseringen av en diskurs. Vi kan videre finne samme forankringspunkt i ulike diskurser, men disse vil tillegges ulike meninger ut i fra hvilke kontekst de brukes i. Dette er et aspekt ved den nasjonalistiske diskursen som Calhoun ikke tar med, nemlig det at de retoriske grep som er felles i den nasjonalistiske diskursen ikke behøver å ha samme mening for de ulike aktørene som benytter seg av dem. Dette skjer fordi den nasjonalistiske diskurs brukes av ulike aktører i

³⁶ Calhoun, Craig, *Nationalism* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997), 11.

³⁷ Anderson, Benedict, ”Imagined Communities” i Hutchinson, John og Smith, Anthony D. (red.), *Nationalism* (Oxford- New York: Oxford University Press, 1994), 89-96.

sammenheng med ulike prosjekter. Vi må derfor operere med flere nasjonalistiske diskurser. Vi må også her identifisere det særegne ved det enkelte fenomen. Denne innfallsvinkelen til nasjonalisme som diskursiv konstruksjon gir videre muligheten til å problematisere et annet sentralt aspekt ved nasjonalismen, dens status som tidløs og selvinnlysende fenomen og prinsipp.

Et sentralt moment i nasjonalismen og hos nasjonalister er at den politiske doktrinen sees på som et universalt prinsipp som gjelder alle samfunn til alle tider. Videre formidles nasjonalismen som et tidløst og iboende prinsipp og følelse hos menneskene som medlemmer av et samfunn, eller rettere sagt nasjonen. Nasjonalismen opprettholdes og indoktrineres som noe naturlig og iboende i oss. Muligheten for å organisere annerledes virker for oss fjern eller som et uønskelig alternativ. Dette skjer på grunn av at diskursen om nasjonene som organisasjonsprinsipp er blitt hegemonisk. Når dette er tilfelle er det snakk om en lukking av diskurs, det er en mulig mening som etableres, men den er ikke den eneste mulige. Nettopp denne egenskapen ved nasjonalismen åpner for at et diskursanalytisk perspektiv kan være særlig fruktbar i en undersøkelse av nasjonalismen. Vi kan vise hvordan nasjonalistisk diskurs etableres og fremstår som en objektiv selvfølgelighet. Når nasjonalismen baserer seg på en felles identitet bestående av politiske, kulturelle og følelsesmessige komponenter som fremstilles som naturlige tilbøyeligheter hos den enkelte eller gruppen, vil diskursanalysen vise hvordan denne identiteten ikke er naturlig, men diskursivt skapt gjennom artikulasjoner.

En diskursiv tilnærming til nasjonalisme åpner for en ny måte å studere ml-bevegelsen på, der debattene om våpentrening, diktatur, kadervurderinger og lignende faller bort. Fokuset vil ligge på hva de sa og hvilke konsekvenser diskursene kan hevdes å ha fått i de sakene de var opptatt av og argumentasjonen de brukte i disse. Et annet poeng er at ml-bevegelsen hadde en bestemt måte å snakke om og fremstille virkeligheten på, de hadde en egen diskursorden som skilte seg ut fra andre dominerende diskursordener i det norske samfunnet på 1970-tallet. På bakgrunn av dette kan det hevdes at AKP(m-l) tilpasset sin diskurs til en egen diskursorden, som igjen fungerte innenfor en større marxistisk diskursorden. Formuleringen av denne problemstillingen tar utgangspunkt i at nasjon også er et konstruert kollektiv felleskap der nasjonalisme er en formalisert diskurs som benyttes av ulike aktører for å fremme ulike politiske prosjekter. Gjennom en analyse av nasjonsbegrepet kan det etableres kunnskap om hva ml-bevegelsen la i denne, hvordan de forente nasjonen med klassen og dermed hvordan de retorisk foretok den nasjonale vendingen.

Marxistisk nasjonalisme?

Det er ikke blitt etablert en konsensus omkring en marxistisk tilnærming til ”det nasjonale spørsmål” eller nasjonalismen. Debatten har vært preget av flere ulike tolkninger og tilnærmingsmåter. I følge den tidlige Marx var den nasjonalistiske ideen uforenelig med marxismen. Nasjonalismen var et borgelig fenomen. Dermed ville de motstridende interessene som finnes mellom klassene ikke komme til sin rett under den nasjonalistiske fanen. Arbeidernes felles interesser som klasse var overordnet det nasjonale fellesskapet. Klassekampen var den grunnleggende og samlende faktor i samfunnet, arbeiderklassen hadde dermed felles interesser som overskred de nasjonale grensene og gjorde de overflødige. Den proletariske internasjonalsismen var grunnlaget for solidaritet. Denne påstanden ble i ettertid revidert av Marx, og han tok nå heller utgangspunkt i at det nasjonale spørsmålet måtte vurderes ut ifra om den hindret eller fremmet kapitalismens utvikling og fall, og derfor kunne sies å rydde veien for sosialismen.³⁸ De nasjonale bevegelsene kunne dermed vurderes som progressive eller reaksjonære. På denne måten fikk marxistene en legitim tilnærming til det nasjonale spørsmålet. Problemets kjerne ligger i det at de forutsetningene og ideologiske ideene som marxismen og klassekampen hviler på, er vanskelige å forene med prinsippene som den nasjonalistiske doktrinen gjør krav på som politisk idé. Skulle klassebevissthet eller nasjonalt fellesskap ligge til grunn for solidariteten? Det nasjonale spørsmålet delte marxistene i flere leiere på slutten av 1800-tallet, og diskusjonen om spørsmålets betydning for kommunistene ble særlig fremtredende før første verdenskrig.

Rosa Luxemburg hevdet at spørsmålet om selvbestemmelsesrett må stilles som det det var, et spørsmål om makt. I et klassesamfunn ville kun den herskende klassen ha reell selvbestemmelse, og derfor var ”folkets” såkalte selvbestemmelse bare en illusjon. Hun avviste nasjonalismen og det nasjonale spørsmål fordi det kun bidro til splittelse blant arbeiderne som internasjonal klasse ved å hindre de i å bygge fellesskap på tvers av nasjonale grenser.³⁹ Luxemburgs avvisning ble ikke anerkjent innen bolsjevikenes leier. Bolsjevikenes tilnærming har i stor grad basert seg på Stalin og Lenins redegjørelse av spørsmålet. Lenin anerkjente og støttet prinsippet om nasjonal selvbestemmelsesrett, men nasjonalismen ble ikke betraktet som et mål i seg selv, men som et ledd i veien mot sosialismen. Lenin avviste dermed at det nasjonale spørsmål skulle være et krav knyttet til patriotisme eller nasjonal

³⁸ Østerud, Øyvind, *Nasjonens selvbestemmelsesrett. Søkelys på en politisk doktrine* (Oslo: Universitetsforlaget, 1992), 80-81.

³⁹ Østerud, Øyvind, *Hva er nasjonalisme?* (Oslo: Universitetsforlaget, 1994), 91-92.

kultur.⁴⁰ Spørsmålet om nasjonal selvbestemmelse var for Lenin et taktisk spørsmål, der det overordnede prinsippet var den proletariske internasjonalsismen som kravet om selvbestemmelse ikke kunnes settes opp mot.⁴¹

I en artikkel fra 1913 definerte Stalin nasjonen som ”et historisk oppstått, varig felleskap i språk, territorium, økonomisk liv og psykisk egenart, som kommer til uttrykk i felles kultur.”⁴² Det nasjonale spørsmål ble særlig knyttet til frigjøringskamper mot kolonimakter i den tredje verden. Et forsvar av kravet om nasjonal sjøråderett skulle alltid vurderes ut i fra om den var reaksjonær eller progressiv i sin karakter. Det var kun et progressivt krav som kunne legitimeres. Men slik det fremkommer i Stalins definisjon av nasjonen ble ikke ideen om særegenhet hos de ulike nasjonene avvist. Det var allikevel ikke selve særegenheten som skulle være det endelige målet som kravet hvilte på, men som et steg mot frigjøring og sosialismen. Selve nasjonen som historisk kategori hørte til kapitalismens epoke, i følge Stalin. Nasjonalstaten forklares videre som frembrakt av og for borgerskapet i deres jakt på sikring av markedet og den nasjonale kampen ble først og fremst betraktet som en borgelig kamp. Dette betydde ikke at proletariatet ikke skulle kjempe mot nasjonal undertrykkelse, men den representerte et problem da den kunne bidra til å forflytte fokuset bort fra sentrale spørsmål som klassekampen. På denne måten kunne prinsippet om nasjonal selvbestemmelse støttes, men alltid under betingelsen om dens instrumentelle verdi for klassekampen og sosialismen. Men Stalins retorikk omkring rollen til arbeiderklassen i den nasjonale kampen endret seg. Særlig kom endringen til uttrykk i hans tale under den 19. Partikongress i 1952 der han hevdet at borgerskapet hadde kastet den nasjonale fanen over bord.⁴³ Borgerskapet gikk ikke lenger i spissen for forsvaret av nasjonens rettigheter og selvstendighet, men solgte den for dollars. Under talen tilla han kommunistene og demokratiske partier rollen som nasjonens forsvarere, hvis de ville være patrioter og bærere av den nasjonale fanen.⁴⁴

Jeg skal ikke gå noe videre inn på uenigheten rundt spørsmålet blant marxister. Hensikten er heller å vise at det har vært en problematikk knyttet til nasjonalisme og marxisme og deres

⁴⁰ McLellan, David, ”Lenin” i McLellan, David, *Marxism after Marx. An Introduction*, 3. Utg. (London: Macmillan Press, 1998), 110-111.

⁴¹ Egge, Åsmund, ”Fra tsarimperialismen til Sovjetunionen”, i Egge, Åsmund, *Fra Aleksander II til Boris Jeltsin. Russlands og Sovjetunionens moderne historie* (Oslo: Universitetsforlaget, 1993), 128.

⁴² Stalin, Josef, *Marxismen og det nasjonale og koloniale spørsmålet. Artikler og taler i utval 1913-1934* (Oslo: Forlaget Oktober, 1978), 17.

⁴³ Stalin, Josef, ”Tale på SUKP(b)s 19. partikongress” i Stalin, Josef, *Marxismen og språkvitenskapens spørsmål. Sosialismens økonomiske problemer i Sovjetunionen* (Oslo: Forlaget Oktober, 1975), 140-143.

⁴⁴ Stalin, Josef, ”Tale på SUKP(b)s 19. partikongress” (Oslo: Forlaget Oktober, 1975), 142-143

forskjellige og elementære måter å forstå eller tolke samfunnet og sosial organisering på. Både Luxemburg, Lenin og Stalin illustrerer ulike tilnærminger til prinsippet om nasjonens selvbestemmelse og ”det nasjonale spørsmål”. Ingen fastlagt og felles tolkning omkring emnet er blitt etablert og nasjonalismen har kommet til uttrykk på ulike måter blant kommunistiske bevegelser til ulike tider. Og dette er en grunnleggende side ved nasjonalismens karakter, nettopp fordi dens konkrete uttrykk er kontekstavhengig. Men i denne sammenheng kan vi se at ml-bevegelsens tilnærming til det nasjonale spørsmål hvilte på visse tradisjoner innen marxistisk teori. Deres nasjonale orientering kan hevdes å ha hatt ideologisk legitimitet.

Oppgavens struktur

Kapittel to har som hensikt å gi en presentasjon av ml-bevegelsen og AKP(m-l)s historie. Dette kapitlet bygger først og fremst på sekundærlitteratur om emnet. Den historiske introduksjonen har som hensikt å presentere et bakteppe for de videre analysene som utgjør kapitlene tre og fire.

Kapittel tre er en diskursanalyse av den nasjonale argumentasjonen som vokste frem innen ml-bevegelsen under EEC-kampen. Det skal her redegjøres for, samt drøftes, hvilke nasjonsbegrep som gjorde seg gjeldende i retorikken. På bakgrunn av dette skal jeg vise hvordan spørsmålet om medlemskap gikk over fra å være et antikapitalistisk spørsmål til å også omfatte nasjonens interesser. Kapittel fire skal ta for seg den andre sentrale politiske saken som dominerte AKP(m-l)s politiske liv fra midten av 1970-tallet, sosialimperialismen og kampen om Svalbard. Målet med diskursanalysen er å finne frem til nasjonsbegrepet under denne spesifikke konteksten og hvordan den nye konteksten den nå ble formulert i påvirket den.

I det siste og femte kapitlet presenteres hovedfunnene gjort i analysene. Gjennom en drøfting av funnene som er gjort, har delen som mål å vise likheter og ulikheter i nasjonsbegrepet og fremstillingen av denne. Disse funnene skal også drøftes ut i fra et nasjonalismeteorisk perspektiv, samt at den vil gi et forslag til en identifisering av det som kan betegnes som en norsk ml-nasjonalisme.

Kapittel 2

Et innblikk i ml-bevegelsens historie

Innledning

Denne introduksjonen har som hensikt å gi en innføring i de politiske og sosiale hovedlinjene som utgjorde den historiske konteksten som ml-bevegelsen vokste opp i. Den har ikke som ambisjon å være en utømmende presentasjon av norsk historie i 60-årene, men streke opp de viktigste hovedlinjene for det som er hovedanliggendet i denne fremstillingen. Fremstillingen skal presentere den historiske utviklingen innad i partiet med vekt på politiske hovedlinjer. Bevegelsens historie, årsaker bak deres politikk og praksis har vært et tema som flere før meg har studert, presentert og drøftet. Denne innføringen har dermed ikke som mål å presentere noe nytt ved historien, men har som hensikt å gi et innblikk i det som utgjør den historiske konteksten for diskursanalysene. De spørsmålene som ønskes besvart i denne introduksjonen er: hva kjennetegnet det politiske klimaet som ml-bevegelsen vokste i og som kom til å prege bevegelsens første fase? Og hva kjennetegner ml-bevegelsen såkalte ”gullalder” fra begynnelsen av 1970 og frem til 1980?

Fra stabilitet til ungdomsopprør

Politikken i Norge etter annen verdenskrig og frem til 60 årene var i stor grad kjennetegnet av stabilitet. Det sosialdemokratiske prosjektet hadde slått rot og høstingen av goder preget det norske landskapet. En av årsakene bak dette var Det Norske Arbeiderpartiets (DNA) ubestridte regjeringsmakt frem til begynnelsen 1960-årene, noe som førte med seg stabilitet og kontinuitet i de politiske linjene og mål, med vekstpolitikken som det mest fremtredende eksemplet. For det andre fantes det ikke noe stor splittelse med hensyn til de politiske hovedlinjene mellom de ulike partiene på Stortinget, men heller en ”tilnæringspolitikk”.⁴⁵ Selv om DNA mistet sitt flertall i regjeringen i 1961 og makttapet var et faktum etter valget i 1965 da en ny borgelig fireparti-regjering inntok regjeringskontorene med Per Borten i statsministerstolen, så betydde ikke dette noe systemskifte i politikken.⁴⁶ Det fantes fortsatt konsensus omkring de politiske hovedlinjene som skulle følges. Det var først og fremst på andre samfunnsområder at endringene fant sted.

⁴⁵ Lundestad, G., ”Hovedtendenser i norsk politikk 1945-1965” i Bergh, Trod og Pharo, Helge Ø.(red), *Vekst og velstand. Norsk politisk historie 1945-1965* (Oslo: Universitetsforlaget, 1989), 455-523.

⁴⁶ Furre, Berge, ”IV. Den sosialdemokratiske orden. Vekst og protest 1961-1973” i Berge Furre, *Norsk Historie 1914-2000* (Oslo; Det Norske Samlaget, 2004), 207-209.

”De gylne sekstiåra” besto av en sterk vekst innen industrien og større spillerom for markedskreftene. Utbyggingen av velferdsstaten sto fortsatt sterkt. Vekstperioden fra 1950-årene var preget av bedre økonomi, økt personlig velstand og til en viss grad sikre arbeidsforhold. På bakgrunn av dette kunne forbrukersamfunnet slå rot.⁴⁷ Men de gylne sekstiårene ble opplevd ulikt, for eksempel i by og bygd. For bygdene representerte industrialiseringen, nye næringsvirksomheter og sentraliseringen som dette førte med seg, en krise. Fraflyttingen trådte til og spørsmålet om et eventuelt medlemskap i EEC, som gjorde seg gjeldende første gang i 1962, fremsto som en trussel mot overlevelsesevnen til primærnæringene på bygda. I løpet av 1960-tallet begynte også en ny generasjon å sette spørsmålstegn ved samfunnsendringene og de verdiene denne hvilte på. Det skylte en ”grønn og rød bølge” over landet. Den yngre generasjonen begynte å sette fokus på konsekvensene av det som hittil hadde blitt fremmet som en positiv politisk utvikling i Norge, men de nye ”skeptikerne” ble inspirert av antiautoritære bevegelser som vokste frem i resten av verden. Det var miljøspørsmål, kritikk mot forbrukersamfunnet og grunnleggende verdispørsmål som ble de viktigste fanesakene i det nye ungdomsopprøret.

Utviklingen av ungdomsopprøret blir av Pål Steigan, som selv var en av hovedaktørene i ml-bevegelsen, forklart ut ifra tre hovedmomenter. For det første de internasjonale forhold, for det andre en sterk antikrigsbevegelse mot Vietnamkrigen, og den tredje og siste faktor som han fremhever er utdanningsrevolusjonen i Norge som, i følge Steigan, skapte en situasjon der det fantes ”1) ”en kritisk masse”, 2) tilgang på kritisk kunnskap og 3) ”arbeider- og bondestudenter”.”⁴⁸ Videre hevder han at disse faktorene ville føre til et studentoppgjør i Norge, men hvilke form denne ville ta var usikkert. Det er konsensus omkring de tre overnevnte årsakene bak bevegelsen innen historiefaget.⁴⁹

Kimmen til ungdomsopprøret og radikaliseringen blir forklart ut i fra både internasjonale og nasjonale forhold.⁵⁰ Først de internasjonale forhold, med særlig vekt på Vietnamkrigen. Mange betraktet motstanden i Vietnam mot supermakten USA som et sterkt inspirasjonskilde. Konflikten var langvaring og omfattende. USA inntok rollen som hovedpart i krigen i 1954,

⁴⁷ Furre, Berge, ”IV. Den sosialdemokratiske orden”(Oslo; Det Norske Samlaget, 2004), 185-187.

⁴⁸ Steigan, Pål, *På den Himmelske Freds plass* (Oslo: Aschehoug, 1985), 40.

⁴⁹ Se Hjellum, Torstein, ”Opprøret mot de etablerte partiene og ml-bevegelsens framvekst ” i Tvedt, Terje, (red.), (ml) *En bok om maoismen i Norge* (Oslo: 1989), 27-54. Se også Sjøli, Hans Petter, *Fra raddis til kader*. (Oslo: Universitetet i Oslo, 2002), 31-59.

⁵⁰ Eriksen, Trond Berg, Hompland, Andreas og Tjønneland, Eivind, ”Opprør fra flere knater”, i Eriksen, Trond Berg og Sørensen, Øystein, (red.), *Norsk Idéhistorie*, 6 bd. (Oslo: Aschehoug, 2003), 156.

etter Frankrike. I 60-årene var en av hovedargumentene for krigen kampen mot ”verdenskommunismen”. Men krigens retorikk klarte ikke å sikre støtte til selve krigføringen. USAs krigføring i den tredje verden reiste store protester, særlig midlene som ble brukt ble kritisert. Og disse midlene kom klart til syne gjennom å være den første krigen sendt via fjernsynet.⁵¹ Protestene mot krigføringen, mot dens drivkrefter og midler spredde seg over store deler av verden. Vietnamkrigen ble for mange et bilde på vestens undertrykkelse, og kampen mot okkupantene i Vietnam selve symbolet på at motstand var mulig. Gjennom antikrigsbevegelsen ble kimen til fremveksten av andre politiske bevegelser lagt.

I Paris hadde franske studenter tatt til gatene i 1968 i en reisning mot blant annet den avmakten de mente de ble utsatt for i samfunnet. Studentene ble møtt av hevede politibatonger, noe som radikaliserer opprørets profil.⁵² Dette opprøret var ikke i utgangspunktet dominert av kommunister, men det franske kommunistpartiets (PCF) og fagforeningenes økende støtte, deltagelse og påvirkning bidro også til en rask radikalisering i marxistisk retning blant protestene. Presidentskapet til de Gaulle kom til et punkt der fratredelse kunne vært en høyst reel utvikling, men det ble avberget.⁵³

Ikke minst var Maos kulturrevolusjon i Kina en stor inspirasjonskilde for unge marxist-leninistiske grupper rundt i verden, som lot seg inspirere av det som først og fremst ble tolket som et grep fra Mao for å hindre autoritære trekk i å utvikle seg videre, og sikre at makta ble hos det revolusjonære folket. Maos revolusjon var blant annet et trekk mot det han oppfattet som revisjonistiske og borgelige tendenser i partibyråkratiet som skapte fare for kapitalismens frembrudd i Kina.⁵⁴ Også i Norge lot ungdom seg inspirere av Mao Zedongs tenkning og startet arbeidet med å bygge opp et parti etter et maoistisk bilde. Maoismen hadde en annen appell, der den fremsto som et alternativ til det gamle Sovjetunionen som ble hevdet å ha utspilt sin rolle som kommunismens fyrtårn og heller var på vei mot å åpne seg for kapitalismen etter Khrushchevs maktovertagelse. Det internasjonale bilde var dermed i forandring, der nye bevegelser inspirerte. Et antiautoritært opprør mot det etablerte samfunnet

⁵¹ Lundestad, Geir, ”Avspenning mellom øst og vest 1962-1975” i Lundestad, Geir, *Øst, vest, nord, sør. Hovedlinjer i internasjonal politikk etter 1945*, 5. utg. (Oslo: Universitetsforlaget, 2004), 93-98.

⁵² Sjøli, Hans Petter, *Fra raddis til kader*. (Oslo: Universitetet i Oslo, 2002), 39-40.

⁵³ Thompson, Willie, *The Communist Movement since 1945* (Blackwell Publishers, 1998), 142-145.

⁵⁴ Harding, Harry, ”The Chinese state in crises” i MacFarquhar, Roderick, (red.), *The politics of China. The eras of Mao and Deng* 2. utg. (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), 152-154 og 232-239.

og de premissene denne hvilte på vokste frem. I Norge betydde dette et opprør mot det sosialdemokratiske idealet. Men også norske forhold satte sitt preg på den fremvoksende ml-bevegelsen.

En nasjonal faktor bak bevegelsen som skal nevnes her, er de ”ville streikene” gjennomført i Norge på begynnelsen av 1970-tallet, blant annet inspirert av Kirunastreiken i Sverige. De var ”ville” fordi de ble dømt som ulovlige. Streikene i Norge sprang ut i fra en missnøye med LO og det som ble oppfattet som en utvikling mot ”pampevelde” i organisasjonen. Flere sentrale personer i streikene hadde tilknytting til ml-bevegelsen, men hvorvidt denne sto bak og var en avgjørende drivkraft bak streikene, er det knyttet noe usikkerhet til. Et mer vesentlig moment er den effekten streikene fikk. Av den nye oppstarta ungdomsbevegelsen SUF(m-l) hadde streikene blitt tolket som et uttrykk for økende klassekonflikter i det norske samfunnet, noe som gjorde at revolusjonen fremsto som en løsning innen rekkevidde. En annen nasjonal faktor bak ml-bevegelsens mulighet til å vokse var også det som er blitt betegnet som et vakuum som oppsto i det politiske landskapet, der de etablerte partiene ikke maktet å fange opp de nye radikale tendensene, noe som dannet grunnlag for protestbevegelsene.

MI-bevegelsen

Internt i Arbeiderpartiet hadde kritikken mot det som ble oppfattet som en USA-vennlig politikk vokst frem siden midten av 50-tallet. Uenigheten omkrig utenrikspolitiske spørsmål, motstanden mot atomvåpen og NATO innad i DNA, kulminerte med stiftelsen av partiet SF i 1961. Det var fra SFs ungdomsorganisasjon SUF de unge marxist-leninistene kom til å bryte ut fra og danne SUF(m-l) og senere partiet AKP(m-l).

Ungdomsorganisasjonen SUF gjennomgikk på 60-tallet en radikaliseringsprosess i marxistisk-leninistisk retning.⁵⁵ Ungdomsbevegelsens marxistisk-leninistiske orientering ble ikke akseptert av SF og i 1969 er splittelsen mellom SF og SUF et faktum og det tidligere SUF skifter navn til SUF(m-l).⁵⁶ Denne nye gruppen stifter tidlig i 1970 organisasjonen

⁵⁵ For en nærmere redegjørelse av forløpet se Sjøli, Hans Petter, *Fra raddis til kader*. (Oslo: Universitetet i Oslo, 2002), 68-73.

⁵⁶ Tollånes, O.K. og Wagle, P.M., *Et lite innblikk i AKP-MLs historie på 70-tallet*, Semesteroppgave, Høgskolen i Bodø (Bodø: Høgskolen i Bodø, 1985), 10-12.

Marxist-leninistiske studie- og arbeidsgrupper (MLG) med SUF(m-l) som fortsatt ungdomsorganisasjon og med dannelsen av et kommunistisk parti som et av sine hovedmål. I tiden som følger blir ulike grupperinger, som utbryterne fra Norges Kommunistiske parti (NKP), Marxist Leninistiske Front (MLF) tilknyttet m-l bevegelsen.⁵⁷ Dette er ennå ikke stiftelsen av partiet AKP(m-l). Ml-bevegelsen består fortsatt av ulike grupper med marxisme-leninismen som felles ideologi.⁵⁸ Men allerede i 1971 kom det til splittelse innad i bevegelsen i og med ekskluderingen av "Hovden-gruppa". Uenigheten som oppsto var først og fremst knyttet til organisatoriske spørsmål, men en del av denne uenigheten bunnet også i uenighet og kritikk av linjene som MLG/SUF(m-l) ville ta i bruk under den pågående EEC-kampen. Etter ekskluderingen ble tidligere MLF oppløst. Oppløsningen førte ikke til at MLF gikk inn i MLG, noe som kunne skape fare for ulike fraksjoner i partiet, men de som ønsket kunne nå gå inn i MLG som enkeltpersoner.⁵⁹ Fraksjonering ble dermed ikke en varig faktor ved bevegelsen. Ml-bevegelsen kunne nå overføre sine krefter over på datidens viktigste stridsspørsmål, EEC-debatten.

EEC-debatten trer til

Den største politiske saken i Norge i begynnelsen av 1970-årene kom til å bli spørsmålet om et eventuelt medlemskap i EEC, og debattens omfang er blitt betraktet som en direkte videreføring og resultat av den nye bølgen av samfunnsengasjementet. Dette var ikke første gang Norge søkte om medlemskap, men det var første gang den fremkalte et nytt politisk klima. Grunnen til dette var at muligheten for medlemskap nå var reel på grunn av den franske president de Gaulles avgang i 1969. Presidenten hadde to ganger tidligere lagt ned veto mot Englands søknad om medlemskap, og uten Englands deltagelse i EEC var heller ikke Norges medlemskap aktuelt. Men etter de Gaulles avgang søkte England på nytt og kom inn i varmen, og da ble spørsmålet om Norges medlemskap høyst aktuelt igjen.

Debatten i Norge foregikk ikke med klare standpunkter hos hvert enkelt parti, men var heller preget av indre splittelse blant disse. Ledelsen i Arbeiderpartiet og LO, samt store deler av dagspressen, agiterte for nødvendigheten av et medlemskap. Også partiet Høyre og representanter for næringslivet var tilhengere av et norsk medlemskap. Norge hadde i deres øyne ikke råd til å bli stående utenfor EEC, og de økonomiske argumentene dominerte

⁵⁷ Istad, A. H., *Politiske endringer i den norske ml-rørsla 1969-1980* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1992), 5-6.

⁵⁸ Mork, R., *Kinas raude sol* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1996), 1-2.

⁵⁹ Istad, A. H., *Politiske endringer i den norske ml-rørsla 1969-1980* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1992), 59.

ja-sidens retorikk. Av tilhengerne ble EEC fremstilt som et samarbeid, ikke som et tap av innflytelse over politiske organer. Men vedtakene i de høyeste organene i DNA og LO om å gå inn for medlemskap i EEC gjenspeilte ikke hva som var den reelle stemningen blant lavere organer og medlemsmassen. Mange EEC-motstandere innefor disse organisasjonene valgte derfor å organisere seg på nei-siden, blant annet i ”Folkebevegelsen mot norsk medlemskap i Fellesmarkedet”, også omtalt som Folkebevegelsen, (FB) eller ”Arbeidernes Informasjonskomité” (AIK) etter dennes stiftelse i 1972.

På nei-siden var det dermed de tverrpolitiske organisasjoner som kom til å dominere kampen om EEC-medlemskap. Den største og mest innflytelsesrike organisasjonen på nei-siden var FB. Den var en tverrpolitisk ad hoc-organisasjon stiftet høsten 1970, og den var resultatet av et samarbeid mellom de to tidligere nei-organisasjonene ”Aksjon mot Fellesmarkedet - de 143” og ”Opplysningsutvalget av 1962”.⁶⁰ Medlemsmassen besto av folk med ulik partitilhørighet og FB hadde også støtte fra landbruksorganisasjonene.⁶¹ Sammenslutningen på nei-siden er også blitt beskrevet som ”en allianse mellom politisk radikalisme og verdikonservatisme”, der vernet om sjølråderetten var et felles utgangspunkt i motstandsargumentene.⁶² EEC ble på bakgrunn av Romatraktaten fra 1957 tolket som en fare for tap av den norske suvereniteten, imidlertid fantes det ulike tilnærminger til forsvaret av den nasjonale sjølråderetten på nei-siden. Periodens viktigste politiske spørsmål ble følgelig EEC og i dette klimaet var det viktig for ml-bevegelsen å tydeliggjøre sin motstand mot EEC, samtidig som debatten bidro til at de kunne markere seg i det politiske landskapet. På grunn av dette er EEC-kampen blitt fremsatt som en mulig forklaring på hvordan ml-bevegelsen kunne bli så sterk, det var under EEC-debatten at ”bevegelsen kunne fiske i rørt vann”.⁶³

For SUF(m-l) var deltagelse i FB per 1970 uaktuelt. Den nye bevegelsen med MLG og SUF(m-l) trer inn i EEC-kampen og organiserer seg under Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid (AKMED). Komiteen skilte seg fra de andre nei-organisasjonene fordi den brukte

⁶⁰ Bjørklund, Tor, *Mot strømmen* (Oslo-Bergen-Tromsø: Universitetsforlaget, 1982), 111-114.

⁶¹ Lorenz, Einhart, ”Arbeiderpartiets monopol blir brutt” i Lorenz, Einhart, *Arbeiderbevegelsens historie. En innføring. Norsk sosialisme i internasjonalt perspektiv, 2. del, 193-1973* (Oslo: Pax Forlag A.S, 1974), 190.

⁶² Furre, Berge, ”Den sosialdemokratiske orden” (Oslo: Det Norske Samlaget, 2004), 214.

⁶³ Sejersted, Francis, ”13: Sceneskifte” i *Sosialdemokratiets tidsalder. Norge og Sverige i det 20. århundre, Del 2 i Norge og Sverige gjennom 200 år* (Oslo; Pax Forlag, 2005), 477.

en sterk venstreorientert retorikk i sin kritikk og kamp mot EEC.⁶⁴ Det vil si at i AKMED ble kampen mot medlemskap i EEC først og fremst definert som en anti-kapitalistisk og anti-imperialistisk kamp. Venstreorienteringen i argumentasjonen hos AKMED i dens tidligste fase skilte seg fra Folkebevegelsens parole om nasjonens selvbestemmelsesrett. Men som vi skal se senere i denne oppgaven, så endret også dette seg for ml-bevegelsen og AKMED. Den nasjonale vendingen som fant sted blir tydelig illustrert gjennom deres paroler, viss hensikt var å gjenspeile den politiske linjen de ønsket å befeste utad mot offentligheten. I begynnelsen av 1970 så frontet ml-bevegelsen parolen ”Kamp mot EEC og dyrtid”, men i løpet 1971 så hadde denne blitt erstattet av parolen ”Nei til salg av Norge! Forsvar norsk sjølråderett!”. Pål Steigan, som var selv en sentral skikkelse i bevegelsen på denne tiden og senere AKP-formann, beskriver AKMEDs valg av parole slik: ”Parolen satte fingeren på det nasjonale sviket de var i ferd med å begå”.⁶⁵ ”De” var DNA og resten av nei-siden. Sammen med det nye slagordet fulgte det også med nye argumenter og retorikk. Historikeren Einhart Lorenz har konkludert med at det som kjennetegnet argumentene blant størstedelen av motstanderne av EEC var de ”borgelige og nasjonalistiske argumentene” i motsetning til sosialistisk argumentasjon, som begrunnelsene for å stå utenfor EEC. Videre konkluderer Lorenz med at den sosialistiske argumentasjonsformen som tidligere hadde blitt ivaretatt av AKMED, også her ble oppgitt til fordel for en nasjonalistisk tilnærmingen til EEC-spørsmålet.⁶⁶

EEC-spørsmålet ble avgjort den 25. september 1972, med seier til nei-siden. Frem til da hadde det revolusjonære arbeidet blitt mer eller mindre lagt på is og alle krefter blitt lagt i EEC-kampen.⁶⁷ Men med seieren på plass var veien blitt ryddet for det videre arbeidet med partibyggingen innen ml-bevegelsen.

Det revolusjonære partiet

I 1973 var Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene), AKP(m-l), et faktum. Dette var et resultat av det partibyggende arbeidet som var blitt startet med MLG og SUF(m-l). Partiets historie er blitt delt opp i ulike faser med utgangspunkt i ulike kriterier, men hovedlinjene i utviklingen er felles for alle historiske redegjørelser av AKP(m-l). Jeg skal videre presentere kort de ideologiske hovedlinjene som partiet bygde på. Disse skal videre knyttes til

⁶⁴Mork, R., *Kinas raude sol* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1996), 82.

⁶⁵Steigan, Pål, *På den Himmelske Freds plass* (Oslo: Aschehoug, 1985), 111.

⁶⁶Lorenz, Einhart, ”Arbeiderpartiets monopol blir brutt” i Lorenz, Einhart, *Arbeiderbevegelsens historie* (Oslo: Pax Forlag A.S, 1974), 194.

⁶⁷*Røde Fane*, nr 1 (1972)

partipolitiske konsekvenser disse kan hevdes å ha fått. Det er viktig å ha i tankene at den utviklingen som partiet er preget av var drevet frem av de ideologiske overordnede mål som fikk konkrete utslag i praksisen, samt at den historiske konteksten også var avgjørende for partiet.

Anders H. Istad beskriver i sin hovedoppgave bevegelsens linje mellom 1969-71 som preget av avstand til resten av venstresiden. Avstanden kan tolkes som en strategi for å markere seg ytterlig som et alternativ i det politiske landskapet. Men til gjengjeld var tidsrommet mellom 1971 og 1974 preget av initiativ for å etablere kontakt med andre partier og et ønske om å danne en organisasjon hvis basis for medlemsrekruttering var bred.⁶⁸ Istad hevder videre at EEC-kampen under denne perioden var hovedfaktoren bak tilnæringslinjen til resten av venstresiden, og linjen var dominerende frem til Storingsvalget i 1973.⁶⁹ Frem til valget hadde AKP(m-l) gjort flere tilnæringsforsøk om samarbeid overfor Sosialistisk Valgforbund uten hell, og stilte selv til valg under navnet Rød Valgallianse.⁷⁰ Selv om samarbeidet ikke ble inngått, betydde ikke dette et klart brudd med tilnæringspolitikken, i følge Istad var enhetslinjen fortsatt dominerende etter valget. Et interessant poeng ved denne fremstillingen er at det hevdes at AKP(m-l) under denne perioden var opptatt av å kunne appellere bredt, det var et ønske om å ha en bred medlemsbasis, noe som førte til lavere krav til teoretisk skoloring. Dette var et brudd med MLGs tidligere mål, og disse endringene kom til å bli sentrale momenter i den sterke interne kritikken i 1975 og 1976 som skal introduseres seinere. Imidlertid så var det en ideologisk avstand til resten av venstresiden under perioden som fortsatt var betydningsfull. Der Sosialistisk Valgforbund ønsket en fredelig vei til et nytt samfunnssystem, agiterte AKP(m-l) fortsatt for væpnet revolusjon.

Og for ml-bevegelsen og AKP(m-l) måtte revolusjonen komme fra arbeiderklassen som et resultat av klassemotsetninger, den sentrale drivkraften i historien og samfunnsendringer. I denne konteksten går hovedmotsetningen i samfunnet mellom arbeiderklassen og borgerskapet. Dette betyr at samfunnsspørsmål- og konflikter tolkes og forstås ut i fra hvem sine interesser de fremmer eller hemmer. Inspirasjonen for sine politiske tolkninger fant de hos ” de fem store”; Marx, Engels, Lenin, Stalin og Maos tenkning.⁷¹ Maos teoretiske og

⁶⁸Istad, Anders H., *Politiske endringer i den norske ml-rørsla* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1992), 86-87.

⁶⁹Istad, Anders H., *Politiske endringer i den norske ml-rørsla* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1992), 178-181.

⁷⁰Sosialistisk Valgforbund var et sammenslåing av flere grupper på venstresiden, men i 1975 konstituerer forbundet seg som politisk parti. Dermed var partiet Sosialistisk Venstreparti (SV) født.

⁷¹Mork, R., *Kinas raude sol* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1996), 80-81.

ideologiske fremstillinger ble tolket som en videreføring av marxisme-leninismen, en form for modernisering av ideologien. Men selve organisasjonen og partiet var styrt etter Lenins partiteori om elitepartiet, som drives av fulltids yrkesrevolusjonære som skulle lede revolusjonen og bevisstgjøre massene om sin klassetilhørighet, og her er tesen om demokratisk sentralisme et bærende organisasjonsprinsipp. Styringsstrukturen innebar demokrati i form av at partiet skulle være preget av diskusjoner på lavere plan. Videre innebar sentralismen at vedtak som ble fattet av partiets ledelse på bakgrunn av diskusjonen var endelige. I teorien var ideen at det skulle finne sted en interaksjon mellom bunn- og topplanet, men enhet skulle være partiets linje utad.

Hos ml-bevegelsen skjedde styringen gjennom Sentralkomiteen (SK) og Arbeidsutvalget (SKAU). Styringsstrukturen gjorde seg gjeldende gjennom hele 1970-tallet. Tidligere SK-medlem Sverre Knutsen har beskrevet og betegnet den strukturelle utviklingen hos lederorganene som "Sannhetsministeriet". Betegnelsen har som hensikt å beskrive den totale kontrollen som SK og SKAU maktet å få over partiet og medlemmenes oppfatninger. Denne fasen fra 1974 til 1976 blir av Knutsen kalt "byråkratiserings- og staliniseringsfasen" av partiet.⁷² Dette bunner i at maktstrukturene i partiet utviklet seg til et sterkt hierarkisk og sentralisert system tuftet på en idé om "ei korrekt linje" for tolkning av samfunn og politisk praksis. Selv om makten i partiet var sterkt konsentrert hos det øverste sjiktet av kadrer, så var det ikke kun dennes maktutøvelse som kan hevdes å ha holdt medlemmene sammen og fungert som sikring av lojalitet til toppen. I sitt bidrag i boken (*ml*) hevder Roar Hagen at; "AKP ble holdt sammen av de lange argumentasjonslinjene. AKPs kjerne var den konkrete analyse av den konkrete situasjonen".⁷³ Bak dette ligger tesen om at AKP maktet å skape en form for nødvendighetskjede der alle aspektene ved aktivismen ble forklart ut i fra klassekampens behov. Det som ble gjort nå var nødvendig for det som skulle komme, og på denne måten kunne linjer og krav knyttes direkte til det overordnede målet; klassekamp og revolusjonen. Den hierarkiske strukturen førte til at ledelsen i stor grad kunne legge rammene for diskusjonen, men de "kollektive diskusjonene" var sentrale solidaritetsfaktorer for og blant medlemmene gjennom 1970-tallet, hevder Hagen.⁷⁴ Men SK og SKAUs rolle var dominerende, både som premissleverandører for diskusjonene og som avgjørende drivkraft i politiske målsetninger og linjer. I partiprogrammene fra både 1973 og 1976 kommer dette

⁷² Knutsen, Sverre, "Sannhetsministeriets framvekst og sammenbrudd. Noen aspekter ved ledelsens rolle i m-l bevegelsen.", i Tvedt, Terje, (red.), (*ml*) (Oslo; 1982), 141.

⁷³ Hagen, Roar, "68 (m-l)" i Tvedt, Terje, (red.), (*ml*) (Oslo; 1982), 76.

⁷⁴ Hagen, Roar, "68 (m-l)" i Tvedt, Terje, (red.), (*ml*) (Oslo; 1982), 75.

tydelig frem; ”den einsskilde underordnar seg organisasjonen, mindretalet underordnar seg fleirtalet, lågare organ underordnar seg høgare og heile partiet underordnar seg sentralkomiteen”.⁷⁵ Dette fikk konsekvenser for hva slags partikultur som utviklet seg der kontrollen ovenfra var markant, og den er sannsynligvis en av forutsettingene bak ”staliniseringsfasen”.

Sosialimperialisme og høyreavviket

Perioden fra 1974, som ble preget av ledelsens konsolidering av makt, er også preget av brudd med tidligere praksis på flere områder, der særlig to nye teser kom til å dominere bevegelsen. ”Høyreavviket” og ”sosialimperialismen” var tesene med størst betydning for retningen partiet tok. Teorien om sosialimperialismen, som gjorde seg gjeldende hos AKP(m-l) allerede fra 1974, hvilte på at Sovjet hadde gjennomgått en kontrarevolusjon. I følge teorien hadde det sovjetiske kommunistpartiet SUKP, og deretter staten, blitt kuppet innenfra av det som ble betegnet som revisjonistiske krefter. Denne maktovertagelse førte til en endring i SUKPs klassekarakter og politiske linjer. Sovjet hadde gått bort fra sosialisme og proletariats diktatur, og var et land kjennetegnet av ”sosialisme i ord - kapitalisme og imperialisme i handling”.⁷⁶ Den indre forvandlingen endret også Sovjets utenrikspolitiske mål. I en tid der USAs suverene økonomiske og militære makt ble hevdet å være på retrett, kunne Sovjet gjøre fremstøt for å styrke sin posisjon som stormakt. Ut i fra sin voksende posisjon som stormakt, ble det nye Sovjet oppfattet som en imperialistisk trussel på lik linje med USA. Med to rivaliserende supermakter var faren for verdenskrig stor, da imperialismaktene ville kjempe for stadig ekspansjon av markeder, økonomisk og politisk makt. Dette var hovedtrekkene i analysene som lå til grunn for teorien. Sosialimperialismen bidro dermed til en ny tolkning av verdens status, en krig mellom to supermakter ville berøre alle land, også Norden og Norge.

En krig mellom de to supermaktene USA og Sovjet var per 1974 en mulig utvikling, men i 1976 betraktet ml-bevegelsen krigen som så å si unngåelig. For ml-erne måtte krigen i Norge bli en nasjonal frigjøringskrig. ”Hvem skal forsvare Norge? Bare det norske folket sjølsagt. Vi, det norske folket må gå til en nasjonal-revolusjonær folkekrig for å hive ut fienden”.⁷⁷ Den norske ml-bevegelsen plasserte seg foran som forvarene av den nasjonale sjølråderetten,

⁷⁵ *Prinsipprogram og vedtekter for AKP(m-l). Vedtatt på det andre landsmøtet til AKP(m-l), Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene) november 1976* (Oslo: Forlaget Oktober A/S, 1977), 22.

⁷⁶ *Røde Fane*, nr 4 (1974), dette nummeret var et temanummer viet til sosialimperialismen.

⁷⁷ *Røde Fane*, nr 3 (1976)

da revisjonister (Sovjets støttespillere) og regjeringen ville, som i EEC-spørsmålet, være villig til å oppgi suvereniteten. Kampen mot sosialimperialismen var, i ml-ernes øyne, en kamp om den nasjonale sjølråderetten. Trusselen kom fra vest og øst. Fra vesten representert ved USA og NATO gjennom Norges medlemskap i denne. Men i en krigssituasjon ville Norge mest sannsynlig bli okkupert fra øst, av Sovjet. Dette kom til uttrykk i Sovjets stadige angrepøvelser, utført med tanke på en invasjon av Norge under en eventuell krig. Sovjet presset på militært og politisk, hevdet partiet. Presset kom klart til uttrykk i spørsmålet om fiskerigrensene i nord og i Barentshavet. Og "[d]en samme annekksjonspolitikken driver Sovjet på Svalbard, der de fører en målbevisst provokasjonspolitik for å tilrane seg kontroll over norsk territorium".⁷⁸ Norge og Norden ble fremstilt som avgjørende ut i fra sin geografiske og dermed strategiske plassering. Svalbard-saken og havrettsspørsmålet ble for partiet en ny omgang med anti-imperialistisk kamp og for den nasjonale sjølråderetten, slik de også drev under EEC-kampen. På denne måten kunne ml-bevegelsen føre kampen om nasjonal sjølråderett videre til å også omhandle kampen mot sosialimperialismen. Antagelsen om krigsfare og tesen om sosialimperialismen fikk fra året 1975 også andre utslag enn de retoriske, krigsfare krevde også et fastere grep om bevegelsen. Den bidro til å stramme inn sikkerhetslinjen i partiet og organisasjonsstrukturen. Under antagelsene om at tiden de levde i var en førkrigstid var hemmeligholdelse av partiets medlemmer, aktiviteter og organisasjonsstruktur høyt prioritert, og dette satte press på aktivistene. Ideen var at partiet skulle kunne bestå under ulike situasjoner, spesielt under en okkupasjon der de betraktet partiet som særlig utsatt. Kritikk av feilvurderingene som tidligere hadde blitt gjort i forhold til partiets rolle og den verdenssituasjonen som utfoldet seg ble reist. Disse punktene var en del av oppgjøret med "høyreavviket" i partiet.

I løpet av 1975 tok partiet et oppgjør med den høyredreiningen som ble hevdet å ha dominert bevegelsen. "Høyreavviket" tok form som kritikk av programmet fra 1973 og de politiske linjene som partiet hadde fremmet da og bygget videre på. I høyreavviket ble det hevdet å ligge en trussel mot partiets eksistens i det at en tidligere verken hadde fremmet farene ved sosialimperialismen eller ved den moderne revisjonismen. Mangelen på høyt teoretisk nivå blant medlemmene, ved å i stedet opphøye målet om "partiet for vanlig folk" og forsoningslinje mot venstresiden, hadde vært et avvik fra det som ble tolket som den riktige

⁷⁸ *Beretning fra AKP(m-l). Vedtatt på det 2. landsmøtet til Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene) november 1976* (Oslo: Forlaget Oktober A/S, 1978), 36.

linjen for partiet. Partiets rolle som proletariatets fortropp sto derfor i fare.⁷⁹ Men gjennom et oppgjør mot ”høyreavviket” kunne partiets eksistens sikres. I beretningen fra 1976 ble det hevdet at å ”bolsjevisere partiet, knytte det enda nærmere arbeiderklassen, styrke massearbeidet og de marxistiske studier” ville føre til en justering av kursen i ønsket retning.⁸⁰ Det var etter landsmøtet i 1976 at ”tesen om høyreavviket” ble fult ut fastsatt og anerkjent, men allerede i 1974 hadde sentrale aktører begynt å sette spørsmålstegn ved partiets utvikling. I 1975 hadde mangelen på rekruttering fra arbeiderklassens rekker gjort seg stadig mer gjeldende, og som et ledd i kampen mot ”høyreavviket” ble et annet sentralt AKP-fenomen lansert; sjølproletariseringskampanjen.

Sjølproletarisering og kaderpartiet

Den rollen arbeiderklassen hadde i partiet fikk konsekvenser for medlemmene, som i stor grad var rekruttert blant studenter og intellektuelle. I 1975 ble ”sjølproletariseringen” befestet som politisk linje, det vil si at medlemmene skulle tre inn i arbeiderklassens rekker, forlate sine ”småborgelige” jobber og bli ekte proletarer. Konsekvensene av denne prosessen, spesielt de personlige konsekvensene, er omstridt. Pål Steigan beskriver den som en positiv opplevelse for de fleste som gjennomførte dette⁸¹, mens for andre har Dag Solstad sin fiktive romanskikkelse Nina Skåtøy, som skyter seg selv, blitt et symbol på de ekstreme konsekvensene av sjølproletariseringen og det personlige presset den kunne resultere i.⁸² Sjølproletariseringen hadde som et av sine mål, gjennom å plassere sine egne i industriarbeidsplassene, å rekruttere flere medlemmer fra arbeiderklassen. Noe av tanken var at når arbeiderne ikke kom til partiet, skulle partiet komme til dem. Medlemmenes vilje til å gjennomføre dette kan videre sees i lys av en annen særegen praksis hos ml-bevegelsen, kadervurderingene.

Kadervurderinger og den teorien de hvilte på var, i følge Terje Tvedt, en import fra Maos kulturrevolusjon. Kadervurderingene skulle ha som sitt mål å oppfostre aktivister som ville sette partiets politiske vedtak ut i live. Kadervurderingene knyttet seg også til punktet om ”kritikk/sjølkritikk”, der medlemmene skulle vurdere sine tanker, liv og praksiser med utgangspunkt i hva som var innbringende for revolusjonen og klassen, og dermed partiet. I en

⁷⁹ *Beretning fra AKP(m-l) 1976* (Oslo: Forlaget Oktober A/S, 1978), 112-117.

⁸⁰ *Beretning fra AKP(m-l) 1976* (Oslo: Forlaget Oktober A/S, 1978), 145.

⁸¹ Steigan, Pål, *På den Himmelske Freds plass* (Oslo: Aschehoug, 1985), 127-129.

⁸² Solstad, Dag, *Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen som har hjemsøkt vårt land* (Oslo: Forlaget Oktober, 2000), 253.

slik vurdering ble mennesket delt i to, med en borgelig og en proletar side. Spørsmålet sto om hvilke av disse som sto sterkest hos den enkelte og hva som eventuelt kunne gjøres for å fremme en riktig proletarisk side. Å være i besittelse av eller jobbe for et riktig klassestandpunkt sto sentralt. Teorien i seg selv er omfattende og hviler på mange ulike faktorer.⁸³ Men det som er viktige i denne sammenhengen er at den har blitt tolket som en sentral forutsetning for å sikre lojalitet til partiet og ledende organer. ”Kadervurderingene var altså fundamentalt sett en metode for å bringe individets moral i overensstemmelse [*sic.*] med AKPs utlegning av Historiens Egen Mening”.⁸⁴ For partiet innebar denne politikken at en skulle oppfostre kadrer, en oppgave de hevdet å ikke ha maktet tidligere. Dette, erklærer de i beretningen fra 1976, bunnet i manglende metoder for kritikk, skolering, korrigerende, utøvelse av kontroll og rettledning.⁸⁵ Altså sider som blant annet hadde blitt korrigert gjennom oppgjøret mot høyreavviket. Og AKP(m-l) var avhengig av kaderens vilje og aktivisme for å kunne holde partiet i gang. Et eksempel på denne avhengigheten av medlemmenes innsats er det enorme arbeidet som ble lagt bak avisen Klassekampen, spesielt da det ble satt som mål å lansere avisen som dagsavis fra april 1977. Partiet hadde lenge avvist statstøtte, og driften av Klassekampen var tuftet på dugnadsarbeid, medlemmenes økonomiske støtte og frivillig arbeidsinnsats.

Hovedlinjene og praksiser i partiet gjennomgikk store forandringer i løpet av 1974 og frem til de ble programfestet i 1976, under partiets andre landsmøte. Endringene var mest markante i forhold til teorien om sosialimperialismen, sjølproletariseringen og oppgjøret med høyreavviket. Alle disse endringene fikk utslag i partiets praksis i form av strengere sikkerhetspolitikk, strammere grep om partiets teoretiske profil, konsolidering av makthierarkier, og ikke minst representerte alt dette vesentlige endringer for medlemmene. Endringene i partiets linjer, både politiske og organisatoriske, hadde sine årsaker i både interne og eksterne omstendigheter, samt i nasjonale og internasjonale forhold.

Istad har i stor grad lagt vekt på de interne og nasjonale forholdene som bestemmende for partiets utvikling, der han har fokusert på partiets forhold til resten av venstresiden. Partiets politikk var bestemt av hjemmelige politiske forhold, og partiet fattet vedtak etter selvstendige vurderinger. Samtidig var bevegelsen underlagt internasjonale forhold. Slik

⁸³ For et nærmere redegjørelse av denne se Tvedt, Terje, ”Kadervurderingene som kobling til det totalitære” i Tvedt, Terje, (red.), (*ml*) (Oslo: 1989), 105-133.

⁸⁴ Tvedt, Terje, ”Kadervurderingene som kobling til det totalitære” i Tvedt, Terje, (red.), (*ml*) (Oslo: 1982), 132.

⁸⁵ *Beretning fra AKP(m-l) 1976* (Oslo: Forlaget Oktober A/S, 1978), 176-178.

Mork også har fremhevet, hadde partiet til enhver tid blikket rettet mot Kina og impulsene som kom derfra. AKP(m-l)s politikk kan hevdes å ha vært et resultat av plassering i det norske politiske landskapet, samtidig som den forholdt seg til den internasjonale bevegelsen den anså seg selv å være en del av.

Slik vi har sett så var 1976 et vendepunkt på flere måter. For det første forelå det etter landsmøtet et program og en beretning som tok et oppgjør med det første landsmøtet i 1973. Om landsmøtet i 1976 skriver Knutsen at den ”var krona på verket i den omfattende kampanjen i å reprodusere, vedlikeholde og bygge ut AKP(m-l) som maoistparti”.⁸⁶ Det som ble programfestet på det andre landsmøtet var tesene og linjene som hadde blitt trukket opp fra og med 1974. Den rollen som de ledende organene fikk gjennom en skjerpet sikkerhetspolitikk og hemmelighold er et særlig fremtredende trekk i bevegelsens historie. Ledelsen ble et ”ansiktløs kollektiv” som kunne nyte stor tillit fra medlemmene.⁸⁷

Videre forandret det internasjonale politiske landskapet seg radikalt. Det startet med Maos død i 1976, maktskifte i Kinas kommunistiske parti og den påfølgende arrestasjonen av firerbanden. Det fortsatte med splittelsen mellom Kina og Albania (som var et faktum i 1977), og deretter den påfølgende splittelsen blant de vesteuropeiske maoistiske bevegelser. Knutsen har tidsfestet starten på partiets fall til 1976, blant annet på bakgrunn av de internasjonale forhold, men også interne.

Avslutning

Perioden etter 1976 og frem til 1978 er preget av en sterkere fokusering på den forestående verdenskrigen, økonomisk krise i Klassekampen og Oktober forlag, det ble satt spørsmålsteget ved den sterke byråkratiske strukturen som preget partiet. Disse omstendighetene kulminerte i partikrisen i 1979. Krisen kom til uttrykk gjennom kritikk rettet mot ledelsen og dennes manglende evne til å løse alle flokene. Kritikken toppet seg frem til landsmøtet i 1980, men på tross av dette var det ledelsens tolkning av situasjonen som ble stående i programmet fra det tredje landsmøtet.⁸⁸ Etter landsmøtet sank medlemstallene igjen etter å ha vært på sitt høyeste i 1978 og AKP(m-l)s organisatoriske styrke ble betydelig svekket.

⁸⁶ Knutsen, Sverre, ”Sannhetsministeriets framvekst og sammenbrudd” i Tvedt, Terje, (red.), *(ml)* (Oslo; 1982), (Oslo) 1989, 154

⁸⁷ Tvedt, Terje, ”Kadervurderingene som kobling til det totalitære” i Tvedt, Terje, (red.), *(ml)* (Oslo; 1982), 129

⁸⁸ Istad, Anders H., *Politiske endringar i den norske ml-rørsla* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1992), 169-ff

MI-bevegelsen i Norge ble allikevel aldri et stort parti, her forstått som mange medlemmer, men den maktet gjennom sine aktive medlemmer å sette preg på mange sider ved samfunnslivet og er derfor historisk viktig. Eksempler på deres aktiviteter eller innflytelse finnes i kulturlivet, der kjente skikkelser innen litteratur og kunst var, om ikke medlemmer, sympatisører med ml-bevegelsen. Et annet eksempel er ml-ernes breie deltagelse i utenomparlamentariske organisasjoner som blant annet "Palestinakomiteen" og "Norge ut av NATO-komiteen".⁸⁹ De kom også til å dominere store deler av studentpolitikken og studentorganisasjonene. De støttet streiker og klarte å mobilisere stort til demonstrasjoner. Bevegelsen var en faktor i sin samtid og er derfor blitt et historisk fenomen som har reist ulike spørsmål i ettertiden.

Den strenge partistrukturen har kulminert i et spørsmål som har preget historien om ml-bevegelsen og som er blitt fremstilt som et større paradoks i bevegelsens historie. Nemlig spørsmålet om hvordan en radikal bevegelse som vokste ut av et antiautoritært opprør kunne utvikle seg til et totalitært og autoritært parti på den måten AKP(m-l) gjorde. Likhetstrekkene med religiøse grupper og deres kultur som det hevdes at bevegelsen utviklet, er blitt en fremtredende forklaring på dette paradokset.⁹⁰

Som historisk fenomen er ml-bevegelsen interessant fordi den er et uttrykk for en bevegelse som i sin samtid representerte et radikalt alternativ til det bestående. De maktet å fange opp medlemmer i et politisk og sosialt klima der det antiautoritære opprøret og troen på at noe kunne gjøres sto sentralt. MI-bevegelsen representerte et motsvar, en del av en motreaksjon. Det er problematisk hvis de kun minimeres ned til en mystisk religiøs vekkelse, men bevegelsen bør også erkjennes og betraktes som en aktør som der og da presenterte seg selv som et *politisk* alternativ, på tross av den utviklingen som preget partiet senere i 1970-årene. Samtidig vil jeg også hevde at ml-bevegelsen og AKP er historisk interessante på grunn av den innflytelsen de maktet å utøve over andre politiske organisasjoner, samt deler av den utenomparlamentariske venstresiden i Norge, kanskje helt opp til våre dager.

⁸⁹ Sejersted, Francis, "13. Sceneskifte" i Sejersted, Francis, *Sosialdemokratiets tidsalder* (Oslo: Pax Forlag, 2005), 477.

⁹⁰ Eriksen, Trond Berg, Hompland, Andreas og Tjønneland, Eivind, "Opprør fra flere kanter", i Eriksen, Trond Berg og Sørensen, Øystein, (red.), *Norsk Idéhistorie*, 6 bd. (Oslo: Aschehoug, 2003), 166.

Perioden som er blitt skissert ovenfor, fra 1969 til 1978/80, er blitt karakterisert som ml-bevegelsens storhetstid. Et marxistisk-leninistisk parti i Norge hadde blitt bygd opp, og hadde sin mest vitale epoke i disse årene. AKP(m-l) ble aldri noe stor trussel mot sosialdemokratiets makt, men de klarte allikevel å sette sitt preg på den politiske dagsorden og ikke minst på de menneskene som ble en del av ml-bevegelsen. Det har ikke vært et mål her å gi en utømmende fremstilling av bevegelsens historie, men skissere opp de hovedtendensen som preget perioden som senere skal omhandles. Et moment som foreløpige ikke har fått innvilget stor plass i litteraturen er ml-bevegelsens bruk av nasjonal identitet og nasjonalisme i sin politisk retorikk. Selv om flere studier er inne på partiets bruk av nasjonal retorikk eller symboler, så blir ikke dette punktet videre forfulgt for å klargjøre hvordan det ”nasjonale” ble formulert, hva som lå i deres nasjonsbegrep og ut i fra dette hva slags nasjonalisme dette kan hevdes å ha vært et uttrykk for. I neste kapittel skal disse punktene drøftes videre, der den nasjonale vendingen under EEC-debatten skal presenteres gjennom en diskursiv analyse.

Kapittel 3

EEC og kampen for nasjonen

Innledning

Det kommunistiske verdensbildet som ml-bevegelsen ønsket å videreformidle brukte i stor grad et karakteristisk språk. Språket ble ikke bare et middel til å videreformidle, men også en bestemt måte å forstå og tenke om verden på. Analysene av samfunnet etablerte begreper som skulle bli sentrale, og for ikke å si avgjørende, for hvordan ulike hendelser skulle forstås og hvilke mening de fikk. Klasse, proletarer, monopolkapital, kapitalister, borgelig diktatur, proletariatets diktatur og revolusjon ble alle forankringspunkter i noe som vi kan kalle for klassesdiskurs. Gjennom en bevist bruk av disse begrepene ble verdensbildet, sett gjennom kommunistenes øyne, befestet. For den norske ml-bevegelsen var det viktig å kunne anvende det marxistiske språket og dens begreper på norske politiske og sosiale forhold. På denne måten kunne partiet presentere og befestet et alternativt bilde av det norske samfunnet. EEC kampen på begynnelsen av 1970-årene var en enestående mulighet til å sette den kommunistiske retorikken ut i livet. Ikke bare var EEC en politisk viktig sak, men det var en mulighet for den nye ml-bevegelsen til å plassere seg og sin politikk i det norske arena. I dette kapitlet skal partiets diskursive utvikling fra tidlig 1970 fram til folkeavstemningen i 1972 presenteres og analyseres. Med utgangspunkt i den problemstillingen som denne oppgaven bygger på vil deres nasjonsbegrep og den nasjonale linje være fokus for fremstillingen. Kapitlet har som mål å gå inn i og analysere artikuleringen og konstruksjonen av den nasjonalistiske diskursen til bevegelsen. Det sentrale er å vise hvordan det nasjonalistiske diskursen gjorde seg gjeldende i deres offentlige profil. Hvordan ble EEC fremstilt under denne perioden? Hvilke begreper og retorikk gjorde seg gjeldende? Hvordan konstruerte ml-bevegelsen det nasjonale?

Diskursanalysen vil videre analysere tekster i avisen Klassekampen (KK) og retorikken i AKMEDs materiell hver for seg, som omfatter Georg Vaagens taler og komiteens propagandamateriell. En slik todeling i vil bidra til å gi en mer oversiktelig fremstilling av de diskursive grepene som kommer til uttrykk i materialet. Selv om kildene hadde ulike funksjoner i det politiske landskap, der KK var avisen som skulle appellere bredt og være

ml-bevegelsens organ og AKMED var det konkrete uttrykket for organiseringen av kampen mot EEC, så er begge sentrale kilder for den politiske polemikken som preget hele ml-bevegelsen.

Klassekampen

Utvalget av tekster i forbindelse med dette kapittelet er foretatt etter gjennomgåelse av avisen Klassekampen fra første utgivelse 1969 og til og med 1972, da EEC avstemningen var avgjort og fokuset skiftet til andre politiske saker. Det som er blitt vektlagt i utvelgelsen av tekster er først og fremst tekstens fremstilling av temaet; EEC og nasjonalisme. De første utgavene av Klassekampen (1969) tok ikke i særlig grad for seg spørsmålet om EEC, den er bare nevnt enkelte ganger i tilknytning til andre saker. Artiklene som er benyttet er derfor i hovedsak fra 1970 frem til 1972. Det er først i 1970-utgavene som debatten virkelig tar til i bevegelsens forum. I en periode kunne store antall av saker som ble tatt opp bli knyttet til EEC, derfor har utvelgelsen basert seg på deres konkrete redegjørelse av EEC og ml-bevegelsens syn på det nasjonale spørsmål. Dette betyr at kun de artiklene som tar opp den ideologiske politiske linjen som bevegelsen tok i forhold til EEC vil være av interesse.

1970: Klassen er målet

Artiklene i Klassekampen i 1970 og ml-bevegelsens fremstilling av EEC-spørsmålet i denne, tegner et bilde der ml-bevegelsen ønsket, gjennom sin EEC kamp, å være den aktøren som representerte arbeiderklassen. Og for ml-erne var dette ”de breie laga av befolkningen”. Arbeiderklassens sympati skulle sikres gjennom å etablere at et medlemskap i EEC var ensbetydende med en generell forverring av arbeidernes levevilkår og interesser. Det var en kamp mellom arbeidere og monopolkreftene, og disse monopolkreftene var norske, så vel som utenlandske. Dermed var kampen mot EEC en del av klassekampen. Arbeiderklassen og dens arbeidsforhold kunne kun forverres i et EEC-medlemskap. EEC representerte arbeiderklassens fiende gjennom monopolkreftene, fordi det var de som ville stå for dyrtid, lavere lønn fordi ”importen” av utenlandsk arbeidskraft ville øke og presse lønningene ned. Jordbruket og fiskeri ville bli så godt som nedlagt, hevdet ml-bevegelsen. Men det ble ikke nå bare fremstilt som en kamp mot kapitalismen. Storborgerskapet viste seg villig til å gi avkall på den norske suvereniteten, så kampen kunne også tolkes som kamp mot tapet av norsk selvstendighet. I KK nr 7/8 1970 hevdes det at: ”Nasjonalfølelsen til slikt folk er aldri annet

enn feite ord og lange sløyfer hver 17.mai. Folkets interesser er ikke deres.”⁹¹ Allerede nå så finnes det forsøk i bevegelsen på å etablere EEC som tap av norsk suverenitet. Formuleringen omkring nasjonal sjølråderett ble forsøkt etablert som en mulig forståelse av EEC, men det var ingen vellykket strategi. Dette kommer frem i de påfølgende artiklene i avisen som konkret tok opp emnet og som avviste dette tilnæringsforsøket.

I Klassekampen nummer 10 utdypes den nasjonale suverenitetens betydning for arbeiderklassen. Den historiske beskrivelsen av nasjonalismen blir utarbeidet med utgangspunkt i Stalins redegjørelse av det nasjonale spørsmål, der det nasjonale var et borgelig fenomen, et resultat av kapitalismens utvikling. Forsvaret av det nasjonale kunne legitimeres ut i fra hvilke funksjon den hadde i utviklingen av sosialismen, men selve nasjonen som historisk kategori hørte til kapitalismens epoke.⁹² Artikkelen i KK plasserte nasjonalismen som et historisk produkt skapt av borgerklassen og på den måten etableres en distanse mellom ”det nasjonale” og arbeiderklassen. En nasjonalistisk linje og dens paroler ville ikke tjene som noe forsvar av de reelle interessene arbeiderklassen hadde. Det er her en tydelig avvisning av det nasjonale aspektet i EEC kampen; ”Å trekke fram problemstillinger og paroler fra borgerskapets nasjonale fase har ingen mening i dag”⁹³, hevdes det. Argumentasjonen åpnet ikke for at forsvaret av det nasjonale kunne bli en sentral del av motstanden mot EEC. Den nasjonalistiske argumentasjonen var ikke en ønsket strategi. En grunn til dette var at den nasjonale sjølråderetten hadde et annet innhold og deretter rolle hos kommunistene. De avviste ikke at de kunne støtte opp om nasjonale bevegelser, men ikke om reaksjonære nasjonale bevegelser Det var klasseperspektivet som var avgjørende for om nasjonalistenes krav og mål kunne støttes. I Norge var det ikke snakk om en trussel om ”total undertrykkelse” som kunne legitimere de nasjonale parolene, ble det hevdet. På lederplass i samme nummer konkluderes det med at den nasjonale sjølråderetten i EEC spørsmålet må bli knyttet til en anti-imperialistisk kamp basert på økonomisk politikk.⁹⁴ , MI-bevegelsen kamp mot EEC var knyttet til et bredere politisk mål. På denne måten distanserte ml-bevegelsen seg fra de delene av nei-siden som de hevdet benyttet seg av nasjonale argumenter i polemikken. Spesielt ble kritikken rettet mot Folkebevegelsen (FB).

⁹¹ Klassekampen nr. 7/8, 1970.

⁹² Stalin, Josef, *Marxismen og det nasjonale og koloniale spørsmålet. Artikler og taler i utval 1913-1934* (Oslo: Forlaget Oktober, 1978)

⁹³ Klassekampen nr. 10, 1970.

⁹⁴ Klassekampen nr. 10, 1970.

Kritikken mot den nasjonale linjen tok utgangspunkt i at de nasjonale argumentene ble tolket som et uttrykk for en "klassesamarbeidslinje". MI-bevegelsens kritikk av Folkebevegelsens nasjonale linje ble knyttet opp til de såkalte "furubotnikerne" som ble hevdet dominerte i FB. Dette var en direkte henvisning til tidligere NKP leder Peder Furubotn og det "høyreorienterte avvik" i det nasjonale spørsmål under og etter okkupasjonen under annen verdenskrig. Selv om Furubotn og hans tilhengere ble ekskludert fra NKP i 1949-1950, så hevdes det i Klassekampen at en aldri tok et reelt oppgjør med den nasjonalistiske linjen som hadde blitt fremmet. Og denne linjen kom til uttrykk i EEC-kampen gjennom "en nasjonal klassesamarbeidslinje" hos FB.⁹⁵ Klassesamarbeidslinjen representerte en konflikt for ml-erne, både politisk og ideologisk. Et nasjonalt klassesamarbeid ble hevdet å forutsette en tilsløring av klassemotsetninger i samfunnet, et slikt utgangspunkt var problematisk for kommunistene. Posisjoneringen i EEC-spørsmålet skulle være, slik vi har sett, ut i fra klasse og ikke nasjon. Avisningen av "furubotnikerne", SF og NKP ledelsens nasjonale vinkling hvilte på at den "nasjonale fanen" ikke tok opp de reelle problemene ved EEC; dyrtid og livsinteresser ble det hevdet i KK.⁹⁶ Deler av denne skarpe avvisningen av den nasjonale linjen blir modifisert allerede i neste nummer av avisen.

I neste nummer av KK der "EEC og det nasjonale spørsmålet" blir redegjort for, knyttes motstanden til Maos redegjørelse av hovedmotsetningene i samfunnet. Retorikken spiller på klassene og på de økonomiske forholdene som de sentrale faktorene som skal ligge til grunn for analysen av politiske forhold. MI-erne måtte spørre hvem sine klasseinteresser EEC fremmet. Innenfor denne analyserammen ble ikke den nasjonale sjølråderetten plassert som et mål i seg selv, men sjølråderetten var heller et politisk middel, en ramme som kunne gi sikring mot *mer* undertrykkelse. Samtidig som nasjonens selvbestemmelsesrett inkorporeres som en del av kampen, er nasjonen som enhet underordnet fordi det sentrale forblir at monopolkapitalen og arbeiderklassen har ulike interesser som ikke kan forenes innenfor en nasjonal argumentasjon. For å kunne støtte opp om denne evalueringen skiller artikkelen først mellom den kampen som forgikk for nasjonenes selvstendighet under okkupasjonstiden under annen verdenskrig, som var en total undertrykkelse, og det som ville være konsekvensene av EEC, som ikke ble tolket som en total undertrykkelse. På bakgrunn av dette blir klassesamarbeid og bruken av nasjonale argumenter under EEC-kampen utelukket. For det andre heter det i artikkelen om den nasjonale suverenitetens betydning at den er en av

⁹⁵ Klassekampen nr. 10, 1970.

⁹⁶ Klassekampen nr. 9, 1970.

forutsetningene for ”bedre kampvilkår enn i EEC”, men ”[d]et viktige er at denne kampen er klart underordnet og blir bestemt av monopolkapitalens angrep på folket [*sic*] livsinteresser”.⁹⁷ For marxist-leninistene betydde dette at nasjonen ikke kunne være utgangspunkt for fremstøtet mot EEC, kampen var fortsatt et antikapitalistisk prosjekt og hadde et sterkt klasseperspektiv. Det nasjonale blir ikke sentralt, verken som et retorisk grep eller politisk nyttig argumentasjon. Henvisningen til nasjonal selvbestemmelse er der som en forutsetning og et politisk prinsipp, men den nasjonalistiske retorikken får ikke noe innpass i argumentene. Avvisningen kan ha sine årsaker i det bildet av EEC som ble forsøkt etablert under denne perioden av ml-bevegelsen. EEC representerte ikke en direkte nasjonal trussel på samme måte som den representerte en økonomisk trussel, slik det kom frem gjennom sammenligningen med annen verdenskrig. Det var ikke nasjonen som sto i sentrum av forsvaret, fellesskapet som ml-erne henviste til var klasse. Fellesmarkedet ble hevdet å først og fremst være en trussel mot arbeiderne og deres vilkår. Dermed kan det hevdes at den politiske bruken eller forsvaret av den nasjonale selvbestemmelsesretten var til stede i ml-bevegelsens argumenter, men selve opprettholdelsen av nasjonen som suveren enhet fremstilles ikke som et mål i seg selv. Det var dette som utgjorde argumentasjonen i avisens fremstilling av det nasjonale spørsmål i 1970.

Gjennomgåelsen av KK i 1970 viser at det nasjonale spørsmålet var et punkt ml-bevegelsen måtte forholde seg til tidlig i debatten. Men deres fremstilling bygget på at EEC var et kapitalistisk fremstøt. Vi kan identifisere en klassesdiskurs hos ml-bevegelsen som bygges opp omkring livsvilkår, klasseinteresser, antikapitalisme, sterkt dominert av marxistisk retorikk. Ml-bevegelsens hovedparole var ”Kamp mot EEC og dyrtid”, og nasjonal sjølråderett fikk sin relevans først og fremst som et spørsmål om arbeiderklassens demokratiske stilling. I denne sammenhengen ble nasjonsbegrepet ensbetydende med oppfyllelsen eller sikring av visse rettigheter, men samtidig er nasjonen tolket som et uttrykk for ”det borgelige diktaturet”. Dermed ville den nasjonale linjen vært et uttrykk for et uønsket klassesamarbeid. Nasjonsbegrepet som ble lagt til grunn, og i den grad den finnes, hvilte på en politisk forståelse der nasjonen var en juridisk enhet. Et annet punkt som støtter denne tolkningen er fraværet av konstruksjonen av ”det nasjonale”. Kulturelle eller følelsesmessige komponenter i nasjonalismen ble ikke brukt til å danne noe meningsstruktur i ml-bevegelsens motstandargumenter. Nasjonen kunne forstås som en politisk enhet, men ikke som en enhet

⁹⁷ Klassekampen nr. 11, 1970.

der nasjonale fellesinteresser var hovedfaktorer i samfunnsanalysen. I 1970 var den nasjonale sjølråderetten underordnet klasse, men selvbestemmelsesretten var allikevel ikke fraværende som moment i retorikken. Det var et politisk nasjonsbegrep som kunne ligge til grunn for forsvaret av den nasjonale suvereniteten, forstått som demokrati, men dette kom allikevel ikke til uttrykk i form av forsvar av nasjonale institusjoner. EEC ble konstruert som en trussel utenfra og innenfra i form av kapitalistenes fremstøt, ekspansjon og forverring av levevilkår. Dette meningsinnholdet som EEC fikk støttet ikke opp om en nasjonal linje i kampen. Avvisningen av nasjonale argumenter kan også tolkes ut ifra ml-bevegelsens behov til å distansere sin politiske tolkning til den forståelsen som dominerte på nei-siden. Hvis det nasjonale argumentet kunne samle på tvers av klasser, måtte det være viktig for arbeiderklassens representanter å heller fremme det klassespesifikke bak motstanden til EEC. Men avvisningen av nasjonalistiske argumenter forble ikke en vedvarende karakteristikk ved bevegelsen. I løpet av de neste årene gjennomgikk nasjonen og meningen som ble tillagt begrepet en omdanning. Endringen blir fremtredende i 1971, men når sin topp i 1972.

1971: Nasjonen og den imperialistske trusselen

Endringen som finner sted skjedde først og fremst i meningsinnholdet i nasjonsbegrepet og nasjonsforståelsen, som igjen åpnet opp for en videre utvikling av ml-bevegelsens nasjonalistiske diskurs. En avgjørende faktor for endringen av nasjonsbegrepet var endringen i fremstillingen av EEC. Denne prosessen skjedde over tid. Ved å se på den diskursive utviklingen i 1971 skal det redegjøres for de gradvise forandringene som finner sted med hensyn til en ny meningsdannelse.

Allerede i lederen i KK nummer 2 1971 lanseres ”To paroler for kampen i dag”. Her etableres en ny dimensjon ved fiendebildet av EEC; den vesttyske imperialismen. Denne blir nå fremstilt som en stadig voksende og truende makt innen Europa og med en dominerende plass i Fellesmarkedet. Med vesttysk dominans innenfor alliansen vil ”utbytting og undertrykking av folket” bli hardere enn i en allianse uten en slik stormakt.⁹⁸ For å forsterke dette punktet vises det til Norges tidligere erfaring med tysk imperialisme, dette er et punkt vi skal komme tilbake til senere. I de nye måtene å konstruere argumentene på blir vernet om sjølråderetten fremstilt som en side av EEC-kampen som stadig blir viktigere. EEC som en imperialistisk

⁹⁸ Klassekampen nr. 2, 1971.

trussel vil ikke lenger bare ha økonomiske konsekvenser for folket, men bærer med seg nye dimensjoner, der fortoningen av det nasjonale blir stadig mer fremtredende.

Innen ml-ernes nasjonale diskurs blir interessene av å ikke innlemmes i EEC begrunnet ut i fra de nasjonale interessene, nå forenelig med klasseperspektivet. Arbeidernes interesser sto fortsatt i sentrum og det var ut ifra dette at de nasjonale bevegelsene og deres kamp for sjølråderetten skulle vurderes. I KK nr 5 1971 vurdere de det som nå ble formulert som det imperialistiske EEC og konkluderer med; “[d]erfor er vi kommunister helt for den patriotiske bevegelsen mot EEC-trusselen, samtidig som vi understreker nødvendigheten av en konsekvent patriotisme, - rettet også mot imperialismens løpegutter i vårt eget land, ...”.⁹⁹ På denne måten kunne kampen for nasjonal sjølråderett kobles til kampen for klassens interesser. Klasseperspektivet forsterkes ved å plassere fiendene både innenfor og utenfor de nasjonale grensene. Men den nye formuleringen av forsvar av nasjonen ble også utsatt for kritikk. Dette kommer frem i KK under tittelen ”Proletarer i alle land – foren dere!” der nummerets leder svarer på kritikk mot det som hadde blitt oppfattet som en nasjonalistisk argumentasjon. Her forsvares den nasjonale linjen med utgangspunkt i den proletariske internasjonisme. Den nasjonale sjølråderett var ikke i strid med internasjonismen. Som en allianse av imperialistiske monopolkrefter var det nettopp en ”plikt” å kjempe mot EEC, ble det hevdet i lederen.¹⁰⁰ I denne sammenheng henvises det til annen verdenskrig, og motstandskampens nasjonale karakter sammenlignes med det som arbeiderne sto ovenfor i kampen mot EEC. Dette er en ny bruk av okkupasjonstiden og dennes verdi som nasjonalt samlingsymbol. En slik bruk og sammenligning hadde tidligere blitt avvist, siden EEC ikke ble ansett som en fare for ”en total” nasjonal undertrykkelse og dermed var heller ikke classesamarbeidet noe alternativ.¹⁰¹ Men den nasjonale kampen representerte ikke noe classesamarbeid lenger, classesamarbeid var det nå tilhengere av EEC som sto for. I et av hovedsvarene mot denne anklagen om nasjonalisme skrives det;

Kamp mot EEC, og den tyske imperialisme som sitter i ledelsen for EEC, er fullt i samsvar med det norske folkets demokratiske interesser. EEC betyr gradvis oppheving av Norges nasjonale suverenitet, og legger grunnlaget for økt utbytting og nasjonal undertrykkelse av det norske folket.¹⁰²

⁹⁹ Klassekampen nr. 5, 1971.

¹⁰⁰ Klassekampen nr. 5, 1971.

¹⁰¹ Klassekampen nr. 10, 1970.

¹⁰² Klassekampen nr. 5, 1971.

Sitatet viser hvilket språk som i større grad gjorde seg gjeldende i angrepet mot EEC. De begrepene som er benyttet i sitatet for å omtale hvem EEC var en trussel for, bærer i seg sterke nasjonalistiske komponenter. Interessene blir flyttet til de demokratiske interessene til ”det norske folk” og argumentene mot EEC fikk nå en tydelig nasjonal innpakning. EEC var ”en nasjonal undertrykkelse av det norske folk”. Innenfor EEC sto også statens eksistens i fare, men i fremstillingene av denne faren var ikke forsvaret av Storting eller Grunnlov momenter som ble pekt ut. Disse ble ikke viktige holdepunkter i det nasjonale slik de heller ikke hadde vært i 1970. I fremstillingen av EEC som en imperialistisk trussel kan det hevdes at argumentasjonen var i samsvar med den marxistiske teoriens forutsetninger for kravet om nasjonens sjølråderett. En viktig side ved endringen, med den nye forståelsen av EEC og det nasjonale som ble lagt til grunn, er at det åpnet for nye muligheter for samarbeid med resten av nei-siden.

Det ble viktig for ml-bevegelsen å føre en enhetslinje på nei-siden for å styrke organiseringen av motstanden mot EEC.¹⁰³ Og som vi ser skjedde det også en tilnærming mellom argumentene. Det var marxist-leninistene som sto for tilnærmingen, ved å forsterke argumentet om den nasjonale sjølråderetten. Selv om nasjonal sjølråderett kom til å bli, slik flere har pekt på, en fellesnevner for nei-siden, er det viktig å fremheve at selve innholdet og mening som aktørene la i begrepene var forskjellig.¹⁰⁴ Dette kommer frem gjennom de ulike sammenhengene begrepene ble brukt i.

Hos Folkebevegelsen var unionsbegrepet et sentralt moment i deres agitasjon. Denne argumentasjonen hadde som en av sine hensikter å referere til Norges tidligere unionstid. Det var unionstiden med Sverige og oppløsningen i 1905 som ble brukt.¹⁰⁵ Her skulle det henvises til en historisk storhetstid og felles historie. Med utgangspunkt i dette, eller ut ifra denne konteksten som en ville bygge opp omkring kampanjen mot EEC, ble vernet om de nasjonale institusjonene viktig for FB. I deres retorikk og kampanje sto for eksempel Grunnloven og Storting sentralt. Suvereniteten som hadde blitt kjempet frem i 1905 måtte forsvares. Det var innenfor denne forståelsesrammen de ønsket å plassere den nasjonale sjølråderetten. Dette innholdet er annerledes enn det vi finner artikulert i Klassekampen.

¹⁰³ Klassekampen nr. 10, 1971. Denne enhetslinjen er eksplisitt uttrykt i flere av Klassekampens artikler både 1971 og 1972.

¹⁰⁴ Bjørklund bruker betegnelsen ”fellesnevner” i Bjørklund, Tor, *Mot strømmen* (Oslo-Bergen-Tromsø: Universitetsforlaget, 1982), 162-207.

¹⁰⁵ Køber, Lars Kjetil, ”*verre enn union med Sverige*” (Oslo: juni 2005), 40-46.

I Klassekampen ble det nasjonale satt innenfor den imperialistiske konteksten, der faren ikke var å miste de nasjonale institusjonene, men heller muligheten til å utøve innflytelse over egne vilkår. Unionstiden og den nye unionsfaren ble ikke brukt som pilarer i kampanjen i KK. Dette kan sees i tråd med den rollen Vesttyskland fikk i ml-ernes trusselsbilde, der henvisningen til annen verdenskrig gjorde sitt inntog i retorikken. Her kunne en trekke på motstandsbevegelsens nasjonale fane under okkupasjonen og henvise til denne som en vellykket strategi. Strategien som gikk ut på å henvise til en felles erindring, var noe FB også brukte. FB la derimot vekt på unionsoppløsningen i 1905, ikke okkupasjon. Dermed kan vi se hvordan det som er blitt betegnet som fellesnevneren i kampen mot EEC, det vil si den nasjonale sjølråderetten, ble satt inn i ulike kontekster av de forskjellige aktørene. På denne måten fikk ”nasjonal sjølråderett” forskjelligartet innhold og ramme. Grunnen til at denne viljen til nasjonal selvbestemmelse kunne brukes og ble brukt var den symbolikken, den følelsesladete referanserammen den frembrakte, det var den nasjonalistiske idé i praksis. Nasjonen skulle vekkes til kamp. Endringen i retorikken spilte på den følelsesmessige komponenten innen den nasjonalistiske doktrinen der de nasjonale verdiene opphøyes som de viktigste og lojaliteten til nasjonen står sterkt.

Endringen kommer særlig til uttrykk i ml-bevegelsens oppsummering av kampen mot EEC i 1971. I KK hevdes det å ha funnet sted en korrigerende av feilen som ml-bevegelsen hadde gjort tidligere ved å ikke ha vurdert dyrtida som et ledd i kampen om sjølråderett. Her skriver de ”[a]t den nasjonale kampen må knyttes sammen med kampen mot verre levevilkår for å få virkelig mange folk med i enhetsfront mot EEC.”¹⁰⁶ Det nasjonale spørsmål ble ikke lenger fremstilt i et motstridende forhold til dyrtidslinjen. Ml-bevegelsen erklærte at de støttet fullt opp om Folkebevegelsen og enhet mot EEC. Med denne tilnærmingen hadde ml-bevegelsen i større grad åpnet opp for den nasjonale retorikken og en ny forståelse av nasjonsbegrepet. Som analysen viser, så har dette vært en endring gjort over tid. Først endres bildet av EEC. Den var nå en imperialistisk trussel også rettet mot Norges nasjonale suverenitet. EEC var ikke kun en trussel mot arbeidernes interesser, men også en trussel mot det ”norske folket” og det var en kamp mot ”nasjonal undertrykkelse”. Gjennom de nye formuleringene finner det også sted en tilnærming til andre organisasjoner. Men fortsatt brukes forsvar av det nasjonale også i konkret tilknytting til levevilkår og økonomiske

¹⁰⁶ Klassekampen nr. 10, 1971.

interesser. Og for at dette fortsatt skulle kunne opprettholdes måtte en sammenheng mellom nasjon og arbeiderklassen tydeliggjøres.

1972: Arbeiderklassen må fram for nasjonen!

Det nasjonale må bli den ”grunnleggende parolen”. Slik ble det formulerte i Klassekampen nummer 3 1972. Nasjonens sjølråderett skulle nå plasseres i sentrum for ml-bevegelsens motstand mot EEC. ”Nei til salg av Norge” hadde i stor grad erstatte den gamle parolen ”Kamp mot EEC og dyrtid”. Meningsinnholdet i språket omkring enheten nasjonen, som nå forsterkes og etableres, er annerledes enn det som er funnet hittil. Da nasjonen og spørsmålet om sjølråderett tidligere først og fremst ble organisert omkring økonomiske forhold og sikring av demokratiske rettigheter, knyttes nasjon nå direkte til klassen. Dette skjer i sammenheng med at den nasjonale linjen skal forvares. Endringen i argumentene er ikke fra klasse til nasjon, men arbeiderklassen *blir* nasjonen. Klassen og nasjonen får en ny rolle, en ny kobling og en ny betydning i det nasjonal. Det som av ml-erne tidligere ble artikulert som interessene til arbeiderklassen, ble nå sammenfallende med det som er interessene til nasjonen. Dette kommer særlig til uttrykk i lederne i KK. Relanseringen av parolen ”Nei til salg av Norge” illustrerte en viktig endring av hva klassens rolle var i den nasjonale kampen.

”Den reiser spørsmålet om hvilke klasser som forsvare sjølråderetten, og hvilke som slåss for å selge den for å trygge sin egen profitt. Svaret på dette har EEC-kampen allerede vist: Bare arbeiderklassen og folket forsvare den nasjonale sjølråderetten i dag.”¹⁰⁷

Slik plasseres Norge og nasjonen som et nytt utgangspunkt og sentrum for motstand. Videre skriver de ”EEC-kampen har vist hvem som er patrioter i dag, hvem som forsvare nasjonens interesser mot imperialismen, (...)”.¹⁰⁸ Dette viser en tydelig endring i meningen. Nasjon blir ikke lenger kun forstått som en sikring eller en ramme for klassens interesser, men klassen settes i direkte relasjon til nasjonen i den forstand at den utpekes som nasjonens forsvare. Fremstillingen etablerer et felleskap som har sitt utgangspunkt i det nasjonale felleskap, som patrioter. Mens arbeiderklassen fremstilles som forsvare av nasjonens interesser, er tilhengere av EEC i besittelse av en vilje og taktikk for å ”selge Norge”, til å svikte nasjonen. Det var denne ideen som lå bak AKP(m-l)s gjenreisning av parolen ”Nei til salg av Norge”.¹⁰⁹ ML-bevegelsen definering og meningsinnhold i begrepet nasjon er endret, fra middel til et mål

¹⁰⁷ Klassekampe nr. 9, 1972.

¹⁰⁸ Klassekampe nr. 9, 1972.

¹⁰⁹ Denne parolen var en relansering av et gammelt slagord brukt i 1962 av Bergensutvalget under striden om konsesjonslovene. Se Køber, Lars Kjetil, ”*verre enn union med Sverige*” (Oslo: juni 2005), 61.

i seg selv. Når den tidligere konstruksjonen av EEC hadde tatt utgangspunkt i EEC som et økonomisk trussel, beveget ml-bevegelsen seg nå over til å plassere nasjonen i sentrum. Og her har også klassen blitt nasjonal. Etableringen av klassen som nasjonens forsvarere får videre konsekvenser for hvilke komponenter i nasjonalismen som blir sentrale. Et interessant moment er hvordan kultur ble fremstilt og hvem som utgjorde en trussel når nasjonen la rammer for solidaritet og felles interesser i ml-bevegelsen diskurs.

I KK nummer 2 1972 kom dette klart til uttrykk i artikkelen ”EEC- Trussel mot norsk kultur”. Den norske kulturen skulle vernes mot et angrep fra det utenlandske markedet. Innbakt i en venstreretorikk om kampen for arbeidsplassen ligger det flere problematiske punkter ved slike fremstillinger. For det første presenteres problemet som et spørsmål om kultur skapt i Norge kontra kultur skapt et annet sted. Artikkelen påpeker at norske ukeblader i seg selv er reaksjonære, men norske reaksjonære fremstilles som et mindre onde siden dette vil sikre at ”høyt kvalifiserte norske kulturarbeidere” kan bli i Norge. I EEC ville norske arbeidere måtte reise til Sentral-Europa fordi ”utlendinger selger arbeidskrafta si billigere” og ”importen av billige italienske restaurantarbeidere [vil] gå uhemmet”.¹¹⁰ Slik kan klasseperspektivet eller kommunistisk retorikk brukes for å fremme klasseinteresser, men samtidig bidra til å etablere ulike grupper ved å definere ”de” på bestemte måter som igjen bidrar til å si noe om ”oss”.

Det andre interessante punktet i fremstillingen er nettopp språket og begrepene som tas i bruk for å definere og omtale ulike grupper. I denne artikkelen er det tre grupper som skapes med svært ulik begrepsbruk. Først de ”høyt kvalifiserte norske kulturarbeidere”, så monopolkreftene representert gjennom EEC og til sist ”importerte” arbeidere. Disse arbeiderne fremstilles som en trussel mot den norske arbeidernes interesser, da de ”billige” restaurantarbeidere ”importeres” til landet og ”utlendinger selger arbeidskrafta si billigere”. Slik fremstilles ”de”, det vil si utenlandske arbeidere, som også en mulig trussel mot ”norske arbeidere”. Denne problematiseringen hang tett sammen med ”fremmedarbeider”-debatten som preget det politiske landskapet i Norge fra 1970-tallet. Selve begrepet ”fremmedarbeidere” ble brukt om mennesker som kom til Norge fra ikke-industrialiserte land og som ble oppfattet å være, eller definert som å være, ”mer fremmede” enn mennesker fra vestlige land.¹¹¹ De økonomiske og sosiale forhold som ”fremmedarbeidere” ble utsatt for, for

¹¹⁰ Klassekampen, nr. 2, 1972.

¹¹¹ Tjelmeland, Hallvard, ”Møtet med det framande - vegen fram mot innvandringsstopp i 1975” i Kjelstadli, Knut (red.), *Norsk innvandringshistorie. I globaliseringens tid*, 3 bd. (Oslo; Pax Forlag A/S, 2003), 105.

eksempel dårligere boforhold, ble viktige aspekter ved debatten. På denne tiden var også assimileringspolitikken dominerende, men det fant sted et skifte fra assimilering til integrering i første del av 1970-tallet. Samtidig som dette foregikk, startet debatten om innføringen av innvandringsstopp og den generelle tendensen på venstresiden var å støtte opp om en slik stopp, og markere motstand mot en liberal innvandringspolitikk.¹¹² Årsakene til motstanden, også hos ml-bevegelsen, var at en hevdet at ”fremmedarbeidere” sin livssituasjon måtte forbedres og de måtte integreres, før en ”tok inn” flere. Men innenfor EEC-debatten ble ”fremmedarbeiderspørsmålet” trukket inn på ulike vis.

Hos ml-bevegelsen ble det først og fremst fremstilt som en trussel for norske arbeidere og som et framstøt fra EEC til å kunne sikre seg billig arbeidskraft og dårlige arbeidsbetingelser. ML-bevegelsens bruk av begrepet ”fremmedarbeidere” og den argumentasjonen og problematikken de knyttet til denne, var i stor grad i samsvar med den offentlige diskurs om emnet, og i tråd med polemikken fra resten av venstresiden. Innenfor den historiske konteksten kan vi dermed ikke hevde at ml-ernes paroler var en direkte konsekvens av den nasjonalistiske tidsånden i bevegelsen, men kan tolkes som et uttrykk for den dominerende tendensen i måten å snakke om og formulere seg på omkring ”fremmedarbeider”-spørsmålet. Det vil derfor ikke være riktig å hevde at det var eksepsjonelt for ml-bevegelsen å formulere seg slikt. En årsak til at språkbruken reiser en slik feilantagelse kan heller være forventningen om at dette ikke ville vært på linje med den kommunistiske solidariteten. Jeg vil hevde at formuleringene og språket var i tråd med samtiden, men at den heller er blitt oppfattet som problematisk på grunn av fordi den problemorienterte tilnærmingen til ”fremmedarbeider”-spørsmålet. I ml-bevegelsens fremstilling ble fokuset satt på fremmedarbeiderne selv på den måten at de også var en del av problemet. Denne retorikken ga i sin tur legitimitet til å konkretisere og skille ut hvem sine interesser som ble omfattet av nasjonens interesser. På bakgrunn av dette måtte den kulturelle komponenten i ml-bevegelsens nasjonsbegrep bli mer fremtredende.

Fra en nasjonalismeteoriske tilnærming er ikke nasjonen eller nasjonalstaten kun en politisk enhet, men kan også fungere som rammen for en kollektiv identitet. En betingelse for denne identiteten er en forståelse av å besitte felles kultur. Kultur innen nasjonalistisk retorikk har

¹¹² Tjelmeland, Hallvard, ”Møtet med det framande” i Kjelstadli, Knut (red.), *Norsk innvandringshistorie*, 3 bd. (Oslo; Pax Forlag A/S, 2003), 123-126.

dermed en spesifikk funksjon. Funksjonen er å fremme særegenhet og felles opprinnelse som gir grunnlag for felles interesser. Nasjonen hviler på antagelsen om at den representerer en homogen kultur. Den diskursive konstruksjonen av nasjonen trenger dermed en diskursiv konstruksjon av kulturen som er særegen for den artikulerte nasjonen. For å få til dette måtte den kulturelle komponenten og det som ble oppfattet som den nasjonale kulturen sterkere på banen enn det den hadde gjort tidligere.

I vårparten 1972 tok deler av bevegelsen initiativ til å starte avisen "Kulturfronten". I KK, hvis forside var smykket med Rolf Grovens "Norsk ny-romantikk" som viser Kåre Willoch på fanget til Trygve Bratteli som igjen sitter på det norske flagget fulgt av overskriften "Vis Bratteli og Willoch hvor arbeiderklassen står", presenteres det nye kulturinitiativet. Kulturfronten var videre "et samlende uttrykk for den sterke veksten av den folkelige og nasjonale kulturen som foregår i dag, (...)". Sympatisører ble av KK oppmuntret til å delta og til å støtte den nye avisen. Parolene denne skulle bygge på var forsvar av den norske kulturen blant annet gjennom utvikling og økt tilgjengelighet, forsvar av demokratiske rettigheter og ikke minst kamp mot imperialisme og EEC. Kampen mot EEC var kamp for den nasjonale kulturen. Trusselen beveger seg fra å være politisk til å også bli kulturell og nasjonal kultur ble knyttet til et politisk mål, i denne konteksten var det kamp mot EEC.

Den diskursive konstruksjonen av norsk kultur skjedde ved å knytte denne til "folket" og det folkelige. Konstruksjonene bygde videre på en nasjonalromantisk forestilling om at for å finne norsk kultur måtte en finne til steder som ikke var blitt vannet ut av fremmede impulser. Dette var ingen ny fremstilling av den norske kulturen, da romantiseringen av den norske bonden har vært en sentral element ved det norske nasjonsbyggingsprosjektet siden 1800-tallet. Hos ml-bevegelsen ble nasjonal dikting av blant annet Per Sivle og Henrik Wergeland referanserammer. Målsaken ble også en form for kamp mot den undertrykkende sentraliseringen. Men ml-bevegelsen bruk av den nasjonalromantiske fremstillingen hadde en dobbel funksjon, i følge Køber.¹¹³ For det første til å kunne bruke nasjonalismen i konkret tilknytting til et politisk mål, her EEC. For det andre at de ved å fremme den nasjonale kulturen som folkelig strekkes det ut en hånd til bøndene, som var en gruppe som ble stadig viktigere for nei-siden. Et tredje aspekt som kan tilføyes Købers forklaring er at på denne måten også forble ml-bevegelsen innenfor den klasserammen de ønsket, samtidig som

¹¹³ Køber, Lars Kjetil, "Marxisme og union" i *Arbeiderhistorie 2002, Årbok for Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek* (Valdres Trykkeri A/S, 2002), 185-199.

behovet for å konkretisere det problematiske ved nasjonalismen utelukkes i det nasjonen er folket og klassen. Som vi har sett så har innholdet i nasjonsbegrepet konsekvenser for det uttrykket nasjonalismen får og enheten som nasjonen referer til endres i samsvar med hvem nasjonen oppfattes som, det vil si som politisk eller kulturell enhet.

Denne analysen åpner for en videre periodisering av nasjonsbegrepets rolle og meningsinnhold i ml-bevegelsens EEC-kamp. Som nevnt tidligere så representerer 1970 en periode der det nasjonale var underordnet konseptet om klasse. Videre så fremsatte ml-bevegelsen allikevel ideen om at EEC representerte en ytre og indre trussel mot den nasjonale suverenitet. Men fortsatt så var ikke forsvar av nasjonale institusjoner et argument som det ble ytret ønske om å befeste som bevegelsens parole. Per 1971 blir nasjonen stadig mer sentral i diskursen. Dette skjer i tilknytting til at det artikuleres det frem et nytt fiendeblide av EEC og den vesttyske imperialismen. Den nye fremstillingen av EEC som imperialistisk forsterker nasjonens rolle, der nasjonen refereres til som en ramme og en sikring av arbeidernes interesser. Denne utviklingen kulminerer i 1972 med lanseringen av parolen ”Nei til salg av Norge! Forsvar norsk sjølråderett”. I tilknytting til den nye parolen blir nasjonen nå likestilt med klassen. Ved å formulere nasjonale interessene som sammenfallende med arbeiderklassens interesser fikk klassen en nasjonal karakter. Nasjonal identitet ble en del av klasseidentiteten. Parolen ble hevdet å ”nettopp ta opp dette k l a s s e i n n h o l d e t i forsvaret av den nasjonale sjølråderetten”.¹¹⁴ I følge ml-erne var det kun arbeiderklassen som sikret nasjonens interesser i kampen mot EEC. I 1972 hadde en helt ny retorikk og parole etablert seg i ml-bevegelsens EEC-kamp. Den nasjonale sjølråderetten som en fase i veien mot sosialisme ble erstattet av at den nasjonale suverenitet som et mål i seg selv. Dette betyr ikke at de forlot den antikapitalistiske argumentasjonen. Ml-bevegelsen etablerte en ny diskurs som fungerer side om side med den tidligere identifiserte klassesdiskursen. Den politiske identiteten får en tilknytting til nasjonen, gjennom vern av noe som ble oppfattet som grunnleggende nasjonalt. ”Det norske” eller ”det nasjonale” blir fremmet som et kollektiv som også kunne fungere innenfor egne rekker. Det nasjonale argumentet, eller kravet om sjølråderett, som kom fra ml-bevegelsen var i tråd med den dominerende argumentet blant motstandere av EEC. Denne var en politiske appell som kunne samle bredt. Men ml-bevegelsens nasjonale vending måtte knyttes til deres politiske prosjekt, derfor var betoningen av klassekarakteren ved det nasjonale kravet sentralt.

¹¹⁴ Klassekampen nr. 9, 1972.

Denne gjennomgåelsen av Klassekampen viser hvordan den nasjonalistiske diskursen endret seg i tråd med endringer i forståelsen av nasjonsbegrepet. I kampen mot EEC var ikke nasjonsbegrepet statisk. Men kampen mot EEC ble ikke bare ført gjennom artiklene i KK og enringene i nasjonsforståelsen kan derfor ikke kun betraktes gjennom KK. Selve organiseringen av arbeidet og av medlemmene skjedde gjennom AKMED. Den sentrale rollen AKMED hadde som forvalter av ml-bevegelsens syn i "enhetsfronten mot EEC" kommer klart til uttrykk i Klassekampens artikler. Å foreta en diskursanalyse av AKMEDs leder Georg Vaagens taler og komiteens propagandamateriell fra perioden vil bidra til å bedre kunne fastsette den nasjonalistiske diskursen hos ml-bevegelsen. Talene viser tydelig hvordan bruken av en nasjonal referanseramme gjennom uttrykk som "fedreland" og "vårt folk" o.s.v. kommer inn side om side med "kampen mot monopolkapitalen". Klasseperspektivet blir ikke forkastet, men også her blir motstand mot EEC viktig fordi det handler om å beskytte norske interesser, den norske arbeiderklasse og det nasjonale fellesskapet. Dette vil belyse etableringen av meningsstrukturen i "det norske". Som organisasjonsenhet er AKMED en viktig deltager i den diskursive konstruksjonen av ml-bevegelsens nasjonalisme.

Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid

Etter initiativ fra fagforeninger og ml-bevegelsen ble AKMED dannet høsten 1970 med Georg Vaagen, tidligere NKP-mann, som leder fra 1971. Denne skulle fungere som en alternativ organisering til Folkebevegelsen. Folkebevegelsen ble hevdet å være en "borgerbevegelse", forstått slik at de ikke kunne representere arbeiderklassens interesser. Selv forklarte de det slikt i Klassekampen nr 10 1970: "Konklusjonen vår er klar: «Folkebevegelsen mot norsk osv» kan ikke lede folkets motstandskamp. Minst av alt kan den reise arbeiderklassen".¹¹⁵ Dette belyser hvilke rolle det var viktig for AKMED å innta i motstandskampen rett etter dens opprettelse. Arbeiderklassen var målgruppen, den sto sentralt i retorikken og i argumentene. Og komiteens valg av navn hang tett sammen med den vinklingen argumentene skulle få i 1970. Det handlet om de økonomiske konsekvensene av EEC og at den daværende økonomiske utviklingen i Norge reflekterte hva EEC hadde å by på. Dette er helt på linje med det synet som ble forfektet gjennom Klassekampen på samme tidspunkt. Det kan videre hevdes at ml-ernes behov for å markere sin plass ytterlig i forhold til andre nei-organisasjoner kan ha bidratt til den skarpe antikapitalismen som preget deres

¹¹⁵ Klassekampen nr. 10, 1970.

kampanjer. I følge Tor Bjørklund var det her det var forventet at det ”ekstreme venstre” skulle organiseres¹¹⁶, men det vil også være et viktig poeng å fremme her at det antikapitalistiske standpunktet var et uproblematisk politisk ståsted for kommunistene å innta, rent ideologisk.

AKMED tok senere avstand fra den tidligere fremstillingen av FB og anmodet til enhet i EEC-kampen. Målet var å ha et bredest mulig samarbeid på nei-siden. På samme tid kan en se en tilnærming mellom organisasjonenes argumenter. Dette er i tråd med funnene gjort i KK. AKMEDs bruk og referanse til union i deres materiale, argumentet om EECs overnasjonale karakter versus norsk suverenitet, lignet i sin form på FBs retorikk, men også her skilte de seg med hensyn til innhold.¹¹⁷ Der FB omfavnet forsvaret av de nasjonale institusjonene og symboler, fremhevet AKMED det de hevdet var klassekarakteren i det nasjonale. Dette aspektet kom særlig til uttrykk i lederen Georg Vaagens taler.

Georg Vaagens taler

Det sterke nasjonalistiske språket hos Vaagen skiller seg i noe grad fra den vi kan finne i KK. Flere av de nasjonalistiske retoriske grepene som ble brukt av Vaagen, blir ikke benyttet i avisen under samme periode. Vaagens posisjon som leder av AKMED og propagandist utad kan hevdes å ha gitt han et større spillerom i forhold til retorikken og at den er mindre representativ for hele bevegelsen. Hans taler kan allikevel ikke distanseres helt fra ml-bevegelsens EEC-kamp, siden AKMED var organet for ml-ere og sympatisører. Vaagens agitasjon utad hadde som en av sine hensikter å fremme AKMEDs standpunkter, og dette inkluderte også ml-bevegelsens ståsted. Det er på bakgrunn av dette svært interessant hvordan lederen for komiteen fremstilte og argumenterte i polemikken mot ECC.

Det er det arbeidende folket som må heise den nasjonale fanen. Dette er den grunnleggende klassekarakteren ved EEC-medlemskap, kjensgjerninger som nettopp må gjøres klart overfor tvilere i arbeiderklassen.¹¹⁸

Dette sitatet av Vaagen oppsummerer i stor grad det som preget hans taler som leder av AKMED, der hans vektlegging av det nasjonale og hans bruk av nasjonalistisk retorikk er sterkt til stede. Talene er preget av den samme tosidigheten som også fremkommer i Klassekampen, der argumentasjonen mot EEC hvilte på antikapitalisme og nasjonalisme. Argumentene er også preget av klasseperspektivet de hevdet å finne i, og som de ga, det

¹¹⁶ Bjørklund, Tor, *Mot strømmen* (Oslo-Bergen-Tromsø: Universitetsforlaget, 1982), 125.

¹¹⁷ For nærmere gjennomgåelse av dette, se side 52 og 53 i denne oppgaven.

¹¹⁸ Intervju med Georg Vaagen i *Klassekampen* nr. 9, 1972.

nasjonale. Det som derimot skiller ut Vaagens taler fra retorikken i KK er at hans fremtredende bruk av nasjonalistisk språk og symboler er til stede tidligere enn det vi har sett kom til uttrykk i Klassekampen. Men også i talene er den grunnleggende måten EEC fremstilles på, en avgjørende faktor.

Avstemningen om EEC-medlemskap er et spørsmål ”om Norge fortsatt skal være et fritt og uavhengig rike”,¹¹⁹ ”[d]et står om det norske folk skal fortsette sin tilværelse som et kulturfolk”.¹²⁰ Bruken av de nasjonale interessene som felles plattform er stadig i bruk i talene. De klassemessige interessene av å stå utenfor EEC kommer frem i talene i form av kamp for livsinteresser og mot dyrtid, men de nasjonalistiske komponentene er på samme tid sterkt fremtredende. Dette skjer på bakgrunn av det virkelighetsbildet som fremstilles. Presentasjonen, referering og definering av EEC som først og fremst en imperialistisk trussel mot ”vårt folks rett til å rå i eget land” utgjør forståelsesrammen for EEC i Vaagens polemikk. Spørsmålet som må stilles er ikke hvorvidt denne formuleringen av EEC som en union er riktig eller feil, men hvilke føringer og konsekvenser dette fikk for resten av argumentasjonen. Fremstillingen av EEC som en imperialistisk trussel er en særlig interessant og sentral strategi i konstruksjonen av diskursen om EEC. Når Vaagen, og ml-bevegelsen generelt, refererte til EEC så presenterte de den ikke kun som et økonomisk, men også en politisk union, for å bruke deres begrep, som hadde vidtgående konsekvenser for Norge og ikke minst ”folket”. Å plassere EEC inn i denne rammen ga ml-erne mulighet til å artikulere trusselen på ulike vis. Først en antikapitalistisk argumentasjon som fokuserte og fremhevet det de mente ville være de økonomiske konsekvensene av EEC for arbeiderklassen og ”det norske folket”. Bevegelsens imperialistiske tilnærming åpnet derimot for at det nasjonale kunne bli et sterkt argument. EEC ble formulert som en konkret trussel mot den nasjonale suvereniteten gjennom å fremstille EEC som en union uten plass for nasjonal selvbestemmelse, det vil si at EEC betydde også tap av frihet.

Gjennom fremstillingen av EEC som en kamp mellom uavhengighet versus union brukes den nasjonale orienteringen som en viktig politisk mobiliserende faktor. Begrep som union representerer her faren for tap av selvbestemmelse og innflytelse over politiske organer. Nasjonal sjølråderett forstås som ensbetydende med demokratiske rettigheter som kun kunne sikres og virke innefor enheten nasjonen. Men her er et annet viktig moment ved den

¹¹⁹ Vaagen, Georg. *Brussel midt imot* (Oslo: Forlaget Oktober, 1973), 42.

¹²⁰ Vaagen, Georg. *Brussel midt imot* (Oslo: Forlaget Oktober, 1973), 47.

diskursive konstruksjonen vi finner hos Vaagen som er sammenfallende med funnene i KK. Det er mangelen på referering til forsvar av selve nasjonalstaten i sin daværende form. Det blir ikke forsøkt å etablere staten som sentral samlingsfaktor, den er fraværende i den konkrete språkbruken, også når det gjaldt henvisningen til union. Dette må sees i lys av den klassekarakteren det ble hevdet å finnes i statens daværende form. Den viktige mobiliseringen, og lukkingen av den nasjonalistiske diskursen, skjer først og fremst gjennom bruken av henvisning til de kulturelle og følelsesmessige komponentene som den nasjonalistiske doktrinen besitter. Nasjonen er dermed noe som også defineres uavhengig av en politisk forståelse av nasjonen som stat. Nasjonsbegrepet blir på denne måten knyttet opp til de objektive kriteriene, at tilslutning allerede er bestemt. Bruken av nasjonale metaforer var i denne konteksten selektiv.

De kulturelle og følelsesmessige komponentene som Vaagen anvender i sine taler kommer særlig til uttrykk i en tale han holdt 17.mai 1972 ved Studentersamfunnet i Trondheim.¹²¹ Talen er viet til en historisk fremstilling av unionens påvirkningskraft og dens utslag på 17. mai feiringene i perioden 1814 til 1905. Herfra trekker Vaagen det linjer til kampen for nasjonal sjølråderett som også EEC ble hevdet å innebære. De nasjonale kreftene i befolkningen per 1905 reiste seg; ”Demokrati stod mot byråkrati – norsk nasjonal og politisk sjølstendighetstanke stod mot reaksjon og unionisme- klassekampen hadde slått ut i åpen strid”¹²² Det er ”folket” som reiste seg mot unionen med Sverige og de nasjonale kreftene i denne det henvises til, der de nasjonale institusjonene ikke er drivkreftene bak selvstendighetskampen. Kampen mot unionen kunne da hevdes å ha hatt et klasseperspektiv som kunne overføres til dagens EEC-kamp, i følge Vaagen. Nasjonalismen i Norge settes ofte i sammenheng med demokratiseringen og parlamentarismen. Denne kampen på attenhundretallet er blitt stående som et symbol på den norske nasjonalismens karakter, som en frigjørende kraft. Vaagens henvisning til selve tradisjonen er ikke problematisk, men å påstå at unionsoppløsningen var en klassekamp som kom til syne er heller en tvilsom påstand. Dette bør antakelig betraktes som et forsøk på å legitimere bruken av unionsbegrepet og nasjonaliseringen av klassen.

Talene og fremstillingsmåten kan ikke kun analyseres som en beskrivelse av polemikken, men kan også tolkes dit hen at det lå en hensikt bak fremstillingen. Retorikken i talene skulle en

¹²¹ Vaagen, Georg. *Brussel midt imot* (Oslo: Forlaget Oktober, 1973), 69-79.

¹²² Vaagen, Georg. *Brussel midt imot* (Oslo: Forlaget Oktober, 1973), 72.

funksjon og en effekt. Funksjonen var å virke politisk mobiliserende på ”folket” ved å vekke nasjonal lojalitet og henvise til nasjonale interesser og dette omfattet også venstresiden. Effektene av den nasjonslistiske doktrinen brukt av venstresiden var flere. Først blir fellesskapet som det etableres og henvises til horisontalt og nasjonalt. I talene blir ”folket” fremmet som det sentrale kollektivet, et viktig forankringspunkt som organiserer den nye meningsstrukturen. For det andre bidrar likestillingen av klasse og nasjon som samme gruppe til en ny forståelse og tolkning av hva nasjonalismen innebærer. Klassekampen som utfordring eller alternativ til det nasjonale fellesskapet, dens rolle som indre eller ytre trussel, minimeres ved at nasjonsbegrepet fikseres til å inneha et meningsinnhold der det nasjonale fellesskapet er forenelig, og til tider ensbetydende, med klassekampen. I denne konteksten defineres den nasjonale arbeiderklassen i motsetning til borgerskapet eller monopolkreftene fordi de vil selge landet og representerer dermed det unasjonale. Borgerskapets interesser, å sikre seg mest mulig profitt, var ikke forenelig med de nasjonale interessene som igjen var ensbetydende med ”folkets”, det vil si nasjonens, interesser. Denne artikuleringen bidro til å forsterke oppfatningen omkring klasse som noe som kan defineres nasjonalt kontra noe unasjonalt. Et klart eksempel på dette finner vi hos Vaagen.

Vaagens taler er generelt preget av en stadig henvisning til eller bruk av begreper som ”vårt folk”, ”vårt fedreland” og har sitt utspring i et av den nasjonalistiske doktrinens kjerneelementer. I denne sammenheng brukes nasjonal identitet til å skape en referanseramme for motstand mot EEC. Arbeiderklassen fremstilles som den sentrale eller drivende kraften i forsvaret av ”vårt folk”. Bruken av metaforen ”vårt fedreland” bidrar videre til at de objektive kriteriene blir fremtredende i nasjonsbegrepet og forståelsen av tilhørighet til nasjonen. Henvisningen til ”fedreland” ønsker å trekke på den etablerte antagelsen innen den nasjonalistiske idé om at nasjonen er et felleskap med sterke likhetstrekk til de familiære bånd. Metaforen ”fedrelandet” befester en idé om felles historie og felles røtter, felles avstamning og henviser til noe som har vært, som er naturlig, og som alltid vil være der. På denne måten aktiveres den følelsesmessige og kulturelle nasjonalistiske komponent og brukes politisk mobiliserende. Det som har sin hensikt i å virke som mobiliseringsgrunnlag er et ønske om å beskytte og ivareta dette særegne ved ”vårt fedreland”. Det er forventet en lojalitet overfor nasjonen på basis av lange felles røtter. Dette betyr at tolkningen av begreper som ”folket”, som i sitt utgangspunkt er åpent for ulike meningsinnhold, gis en avgrenset tolkningsmulighet. Ved artikuleringen gis den det innhold at ”folket” er noe som er knyttet til fedrelandet, å være knyttet til fedreland forutsetter en etnisk forståelse av nasjonsbegrepet og

dette utgjør deretter en del av meningsinnholdet i selve nasjonsbegrepet. Dette skjer også fordi talene og retorikken trekker på en allerede diskursiv praksis som allerede har gitt disse begrepene en bestemt tolkning, eller det vil si at vi gir språklige fremstillinger mening gjennom å trekke på allerede etablerte tolkningsrammer. Den nasjonale identitet og de etniske og kulturelle kriteriene blir dermed sentrale identitetsmarkører innenfor den diskursive konstruksjonen av nasjonsbegrepet. Denne konstruksjonen av nasjonsbegrepet får konsekvenser for hvem som da kan sies å være en del av nasjonen eller ”folket”. Nasjonsfortsåelsen fungerer ekskluderende på de som ikke deler premissene som legges til grunn for det forestilte nasjonale fellesskapet.

Vaagens nasjonalistiske fremstillinger må videre forstås i den sammenheng de ble artikulert i og hva de var. Nettopp det at de var taler vil prege fremstillingene der poenger kunne blitt overdrevet eller svært forenklet. Likevel forteller de oss noe om hvordan det kunne være legitimt å artikulere seg i forsvaret av nasjonens suverenitet. Og den nasjonale orienteringen var ikke noe som kun kan finnes igjen i Vaagens taler, men den preget hele komiteens syn på EEC-spørsmålet. I det propagandamaterialet som ble utgitt av komiteen finnes det i midlertidig et annet uttrykk enn hos lederen.

Propaganda

Den nasjonale sjølråderettens rolle i AKMEDS kamp mot EEC var uomtvistelig, og det var viktig å fremme og etablere dette synet. Fra 1971 og til 1972 hadde AKMED flere utgivelser. En lokalavis for Oslo-området kalt ”Felles kamp”, en ukeavis ”Kamp mot EEC og Dyrtyd” og en hefteserie om EEC. Kildene har ulik karakter. Småavisene tok i større grad opp de dagsaktuelle temaene og er preget av en form for motsvar på konkrete saker og vil derfor ikke være av så stor relevans i denne konteksten. Hefteserien har, i motsetning til avisene, et mer ideologisk fordyping. Her presenteres det som var AKMEDs grunnleggende tolkning av EEC og videre ”kampstrategier”. I hefteseriene ble EEC satt opp og belyst i forhold til andre saker; kvinnespørsmål, arbeidsforhold, universitetene og ikke minst sto fremstillingen av den imperialistiske trusselen mot norsk suverenitet sentralt.

Heftet ”Forsvar norsk sjølråderett” består av artikler som omhandler ”EEC og det nasjonale spørsmål”, valgkamplinjen og AKMEDs alternativ til EEC. Artikkelen i heftet åpner med;

Hva saken gjelder.

Det er viktig å slå fast at tida fremover er preget fullstendig av kampen for å bevare norsk sjølråderett. Det gjelder om Norge skal underlegges, innlemmes i EEC, eller om Norge skal fortsette som en selvstendig stat. (...) På samme vis som før 1905 og i krigstiden må spørsmålet om uavhengigheten for Norge bli folkets viktigste krav og kampooppave.¹²³

Kampen mot EEC skulle være den rådende kampen for de norske marxist-leninistene. Revolusjonen måtte vike for forsvaret av den nasjonale kampen de nå sto ovenfor. En innlemmelse i EEC ville være ensbetydende med en innlemmelse i en union der Vest-Tyskland var den dominerende stormakten, hevdes det. Sjølråderetten ble fremhevet som den eneste muligheten for å kunne ivareta "våre interesser". I denne sammenhengen tok felles interesser utgangspunkt i nasjonen. Den nasjonale politikken sto i sentrum mot EEC. "Vi behøver sjølråderetten for å forsvare folkets kår. Unionen vil derfor gjennomsyre all vår agitasjon, binde sammen alle tema vi kjører ut".¹²⁴ Det nasjonale ble stilt som den uomtvistelige kampsaken for AKMED. Sjølråderetten ble det altomfattende temaet for den politiske diskursen, mens andre viktige saker for venstresiden måtte vike for EEC-kampen. Fremstillingen av EEC som en imperialistisk trussel og union satte sitt preg på hele argumentasjonen til AKMED fra og med slutten av 1971.

Unionsperspektivet ble brukt som en del av en nasjonal felles erindring. Selve sakens historiske fakta eller forløp var ikke i fokus når unionsoppløsningen ble benyttet i argumentene. Dette kan ha sin årsak i at argumentene som var dominerende på oppløsningstilhengernes side i årene før 1905 ikke var forenelig med det bildet som AKMED ønsket å tegne. Før 1905 sto ikke bare suvereniteten i sentrum, men kongen og statelig institusjoner hadde hatt et sterkt gjennomslag i polemikken. Men i kraft av "1905" sin plass i den nasjonale historien og som nasjonalt symbol kunne unionsoppløsningen benyttes innenfor de rammene som nå presenterte seg for AKMED. Igjen ser vi hvordan AKMEDs argumenter i sin form skilte seg i liten grad fra Folkebevegelsens argumenter. FB hadde lenge brukt referansen til EEC som union og linjene fra 1814 og 1905 i sin retorikk, slik vi ser at AKMED også gjorde. Men bruken av "1905" som referanse er i motsetning til hva som er funnet i KK, der unionen ikke var fremtredende. Skillet går mellom at FB satte fokuset på forsvaret av de nasjonale institusjoner, mens klasseperspektivet og nasjonaliseringen av denne var et element som kun ble fremhevet i AKMEDs retorikk. AKMED definerte klassen

¹²³ *Forsvar norsk sjølråderett*, Hefteserie fra AKMED, 1972.

¹²⁴ *Forsvar norsk sjølråderett*, Hefteserie fra AKMED, 1972.

nasjonalt og de forsterket og befestet denne forståelsen av den nasjonale klassen gjennom deres oppbygning av en nasjonalistisk EEC-diskurs.

I ukeavisen "Kamp mot EEC og dyrtid" nr 2 1972 tar bevegelsen avstand fra oppfatningen at de er nasjonalister eller at de bruker det de selv definerer som en "snever nasjonalisme"¹²⁵. Bevegelsen forfekter ideen om at saken handler om å beholde bestemmelsesmulighetene innenfor de nasjonale grensene og dermed opprettholdelsen av nasjonalstaten. Samtidig var denne formen for argumentasjon omkring forsvaret av nasjonale institusjoner, som ble hevdet å ikke være nasjonalistisk, i stor grad en ikke-eksisterende faktor ellers i retorikken. Det som gjorde seg gjeldende var kampen om nasjonen, ikke nasjonalstaten i seg selv. Det nasjonale forsvarer av "folket", ikke av de som vil selge landet og som var makthaverne, DNA-regjeringen, LO eller Høyre. I sin tur bidro også dette til nasjonaliseringen av klasseperspektivet. Igjen står den nasjonale klassen representert som "folket" mot de unasjonale kreftene representert gjennom de overnevnte ja-tilhengerne.

Allerede 1971, i andre nummer av lokalavisen "Kamp mot EEC og dyrtid", håndheves det nasjonale orienteringen gjennom å rette seg mot forsvaret av den norske kulturarven. EEC representerer, ved siden av økonomiske problemer, også en "[r]asering av den nasjonale, folkelige kulturen".¹²⁶ Utkantstrøkene representerte grunnlaget for kulturen som ville forsvinne under EEC. I samme avis et år senere, i 1972, går avisen enda lengre i sitt forsvar av det kulturelle. Også her, som i Klassekampen, tar de utgangspunkt i ukeblader for å beskrive hvilke konsekvenser for kulturen en innlemmelse i EEC kunne få. Norske ukeblader var ikke bra, men de var bedre enn i EEC; "Det er bedre av di dei er mindre einsretta og reaksjonære i innhaldet. Dei har heller lite av fascismen, valdsdyrkinga og den omsynslausa spekulasjonen vi finn i EEC-blada".¹²⁷ I artikkelen fremkommer også en uventet fare for at blader som *Vi menn* ville "bukke under i tevlinga".¹²⁸ Her strekker de seg så langt etter å forsvare norsk kultur at de ender opp med å uttrykke bekymring for eksistensen av blader som *Vi menn*! Hvorvidt opprettholdelsen av bladet *Vi menn* som kulturformidler, er riktig eller ikke skal jeg ikke drøfte videre her. Men sitatet belyser plassen det kulturelle aspektet fikk i deres nasjonsbegrep og det gir et viss innblikk i hvilke kulturforståelse som legges til grunn. For bevegelsen handlet det ikke kun om å sikre selvbestemmelse innenfor nasjonens grenser.

¹²⁵ Kamp mot EEC og dyrtid nr. 2, 1972.

¹²⁶ Kamp mot EEC og dyrtid nr. 2, 1971.

¹²⁷ Kamp mot EEC og dyrtid nr. 2, 1972.

¹²⁸ Kamp mot EEC og dyrtid nr. 2, 1972.

Det handlet også om å verne de kulturelle aspektene hos nasjonen, som i sin tur bidrar til sette grenser for hva som kunne oppfattes som nasjonalt. Kulturbegrepet kunne til tider, slik vi har sett ovenfor, bli strekt langt så lenge det representerte noe som var norsk. Poenget er å vise at nasjonsforståelsen også inkluderte kultur og fedreland og ”folket” ble bærebjelkene i nasjonalkulturen. Denne forståelsen av en nasjonal kultur har sitt mål som begrep å virke samlende for alle sosiale lag innenfor nasjonen.

Veien herfra og ut til bygdene for å finne den reelle og særegne norske kulturen i nasjonalistisk ånd ble ikke lang.¹²⁹ Historiske røtter knyttes opp til ideen om at nasjoners legitimitet i stor grad bunner i nettopp denne kulturelle særegenhet. Historie gir røtter og røtter gir legitimitet. Et neste interessant punkt ved bruken av de kulturelle komponentene som finnes hos AKMED og Vaagen er hvordan komponentene bidrar til å gi nasjonsbegrepet en ny dimensjon og dermed forandrer det innholdet i begrepet. Her gjøres det diskursivt ved å fremheve, vise til og bruke begrepene ”vårt land”, ”vårt folk”, ”fedreland” og ”nasjonal kultur”. Den nasjonale identiteten styrkes og gir nasjonsbegrepet et kulturelt innhold. Bevegelsens nasjonalistiske diskurs kan dermed ikke hevdes å kun besitte et politisk aspekt gjennom kravet om norsk sjølråderett, men bygde videre på de kulturelle og følelsesmessige komponenter ved nasjonalismen ved å aktivt bruke og referere til den nasjonale identiteten.

De nasjonale symbolene spilte også en sentral del i bevegelsens diskursive konstruksjon. Flagget ble flittig brukt i materialet, men også 17.mai ble en viktig markeringsmulighet. Det som er karakteristisk ved deres måte å bruke symboler på, er seleksjonen av symboler. Nasjonale symboler som Storting og Grunnloven spilte en fraværende rolle i bevegelsens oppbygging av det nasjonale fellesskapet. Mens både Grunnlov og Storting ofte var å finne hos Folkebevegelsen, er ikke disse symbolene til stede hos ml-ernes materiell. I deres retorikk var regjering og sentrale maktaktører i Norge unasjonale i den forstand at de ville selge landet. Å appellere til samling omkring disse ville virket mot den forståelsen av hva det nasjonale var som bevegelsen ønsket å befeste; det at de nasjonale interessene og felleskap var det ”folket” og arbeiderklassen som forsvarte. 17. mai skulle igjen bli en ”nasjonal kampdag” med det ”rette innhold”.¹³⁰ Dagens historiske røtter og dens politiske innhold under unionstiden med Sverige var selvsagte henvisninger, men nasjonaldagens dekadens innen norsk arbeiderbevegelse på begynnelsen av 1900-tallet ble det ikke like viktig å fremme.

¹²⁹ Kamp mot EEC og dyrtid nr. 2, 1972.

¹³⁰ Kamp mot EEC og dyrtid nr. 2, 1972.

Seleksjonen av symbolikken og språket ga derfor AKMED og ml-bevegelsen de rette verktøyene til å kunne etablere deres egen nasjonalistiske diskurs.

Den generelle tilnærmingen til EEC i AKMEDs propagandamateriell, sammenfaller i stor grad med den periodiseringen som er foretatt med utgangspunkt i Klassekampen. Tilnærmingen bærer den samme tosidigheten i argumentene, samtidig kan vi finne en klart vending i forståelsen av nasjonsbegrepet. Arbeiderklassen og økonomiske vilkår utgjør sentrale faktorer for ml-bevegelsens forståelse av EEC. Selv som den nasjonale orienteringen til tider inntar banen, får ikke den nasjonale retorikken noe enestående utslag i verken lokalavisen *Felles Kamp* eller AKMEDs ukeavis *Kamp mot EEC og dyrtid* i de tidligste utgavene. Men parolen som erstattet ”Kamp mot EEC og dyrtid”, nemlig ”Nei til salg av Norge”, inntar i AKMEDs materiell, som i Klassekampen, en sentral rolle i agitasjonen fra 1971. Parolen ”Nei til salg av Norge” ble kun fremmet av ml-bevegelsen og AKMED. Resten av nei-siden og ja-siden tok avstand fra parolen. Men for ml-erne dekket parolen alle aspekter ved deres argumenter mot EEC. Parolen kunne tolkes dit hen at det her var økonomiske interesser som sto på spill, samtidig som den fremmet et krav om forsvar mot noe som sto i fare for å ikke være ”vårt” lenger. Denne tolkningen hviler på bruken av ord som ”salg”, som ble gitt ulike innhold innenfor de forskjellige kontekstene den ble brukt i. ”Salg” i økonomisk forstand eller ”salg” som i tap av suverenitet. Dette kommer tydelig frem når vi ser på AKMEDs oppbygging av argumentene. I den mer ideologisk pregede hefteserien utformes linjen bak denne parolen tydeligere enn det bevegelsen gjorde plass til i Klassekampen. Parolen representerte et angrep på det bevegelsen kalte for ”de fire frihetene” som lå bak Romatraktaten; fri handel, fri kapitalbevegelse, fri etableringsrett og fri bevegelighet av arbeidskraft. Dette ble det hevdet å være en trussel mot ”nasjonens selvstendighet og folkets grunnleggende demokratiske rettigheter, politisk, kulturelt og sosialt”.¹³¹ Argumentene bærer i seg en antikapitalistisk og anti-imperialistisk komponent. Men argumentene er også nasjonalistiske fordi det formuleres frem krav som har nasjonen og kravet om nasjonal sjølråderett i sentrum. Til dette politiske kravet om selvstyre av territoriet følger det med, i kraft av å være et nasjonalistisk krav, forestillingen og tilknyttingen til ”folket” som bærere av nasjonale interesser og det særegne som skiller og avgrenser enheten fra andre mulige nasjoner. Konstruksjonen til marxist-leninistenes nasjonalisme bygde videre på å gjenopplive de latente nasjonale følelser ved en stadig henvisning til og bruk av ”folket” og ”den norske

¹³¹ Felles kamp. Ukeavis mot EEC og dyrtid nr 10, 1972.

arbeiderklassen". Vi ser at klassen som referanseramme måtte dele førsteplassen med nasjonen og folket. Det var et spørsmål om nasjonal suverenitet og kamp, om og for "det norske folket". I den grad begrepet klassen fungerte innenfor denne diskursen, ble den plassert i forhold til "den norske" klassen. På denne måten bidro diskursen til å skape en meningsstruktur der det sentrale er den nasjonale tilknyttingen og fellesskapet. Slik bidro bevegelsen til å at klassen nasjonaliseres. Nasjonen og "det norske" blir en objektiv enhet, en egen størrelse som fins der ute i "folket".

Oppsummering

Det finnes et skille i hva slags saker kildene tar for seg. I Klassekampen kan det hevdes at fokus ligger på økonomiske konsekvenser av en innlemmelse i EEC. Med dette menes det at mange artikler tar opp andre aspekter ved EEC, for eksempel hvilke konsekvenser det vil ha for arbeidsvilkår og lignende. Det nasjonale spørsmål er ofte et argument også innen disse sammenhengene. I midlertidig er det først og fremst i lederne i avisen at det nasjonale argumentet presenteres i tilknytting til kampen mot EEC. I lederne finnes det en redegjørelse og legitimering av den nasjonale parolen. Hvordan det artikuleres og argumenteres i lederne må videre kunne tolkes som en gjengivelse av anerkjente politiske linjer i ml-bevegelsen. Ut i fra den organisasjonsstrukturen som preget bevegelsen, vil det være urimelig å legge til grunn at det som sto i lederne ikke kan hevdes å ha vært representativt for den offentlige polemikken ml-bevegelsen hadde som hensikt å fremme. Demokratisk sentralisme sikret at en samlet politisk linje skulle fremmes utad. Hvordan forholder dette seg til AKMED og Vaagen?

Fremstillingen viser at Vaagen i stor grad benyttet seg av den nasjonale retorikken i sine taler. Også AKMEDs propaganda var preget av dette. Spørsmålet er da om dette kan hevdes å ha vært representativt for ml-bevegelsens nasjonale vending. For å avgjøre dette kan en se på Vaagen og AKMEDs forhold til ml-bevegelsen. Gjennom sin stilling som leder var Vaagen representant for komiteen, og selve komiteen var startet etter initiativ fra ml-erne og det var her ml-erne skulle organisere seg. Dette taler for at hvordan Vaagen og AKMED argumenterte kan betraktes som representativt for hvordan det var legitimt at det nasjonale spørsmål ble kommunisert i ml-bevegelsen som helhet. Vi har også sett hvordan ml-bevegelsen selv omtalte både Vaagen og AKMED i ettertid i sine programmer og i

utgivelsen av talene. Her tar de ikke avstand fra verken Vaagen eller komiteen, tvert i mot de knytter bevegelsens kamp mot EEC til disse.¹³²

I ettertid har bevegelsen konkludert med at arbeidet som ble gjort under EEC i stor grad var vellykket. Dette gjeldt både organiseringen og arbeidet gjennom AKMED og de politiske fanene denne reiste.¹³³ I sitt prinsippprogram fra 1973 skriver de om den norske sjølråderetten og EEC-kampen at etter den indre striden med Hovden-gruppa og ekskluderingen av denne kunne partiet endelig konsolidere sin nasjonale linje. Årsaken til artiklene mot det nasjonale sin rolle i argumentene i Klassekampen fra året 1970, som også er blitt behandlet her, hviler på denne interne uenigheten, hevder de. Dette viser at det i den tidligste fasen fantes det en uenighet eller opposisjon til den nasjonale linjen i ml-bevegelsen, og at opposisjonen kom til uttrykk i Klassekampen. Prinsippprogrammets oppsummering bekrefter den sentrale rollen den nasjonale linjen fikk i argumentasjonen. Den ”politisk konsolidering” etter eksklusjonene av Hovden-gruppa fikk betydning fordi den lot partiet ”gå i bodden for å streka under det sjølråderetten har å seia”.¹³⁴

Denne diskursanalytiske gjennomgåelsen av Klassekampen og AKMEDs materiale etablerer og viser ml-bevegelsens bruk og konstruksjon av nasjonalistisk retorikk. Analysen viser det meningsinnholdet som sentrale begreper fikk i bevegelsens organer, og dermed hvilke forståelseshorisont som ble dannet under EEC-kampen. Det viktigste grepet som ble gjort av bevegelsen gjennom Klassekampen og i AKMED var å bygge sin nasjonalistiske utgangspunkt rundt ideen om EEC som en imperialistisk trussel og et herredømme som truet Norge på alle nivåer; økonomiske, politiske, sosiale og kulturelle. Den nasjonale argumentasjonen gikk ikke fra klasse til nasjon, men den mest betydningsfulle endringen skjedde gjennom et forsøk på å etablere en nasjonalisering av klassen. Da nasjonen gikk fra å være et middel til et mål i seg selv i retorikken, hadde dette legitimitet gjennom den diskursive konstruksjonen der klassens var nasjonens forsvarere.

¹³² Vaagen, Georg. *Brussel midt imot* (Oslo: Forlaget Oktober, 1973), 8-13.

¹³³ *Arbeidernes Kommunistparti (m-l) program og vedtekter frå det 1. landsmøtet februar 1973*, 2. utg. (Oslo: Forlaget Oktober, 1974), 118-120.

¹³⁴ *Arbeidernes Kommunistparti (m-l) program og vedtekter frå det 1. landsmøtet februar 1973* (Oslo: Forlaget Oktober, 1974), 110.

Denne utviklingen som startet under EEC-debatten ble befestet i bevegelsen og ble et stadig tilbakevendende kjennetegn ved ml-bevegelsens retorikk. Nasjonalismen preget i senere tid både noen av de sakene bevegelsen valgte å involvere seg aktiv i, samt de argumentene de gikk inn i disse sakene med. Den nasjonalistiske diskursen under EEC-kampen og koblingen mellom klasse og nasjon kan videre hevdes å ha fungert som en legitimering og normalisering av nasjonalistiske argumenter og diskurs. Videre skal fremstillingen ta for seg hvordan nasjonalismen kom til uttrykk hos partiet AKP(m-l) i et annet sentralt spørsmål i midten av 70-tallet, under teorien om sosialimperialismen og ”kampen om Svalbard”.

Kapittel 4

Kampen om Svalbard

”Det er bare det arbeidende folket og de arbeidende massene som kan forsvare Norge mot supermaktene, som kan verne den norske suvereniteten over Svalbard og sikre at Norge beholder en del av Barentshavet. AKP(m-l) er det eneste politiske partiet som arbeiderklassen kan stole på i denne kampen”¹³⁵

Innledning

Svalbard-saken ga ny legitimitet og vitalitet til den nasjonalistiske diskursen hos AKP(m-l). Etter en lang periode med sterkt fokus på fagforeningsarbeid og streikestøtte var det igjen opp til den norske arbeiderklassen å reise kampen for forsvar av nasjonen og dennes sjølråderett.¹³⁶ Bruken av det nasjonale, befestingen av det nasjonalistiske i ml-bevegelsens språklige fremstillinger er et stadig særtrekk ved partiet.

Raghild Mork tar i sin hovedoppgave opp den nasjonale orienteringen som fulgte med lanseringen av teorien om sosialimperialismen. I følge Mork var sosialimperialismen den faktoren som gjorde det mulig for ml-bevegelsen å knytte det nasjonale opp mot Kinas teoretiske tolkninger og politikk.¹³⁷ For Mork var denne politiske linjen en styrking av AKPs etterlevelse av Kinas politikk. Diskursanalysen her har som mål å vise hvordan oppbygning av argumenter fant sted og hva de la i den nasjonale orienteringen. Målet er å frembringe en ny forståelse av hva som var “den nasjonale orienteringen” og hvordan denne kom til uttrykk i partiets offentlige diskurs under “sosialimperialismens epoke”.

Trusselen fra øst

Etter landskonferansen i 1974 erklærte AKP(m-l) kamp mot sosialimperialismen. Kampen mot USAs imperialistiske fremstøt sto fortsatt sentralt gjennom motstand mot NATO, men det sentrale for partiet var først og fremst å avsløre sosialimperialisten Sovjets stadige aggressive fremstøt mot Norge og norske interesser. Partiet hevdet videre at ett “onde”, Sovjet, ikke kunne erstattes av ett annet like stort “onde”, USA. USA kunne ikke fungere som noen motvekt siden USA også truet norsk suverenitet gjennom NATO-alliansen. I lys av sosialimperialismeteorien ble debatten om fiskerigrensene og havrettsspørsmålet i nord av

¹³⁵ Klassekampen nr. 81, 1976.

¹³⁶ Studie av Klassekampens utgaver fra 1973 viser at det var streiker og fagforeningsarbeid som utpekte seg som de viktigste sakene for partiet i perioden etter EEC.

¹³⁷ Mork, Raghild, *Kinas raude sol* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1996), 100.

AKP(m-l) tolket som et direkte forsøk på å underlegge seg kontroll over nordområdene før den ”nærstående krigen” mellom de to supermaktene. Sovjet hadde økonomiske og politiske interesser i å skaffe seg størst mulig territorium før en krig, hevdet partiet. Disse sakene var klare eksempler, i følge Klassekampen, på Sovjets stadig sjåvinistiske fremstøt. Sovjet hadde som mål å undergrave Norges suverenitet på Svalbard på grunn av dens strategiske plassering. Sovjets tilnærming til Svalbard-traktaten, på alle nivåer, var et forsøk på å ”tilrøve” seg det norske Svalbard. Innenfor denne konteksten ble spørsmålet om nasjonens sjølråderett igjen en sentral komponent i AKP(m-l)s fremstillinger og politiske diskurs. Det ble erklært at sovjetledernes verste fiende var ”det store antallet patriotiske anti-imperialister og revolusjonære”.¹³⁸

De politiske diskusjonene om fiskerigrænser og havrettsspørsmålet var viktige faktorer i det internasjonale politiske landskapet fra 1950-tallet og nådde sitt toppunkt i 1970-årene. Også ml-bevegelsen kastet seg inn som aktør i det norske ordskiftet. ”Kampen om 50-mila” og forsvar av fiskersamfunnets livsgrunnlag var innfallsvinkelen som Klassekampens artikler valgte i debattens tidlige fase. Men saken kom fort til å dreie over på et viktigere spørsmål, Sovjets forsøk på å annektere Svalbard og det angrepet på norsk suverenitet som dette representerte. Svalbardtraktaten fra 1920 befestet Norges suverenitet på området.¹³⁹ For ml-erne stilte den nye verdenssituasjonen traktaten i et nytt lys, der området hadde gått fra å være av liten interesse til å være en sentral brikke i imperialistenes krigsforberedelser. Klassekampens dekning av saken i perioden fra 1974 til 1978 viser denne tydelige dreiningen i sakens kjernepunkt, fra fiskeriinteresser til nasjonens sjølråderett. Dette var ikke første gang partiet kastet seg inn og utpekte seg selv som nasjonens forsvarere.

Slik vi har sett vokste det nasjonale spørsmålets betydning frem under EEC-kampen. Men slik det også er blitt drøftet tidligere var den nasjonale suvereniteten en fellesnevner for motstanderne av EEC, mens selve konstruksjonen og meningsinnholdet i det nasjonale blant EEC-motstanderne var ulikt. Imidlertid så falt det nasjonale som fellesnevner bort fra midten av 1970-tallet. AKP(m-l) sto nå i hovedsak alene under den nasjonale fanen på venstresiden.

¹³⁸ *Røde Fane* nr. 5 (1975), 72.

¹³⁹ Svalbardtraktaten ble formulert i 1920 og tilga Norge suvereniteten over området Svalbard. I midlertidig var det begrensninger som fulgte med. Disse begrensningene gikk ut på at alle de undertegnende nasjonene (Nederland, Storbritannia, Danmark, USA, Sverige, Italia, Frankrike, Japan, Norge og senere Sovjet-Russland) skulle gis ”lik behandling når det gjelder økonomisk virksomhet på øygruppen”. Dette betyr at norske lover er gjeldende og at borgere fra de undertegnende landa hadde lov til å bosette seg og drive næringsvirksomhet på området. Området skulle være demilitarisert. *Aschehoug og Gyldendals Store Norske Leksikon*, 14 bd , 5-6.

Dette kan ha hatt flere årsaker. For det første den overnevnte historiske konteksten ml-bevegelsen nå definerte seg i, sosialimperialismen. Denne teorien ble ikke anerkjent av andre partier i det norske politiske landskapet, verken på venstre- eller høyresiden, i motsetning til EEC-spørsmålet som hadde vært et sentralt politisk faktum alle partier måtte ta standpunkt til. En annen mulig årsak bak ulikheten i argumentene på midten av 1970-tallet kan ha vært AKP(m-l)s forhold til resten av venstresiden som ble formulert under oppgjøret med høyreavviket. Kritikken av høyreavviket representerte ikke kun et internt oppgjør i partiet, men også en definering og avgrensning i forhold til politiske motstandere. Allikevel var det flere viktige momenter som ml-bevegelsen befestet under EEC-kampen med hensyn til det nasjonale, som ble videreført under det vi kan kalle for ”kampen om Svalbard”. Fremstillingene og argumentene var bygget opp med flere likhetstrekk, men skilte seg også fra hverandre da den nye konteksten frembrakte behovet for nye meningsstrukturer.

Den imperialistiske rammen som suverenitetsargumentet ble formulert innenfor var fortsatt gjeldende, men fienden hadde gått fra å være Vest-Tyskland til å bli Sovjet. Ideen om den nasjonale klassen og felleskap basert på nasjon ble mer fremtredende i fremstillingene av kampen om Svalbard. Troen på en nærstående krig var en ny viktig påstand som satte et tydelig preg på paritets politiske linjer, organisering og meningskonstruksjoner. Krigstrusselen fikk konsekvenser da den fremmet nødvendigheten av et forsvar av nasjonen.

Kampen mot sosialimperialismen: ”Svalbard er norsk territorium!”

Kampen om Svalbard ble for ml-erne et konkret uttrykk for kampen mot sosialimperialismen. Sovjets ”kanonbåt diplomati” var direkte forsøk på å skremme for å underlegge seg norsk territorium.¹⁴⁰ Sovjetiske fremstøt ble av AKP(m-l) tolket som krigsforberedelser, og deres diskurs var også bygd på troen på en tredje verdenskrig. Derfor måtte bevegelsen igjen vise seg som de ekte forsvarere av nasjonen. I en krigssituasjon mellom de to supermaktene skulle Norge, i følge ml-bevegelsen, gå inn i en nasjonal revolusjonær frigjøringskrig med opprettelsen av proletariatets diktatur som endelig utfall. Denne krigen, eller motstanden mot okkupasjonsmakten, skulle ledes av partiet. Men et viktig ledd i motstandskampen var å samle massene til forsvar av nasjonens sjølråderett.¹⁴¹ Motstandskampen var arbeiderklassens og folkets oppgave siden en krig ville satt borgerskapets ”antinasjonale” politikk på

¹⁴⁰ ”Kanonbåt diplomati” var et uttrykk AKP brukte etter raketttøvelser gjennomført av Sovjet. AKP tolket disse som en direkte trussel og maktdemonstrasjon fra Sovjets side.

¹⁴¹ *Beretning fra AKP(m-l) 1976* (Oslo: Forlaget Oktober A/S, 19789), 82-89.

spissen.¹⁴² I denne konteksten fremsattes revolusjonen ikke kun som en kamp mellom proletariatet og det eiendomsbesittende borgerskapet. Men også som kampen mellom en nasjonal klasse mot det ”antinasjonale”, aktualisert gjennom borgerskapet. Borgerskapet var landsforrædersk, og ”[h]vorfor skulle de arbeidende massene i Norge gi makt aitlbake [*sic*] til den klassen som vil komme til å svikte nasjonen?”.¹⁴³ Regjeringens manglende evne til å avsløre hensiktene til Sovjet representerte igjen dens vilje til ”å selge Norge”, slik de også hadde vært villige til å selge nasjonen til EEC. Bare arbeiderklassen ”kan virkelig forsvare de nasjonale interessene på Svalbard”.¹⁴⁴ Ml-bevegelsens likestilling mellom klasse og nasjon, som allerede hadde blitt formulert i deres nasjonale EEC-diskurs, ble en av de mest fremstredende forankringspunktene under Svalbard-saken. Koblingen mellom klasse og nasjon representerer dermed et kjernepunkt ved AKP(m-l)s nasjonalisme, og den utgjør en rød tråd gjennom hele deres diskurs.

Nasjonsbegrepet og den forståelsen denne fikk under formuleringen av en nasjonal linje, hadde en sentral plass i AKP(m-l)s diskurs om klassesamfunnet og revolusjonen. Gjennom å fungere som referanseramme og felleskap ble ”nasjonen” uløselig knyttet til de to begrepene klasse og revolusjon. Først med klasse gjennom nasjonalisering av klassen. Og ved oppbygningen av den nasjonale klassen kunne kampen mot krigstrusselen og imperialismen, som ville resultere i revolusjonen og innføringen av sosialismen, også knyttes til en kamp om vern av nasjonens sjølråderett og nasjonens interesser. På denne måten kunne ml-bevegelsen foreta en fremstilling av et nasjonalt fellesskap med klassepolitiske undertoner.

Likestillingen mellom klasse og nasjon hvilte i stor grad på Stalins tolkning av arbeiderklassens ”nasjonale rolle”. Men selve henvisningen til Stalin er et nytt trekk ved bevegelsens nasjonale fremstilling under kampen om Svalbard. Henvisningene til Stalins formuleringer hadde ikke blitt trukket frem under EEC-debatten. Stalin hevdet at borgerskapet hadde mistet sine nasjonale prinsipper. Borgerskapet hadde tidligere hatt rollen som “forvalter [av] nasjonenes rettigheter og uavhengighet”, nå var nasjonen til salgs ble det hevdet i KK.¹⁴⁵

”Det hersker ingen tvil om at dere, representanter for de kommunistiske og demokratiske partiene, bør løfte denne fane og bære den framover, hvis dere vil være patrioter, hvis dere vil bli den ledende kraft i nasjonen. Det finnes ingen annen som kan løfte denne fanen”.¹⁴⁶

¹⁴² Klassekampen nr. 48, 1976.

¹⁴³ *Røde Fane* nr. 4 (1976)

¹⁴⁴ Klassekampen nr. 45, 1975.

¹⁴⁵ Klassekampen nr. 19, 1975

¹⁴⁶ Stalin, Josef. ”Tale på SUKP(b)s 19. partikongress” (Oslo: Forlaget Oktober, 1977), 143.

Dette utsagnet, der Stalin tildelte arbeiderklassen rollen som nasjonens forsvarere, overførte AKP(m-l) til sine hjemlige forhold, som en legitimering av nasjonaliseringen av arbeiderklassen i Norge.¹⁴⁷ I partiets beretning fra 1976 utdypes Stalins aktualitet, som de hevdet allerede hadde vist seg under EEC-kampen; ”[d]enne kampen viste fullt ut Stalins tese om at borgerskapet i imperialismens epoke har blitt en forræder av nasjonal suverenitet og sjølråderett, mens proletariatet og de arbeidende massene er de eneste sanne partioter”.¹⁴⁸

Samfunnsklasser ble på denne måten presentert gjennom deres forhold til enheten “nasjonen”. I ml-bevegelsens fremstillinger handlet det om å være ”for nasjonen” eller ”mot nasjonen”. Borgerskapet hadde, som Stalin hevdet, kastet den nasjonale fane over bord. Henvisning til nasjonen som enhet er et viktig grep i AKP(m-l)s retorikk. Koblingen mellom klasse og nasjon etablerte en forståelse der arbeiderklassen tilhørte nasjonen og nasjonen tilhørte arbeiderklassen. Arbeiderklassen fremstilles som en forlengelse og en legemliggjøring av nasjonen, som i varetagere av nasjonens interesser, bærere av folkelig nasjonal kultur og som "sanne patrioter". Klassebegrepet innen denne nasjonalismediskursen inkluderer en forståelse og en mening av begrepet “nasjon”. Her etableres det og det refereres til en solidaritet som har sitt utgangspunkt i ideen om tilhørighet til en nasjon. Og for ml-bevegelsen er det kassetilhørigheten som er bestemmende for forholdet til nasjonen. Nasjonen fremstilles som et spørsmål om suverenitet og sjølråderett, men nasjonalstaten som sådan fungerer heller ikke under denne perioden som forankringspunkt for AKP(m-l)s diskurs. Her finnes igjen et klasseperspektiv på nasjonen, over hvem som vil forsvare den og hvem som vil svike nasjonen, ikke staten. På denne måten, ved å knytte det nasjonale til klasse og ikke til staten, kan partiet unnlate å formulere noe forsvar av selve nasjonalstaten som ble forstått som forvalter av borgelige ideer. “Nasjonen” rives delvis løs fra staten. Og dette skjer kun delvis fordi partiet fortsatt opprettholder ideen om nasjonalstaten som garanti for demokratiske rettigheter. Men den nasjonale kampen lå nærmest arbeiderklassen.

Kildene viser tidlig denne tendensen når det gjelder Svalbard-retorikken. Allerede i de første omtaler av Svalbard-saken i 1974 trekkes det ”nasjonale ansvaret” frem. Den kom til uttrykk i temanummeret av *Røde Fane* om sosialimperialismen, der selve teorien ble presentert. Videre

¹⁴⁷ De benyttet selv av denne referansen til Stalin. Men i deres sitat av Stalin er enkelte modifikasjoner gjort; ”Det rår ingen tvil om at dere, representanter for demokratiske og kommunistiske partier, bør heve denne fane og føre dem videre, og dere vil være deres lands patrioter, og dere vil bli nasjonens ledende kraft. Det finnes ingen annen som kan heve den”, Klassekampen nr. 19, 1975.

¹⁴⁸ *Beretning fra AKP(m-l) 1976* (Oslo: Forlaget Oktober A/S, 1978), 80.

kom temanummeret om krigstrusselen som plasserte Norge innenfor teoriens rammer.¹⁴⁹ I disse publikasjonene formuleres det nasjonale ansvaret og den sentrale plassen kampen om nasjonens sjølråderett bør ha for arbeiderklassen. I Klassekampen nr 40 1974 gjengis deres rolle slik;

Kampen gjelder ikke bare fiskeriressurser, noe som sjølsagt er avgjørende for hele den nord norske landsdelen. Kampen er i første rekke en ANTI-IMPERIALISTISK kamp. Når krav om sikring av sjølråderetten kommer på tverke av imperialismaktene – og særlig supermaktens interesser- tar kampen en slik karakter. (...) det [er] kommunistenes plikt å gjøre dette klart.¹⁵⁰

For AKP(m-l) ble sjølråderetten, slik det fremkommer i sitatet, det fremste stridsspørsmålet i kampen mot imperialismen. Kommunistenes rolle ble deretter formulert som en ”plikt” til å forsvare nasjonen og dens suverenitet. ”Så dersom det å vera ”patriotisk og fedrelandssinnet” er å slåst med nebb og klør mot sal av norsk område til ei imperialistisks supermakt, tykkjer vi det er ein god attest”.¹⁵¹ Slik svarte partiet på kritikk mot den nasjonale linjen. Men dette sitatet viser også den stadige tosidigheten som finnes i deres fremstillinger. Tosidigheten går ut på først å verne om det nasjonale som forsvar mot imperialismen, samtidig som det nasjonale blir formulert som fedreland og nasjonalitet. Ut i fra den konteksten det nasjonale presenteres i, som patriotisk og fedrelandssinnet, favner retorikken over et større spekter som ikke klassekampretorikken alene kunne rekke over. Å betegne klassen som patriotisk og fedrelandssinnet gir en indikator på hva som ble forstått som det nasjonale. Vernet om nasjonen hvilte ikke kun på politiske interesser, men også interesser om å verne det “norske”, et begrep som forble udefinert. I denne henseende videreførte partiet en allerede etablert forståelse av hva denne ”norskheten” innebar. Dette gjorde de ved mangelfull avgrensning av sin forståelse i forhold til den nasjonalistiske diskursorden som var hegemonisk i det norske samfunnet. Ml-bevegelsens diskurs tok i seg en allerede definert ”norskhet” og tilføyde klasseretorikk slik at den nasjonale diskursen kunne fungere med hensyn til det overordnede politiske målet.

En slik tilpassning av det nasjonale er ikke noe nytt i seg selv. Den nasjonalistiske doktrinen har visse kriterier som er felles for de som benytter seg av den. Vernet om nasjonen er et slikt fellestrekk. For nasjonalistene er det videre viktig å håndheve et horisontalt felleskap innen nasjonen. Ideen om nasjonale interesser kan her gjøre krav på å heve seg over ulike klasseinteresser innenfor felleskapet. I midlertidig så besitter nasjonalistiske bevegelser ulike

¹⁴⁹ *Røde Fane* nr. 4 (1974) og *Røde Fane* nr. 5 (1975)

¹⁵⁰ Klassekampen nr. 40, 1974.

¹⁵¹ Klassekampen nr. 101, 1977.

karakteristikk som gjør det mulig å skille dem fra hverandre og finne frem til særegenheter. De sekundære ideologiske målene til ulike bevegelser er en slik karakteristikk. I ml-bevegelsens diskurs var også henvisningen til de nasjonale interessene sentrale. Her fungerte det nasjonale som sikring av økonomisk kontroll, gjennom selvbestemmelsesretten til nasjonalstaten. Men det var også en kamp om ”det norske folket”. Innenfor AKP(m-l)s diskurs ble ”folket” eller ”det norske folket” sentrale identitetsfaktorer. ”I vår tid er bare proletariatet og de arbeidende massene som er en pålitelig forsvarer av det norske folkets nasjonale interesser mot imperialistisk aggresjon”¹⁵² I tilknytning til dette konstrueres partiets anti-imperialistiske kamp også som vern av de nasjonale interessene. Innenfor denne diskursive konstruksjonen av anti-imperialisme ble andre politiske argumenter mot imperialisme sekundære og til tider helt fraværende.

Forholdet mellom begrepene imperialisme og anti-imperialisme utgjør et annet viktig forankringspunkt i diskursen om ”det nasjonale” som ml-bevegelsen ønsket å etablere. Det sto om selvbestemmelsesretten og det sto om beskyttelsen av ”det norske”. Den historiske konteksten som diskursen utformes i var igjen sentralt fordi argumentet om forsvaret av nasjonens suverenitet skjedde i en (sosial)imperialistisk kontekst, med vern om det norske som konsekvens. Den nasjonale sjølråderetten sto i sentrum i den anti-imperialistiske kampen til AKP(m-l). Den anti-imperialistiske kampen formuleres først og fremst som et forsvar av nasjonen. Den gjør videre krav på retten til et bestemt territorium som presenteres som samsvarende med det som blir definert som nasjonen. Det var to sentrale faktorer som ble særlige viktige bak dette kravet for AKP(m-l). Den første faktoren som gjorde seg gjeldende var å vise til at de kriteriene som Stalin hadde lagt til grunn for hva som var en nasjon var til stede under tilfellet Svalbard. Den andre faktoren, som var en videreføring av den første, var å etablere retten på et område ut i fra henvisning til og bruken av historie.

Fellesskap gjennom historien

Innen den nasjonalistiske doktrinen utgjør kravet om nasjonens autonomi og det som blir avgrenset som dens territorium den politiske komponenten. Den måten argumentene var bygd opp på hos AKP(m-l), når vi ser på påstander som ble trukket frem og den generelle konstruksjonen av mening, viser at deres nasjonalisme bærer trekk av en ”politisk nasjonalisme”. Svalbardtraktaten sikret Norge suverenitet på Svalbard, men ml-bevegelsen kunne ikke akseptere at suvereniteten kun ble anerkjent gjennom en formell avtale og et

¹⁵² *Beretning fra AKP(m-l) 1976* (Oslo: Forlaget Oktober A/S, 1978), 37.

dokument. For å kunne forsvare nasjonens interesser var det viktig for kommunister, i følge partiet, å slutte opp om ”parolen om at Svalbard er norsk land”.¹⁵³ Men dette skulle ikke skje gjennom en aksept av Svalbard-traktaten siden det ikke var denne Norges suverenitet var fundert på, men gjennom den lange historien til nordmenn på området. Det var flere århundrer lang historie som bandt Svalbard til den norske nasjonens territorium.¹⁵⁴ Og nettopp dette argumentet om tildeling og historikk fikk AKP’erne til å kaste seg inn i en historisk reise for å bevise Norges ubestridte suverenitet på Svalbard. Gjennom en serie artikler i Klassekampen ønsket de å bygge opp en arbeiderklassehistorie fra området. Men disse fremstillingene representerte ikke kun arbeiderhistorie, fremstillingene hadde en sentral funksjon som støtte for det nasjonale prosjektet til AKP(m-l). Her kunne en se den norske arbeiderklassens lange fartstid på Svalbard, og dette gjorde det territoriale kravet i deres politiske nasjonalisme berettiget.

Igjen avgjorde Stalins kriterier hva som kunne tolkes som en nasjon.¹⁵⁵ På bakgrunn av disse var det sentralt å kunne vise til et fellesskap som hadde oppstått på et tidlig tidspunkt og som var varig.¹⁵⁶ For AKP(m-l) ble den geografiske nærheten og det økonomiske livet som hadde vokst frem på bakgrunn av norske arbeideres tilstedeværelse viktige bevis på ”norskheten” ved området. I den første artikkelen i serien ”Svalbard er norsk land” kommer det frem at det er et klart argument om felles territorium under nasjonen Norge som ligger til grunn for kravet. De skriver ”vi slår fast at disse øyene *tilhører* den norske nasjonens *territorium*” og videre ”[s]åledes er et *felles territorium* et av de karakteristiske trekkene ved en nasjon”.¹⁵⁷ AKP(m-l) bidro til å gjenoppbygge en bevissthet om dette fellesskapet med Svalbard gjennom denne artikkelserien. Her kunne partiet ved bruk av historie og nasjonalistiske komponenter rettferdiggjøre forsvaret av de nasjonale interessene og den nasjonale parolen som ble reist for Svalbard.¹⁵⁸

I ml-bevegelsens historiske redegjørelsen av nordmennenes aktivitet på Svalbard ble aktiviteten datert tilbake til 1200-tallet. Det var dermed en lang historisk linje som ble trukket

¹⁵³ Klassekampen nr. 11, 1977.

¹⁵⁴ *Materialisten* nr 1-2 (1978)

¹⁵⁵ Stalins definisjon av nasjonen; ”et historisk oppstått, varig fellesskap i språk, territorium, økonomisk liv og psykisk egenart, som kommer til uttrykk i felles kultur.” i Stalin, Josef, *Marxismen og det nasjonale og koloniale spørsmålet* (Oslo: Forlaget Oktober, 1978), 17.

¹⁵⁶ Dette var ikke kun Stalins forutsetninger for hva som var en nasjon, men en av de sentrale forutsetningene som den nasjonalistiske doktrinen i sin helhet bygger på.

¹⁵⁷ Klassekampen nr. 11, 1977.

¹⁵⁸ For nærmere redegjørelse av nasjonalismeteorier se side 15-19 i denne oppgaven.

opp. Nordmenn i fiskerisamfunnene i nord hadde benyttet seg av og utvinnet naturressursene på Svalbard. Nordmenn hadde også bosatt seg der. De hadde drevet utforskning og vitenskapelig arbeid.¹⁵⁹ Røttene var lange og mange. Når selskaper med sete i andre land startet næringsvirksomhet, rekrutterte de norske arbeidere. I KK nr 13 forklares selskapenes ansettelse av nordmenn med at norske arbeidere var bedre rustet til å takle forholdene på Svalbard. Dette poenget ble videre brukt på to måter. For det første beviste dette at det eksisterte en felles psykisk egenart mellom befolkningen på Svalbard og de på fastlandet, i tråd med kravet framsatt av Stalin.¹⁶⁰ Denne psykiske egenarten var et kriterium for hvem som var medlemmer av nasjonen og kom til uttrykk gjennom kultur. Neste poenget med denne fremstillingen var at hvis innbyggerne gjennom tidene hadde vært norske, var konklusjonen at også territoriet var norsk. Dette argumentet bygger på den forutsetningen at de første bosetterne på Svalbard var født i Norge. Hvordan samfunnet på Svalbard ellers hadde utviklet seg og andre viktige momenter for hvordan den sosiale identiteten ble konstruert innenfor dette samfunnet, ble ikke fremmet. Det sentrale kriteriet var at den nasjonale tilhørigheten ble bestemt gjennom fødsel, som i seg selv utstyrte mennesket med nasjonale interesser som var sammenfallende med, et begrep brukt aktivt i artiklene, fastlandet. Det var ut i fra av denne argumentasjonsrekken og konklusjon om at arbeiderne på Svalbard var norske, at ml-bevegelsen la ned et påstand om solidaritet og felleskap mellom arbeiderne på Svalbard og Norge.

For at argumentet om samhörighet skulle kunne anerkjennes og understøttes hevdet partiet at tilstedeværelsen til andre land ikke kunne sammenlignes med Norges, det hadde de vært for korte og sporadiske. Kun Norge hadde hatt et ubestridt nærvær gjennom hundrevis av år. Og med "Norge" mente bevegelsen nordmenn, fordi det var ikke bare arbeidere som hadde vært der, men det var et sentralt punkt i fremstillingen at det var *norske* arbeidere på Svalbard. På bakgrunn av den norske befolkningens tid i området hevdet den sentrale AKP-eren Tron Øgrim at det var "et objektivt, historisk faktum" at Svalbard var den norske nasjonens territorium.¹⁶¹ Og denne "historiske virksomhet" var et kriterium for hva som var en nasjon. Norge hadde en historisk rett til Svalbard. Ml-bevegelsens historiske fremstillinger reiste også andre aktuelle spørsmål som ble knyttet til arbeiderkamp og utbyttingen som fant sted når det ikke fantes noe nasjonalt lovverk som kunne sette rammer for selskapene som opererte på

¹⁵⁹ Klassekampen nr. 15, 1977.

¹⁶⁰ Klassekampen nr. 33, 1977.

¹⁶¹ *Materialisten* nr. 1-2 (1978), 117.

Svalbard. Dette var en del av kampene norske arbeiderne hadde hatt på Svalbard og viste behovet for en nasjonal ramme og en sterkere tilstedeværelse og håndhevelse av Norges suverenitet, hevdet AKP(m-l).

Det var arbeiderklassens historie som var fokus i artikkelserien. Denne historiske fremstillingen hadde en viktig funksjon innen deres oppbygning av det nasjonale forsvaret. Og under trusselen fra de imperialistiske maktene var "forsvar av nasjonen" det eneste legitime argumentet. En av grunnene til at historien fikk en sentral rolle i ml-ernes oppbygning av argumentene var selve Svalbard-traktaten, der en formell suverenitet ble tildelt Norge. Spørsmålet som partiet reiste var hvordan noe som allerede var norsk kunne tildeles Norge. Og svaret fikk de gjennom henvisningen og bruken av historien med dennes nasjonssamlende funksjon. Det ble dermed hevdet at traktaten "strider mot historia".¹⁶² Men kan det hevdes at nasjonalismen kun var et territorielt krav og dermed kun et politisk spørsmål for AKP(m-l)?

Det nasjonale spørsmålet var ikke for partiet kun drevet frem av de historiske og sosiale konteksten den ble formulert under, men hadde også sitt utspring i den marxistiske ideologien. Denne la visse betingelser for hvordan spørsmålet skulle håndteres, for eksempel var vurderingen av ulike nasjonale bevegelser svært viktig. Her måtte hver enkelt bevegelse analyseres som reaksjonær eller progressiv. Den nasjonale suverenitet eller spørsmål skulle overveies ut i fra hva som tjente arbeiderklassens kamp for sosialisme eller om den kun fungerte som reaksjonær. Dette åpnet igjen for at den nasjonale fanen til partiet kunne kritiseres fra andre aktører på venstresiden. Gjenspeilte AKP(m-l)s nasjonale anti-imperialistiske diskurs klassens interesser?

Det nasjonale spørsmålet og kritikken av kritikerne

Ml-bevegelsens gjenreisningen av den nasjonale fanen under Svalbard-debatten fikk andre grupper på venstresiden til å reise kritikk mot partiet. Uenigheten hvilte i stor grad på ulike tolkninger av i hvilke rammer det kunne hevdes å ha vært legitimt å reise kravet om nasjonens suverenitet og sjølråderett. Kritikerne ble av AKP(m-l) avvist som 5. Kolonister, de talte imperialismens språk, de var imperialistenes lakeier. Andre partier på venstresiden falt dermed under ml-ernes definisjon av den moderne revisjonismen i Norge. Både Sosialistisk Venstreparti (SV) og Norges Kommunistiske Parti (NKP) falt under denne kategorien. I følge

¹⁶² *Materialisten* nr. 1-2 (1978), 118.

AKP(m-l) hadde den moderne revisjonismen som mål å opprettholde borgerkapets diktatur, utbygge kontrarevolusjon og antikommunisme og utbygge sosialimperialismens "internasjonale" diktatur.¹⁶³ Revisjonistene var represententer for den sovjetiske sosialimperialismens politikk og ideologi. Innenfor den sosialimperialistiske konteksten plassert partiet sine politiske motparter under sovjetisk styre og var, slik Istad påpeker, en del av den nye ytre linjen som preget partiet fra året 1975.

Den mest fremtredende kritikeren av AKP(m-l)s nasjonale linje var organisasjonen Kommunistisk Universitetslag (KUL). Ml-erne dedikerte et helt nummer av bladet *Materialisten* til kritikken av KUL som de kalte "Marxismen mot KUL. Det nasjonale spørsmål".¹⁶⁴ Her rettet AKP(m-l) oppmerksomhet mot de mest sentrale "feilene" begått av politiske motstandere og den belyser ml-bevegelsens egen tilnærming til spørsmålet.

Striden innefor denne avgrensede polemikken omhandlet også spørsmålet om hvorvidt Svalbard ubetinget kunne hevdes å være norsk territorium, eller om de historiske forholdene heller talte om et område ingen nasjonalstat kunne kreve full suverenitet over.¹⁶⁵ Selv om Norge hadde fått tildelt suverenitet på Svalbard, ble ikke dette oppfattet som et avgjørende punkt av kritikerne. Et av poengene til kritikerne var at det ikke var en selvfølge at nasjonale interesser kunne likestilles med arbeiderklassens interesser, slik AKP(m-l) formulerte det i sine fremstillinger. I den polemikken som ble ført av ml-bevegelsen mot KUL baserte AKP seg på riktigheten ved deres egne påstander om den norske nasjonale arbeiderklassen, den historiske retten Norge hadde på Svalbard og KULs feil bruk av og henvisning til Svalbardtraktaten.

I følge ml-erne var KULs henvisning til traktaten i realiteten et sekundært moment med hensyn til det nasjonale spørsmålet. Slik vi har sett hevdet AKP(m-l) at formelle avtaler ikke kunne legges til grunn i en slik sak. Dette angrepet og avvisning av Svalbard-traktaten skjedde med utgangspunkt i den definisjonen av en nasjon som ble lagt til grunn av partiet. Territorium, økonomiske bånd, den lange historiske tilknyttingen som fantes mellom Svalbard og fastlandet og den psykiske egenarten til arbeiderne avgjorde det ubetingede kravet om at

¹⁶³ *Beretning fra AKP(m-l) 1976* (Oslo: Forlaget Oktober A/S, 1978), 100.

¹⁶⁴ *Materialisten* nr 1-2 (1978).

¹⁶⁵ Hvorvidt Svalbard var norsk territorium eller ikke var ikke et moment som norske myndigheter satte spørsmålsteget ved, her dreide sakens kjerne seg om hvordan den nokså ubestridte suvereniteten kunne håndheves med hensyn til havrettsspørsmålet og hvordan disse spørsmålene kunne løses i pakt med de rammene som Svalbardtraktaten satte.

området var norsk land.¹⁶⁶ Norge hadde en ”historisk rett” til området.¹⁶⁷ Dette hadde blant annet KKs artikkelserie vist. Svalbard-traktaten var for ml-erne enda et uttrykk for imperialismen og uten betydning når en så på forholdet mellom Norge og Svalbard. Traktaten var også en av formene som Sovjet benyttet seg av for å kunne utøve press mot Norge. Å gi etter for presset ville være ”anti-patriotisk og **mot** Norges nasjonale interesser”, hevdet ml-erne.¹⁶⁸ KUL argumenterte med at selve den imperialistiske nasjonalstaten i seg selv var reaksjonær. I følge KUL var det nasjonale borgerskapet avhengig av å kunne opprettholde ”det nasjonale” som enhet og kampsak for å forsvare sine nasjonale interesser. Og de nasjonale interessene ble her fremmet som sammenfallende med det nasjonale borgerskapets interesser. Argumentet om nasjonal sjøbergning, som var et sentralt punkt for AKP(m-l)s økonomiske argument i forhold til suverenitet, ble av KUL formulert som en nødvendighet for kapitalismens overlevelse. Partiet hevdet at på denne måten ignorerte KUL at proletariatet på Svalbard var en ”norsk befolkning”.¹⁶⁹ Ut i fra dette var kampen om Svalbard felles sak for arbeiderne på øya og de på fastlandet. Dette faktum så KUL bort fra i sine fremstillinger, hevdet AKP. Og hvordan forsvarte partiet betydningen av det nasjonale spørsmålet for arbeiderklassen?

Den nasjonale suvereniteten ble knyttet til den demokratiske kampen, som igjen var en sentral del av den taktiske kampen for den sosialistiske revolusjonen. Det var kun den sosialistiske staten som kunne gjøre slutt på det som ble betegnet som ”borgelig nasjonalisme”. Av AKP(m-l) ble den borgelige nasjonalismen først og fremst forstått som undertrykking av andre nasjoner, som imperialismen. Videre var den nasjonale kampen som ble ført av kommunister knyttet til sosialismen fordi det kun var den nasjonale suvereniteten og et lands selvbestemmelse som ga de nødvendige forutsetningene for utviklingen av sosialismen. Innenfor denne forståelsen blir det nasjonale spørsmålet et motsvar mot imperialismen, og hos ml-erne ble den det viktigste anti-imperialistiske motsvaret. Dette taler for at AKP(m-l) fremmet en snever forståelse av nasjonalismen. Den ble ikke betraktet som en doktrine som er bygd opp omkrig flere ulike komponenter: den politiske, kulturelle og følelsesmessige. Alle tre komponentene er sentrale i den nasjonalistiske teorien. Vi kan snakke om en dominoeffekt som den er avhengig av. For å vekke forsvar av suverenitet forutsettes det forståelsen og

¹⁶⁶ Her kan også bruken av begrepet ”fastlandet” påpekes. Med dette begrepet, i stedet for å bruke Norge, kunne en diskursivt markere og styrke forståelsen av samhörighet.

¹⁶⁷ *Materialisten* nr. 1-2 (1978), 115.

¹⁶⁸ *Materialisten* nr. 1-2 (1978), 130.

¹⁶⁹ *Materialisten* nr. 1-2 (1978), 131.

aksept om en nasjonal kultur og praksiser som skiller medlemmene av nasjonen fra ikke-medlemmer. Videre må en følelsmessig tilknytning og lojalitet til dette horisontale, forestilte fellesskapet befestes for å kunne opprettholde kravet om selvbestemmelse. AKP(m-l)s kamp for den nasjonale sjølråderetten sto ikke alene og uavhengige av nasjonalismeteorien som helhet. Formuleringen av nasjonens selvbestemmelse var ikke kun et politisk krav. For å kunne formulere og legitimere dette kravet var partiets diskurs også bygd opp omkring de andre komponentene. Den nasjonale orienteringen til bevegelsen omfattet også en etablering av et nasjonalt felleskap, et "vi" som skilte oss fra "dem". Og det var klassen som var utgangspunktet for plasseringen da det var klassen som det ble hevdet var nasjonens forsvarer og i besittelse av "den psykiske egenart". Bevegelsens nasjonalistiske diskurs ga AKP(m-l) den meningsstrukturen de trengte for å kunne forene den nasjonalistiske ideen med klassepolitikk. Det sentrale er at den nasjonale orienteringen under perioden ikke kun var et politisk spørsmål, men ble omdannet til en norsk nasjonal klassekampdiskurs.

Men ved siden av denne formuleringen om den norske nasjonale arbeiderklassen gjorde også den proletariske internasjonalsismen og solidaritet seg gjeldende som en del av den anti-imperialistiske retorikken til partiet. Innen den sosialimperialistiske konteksten kunne den norske nasjonale kampen plasseres i forhold til nasjonale frisjøringsbevegelser mot gamle kolonimakter. Sosialimperialismen var en trussel for alle land, Svalbard var en del av et større bilde. Arbeiderklassen sin kamp mot det imperialistiske borgerskapet i Norge ble på denne måten plassert som et ledd i den internasjonale kampen mot imperialismen. Grunnen til at det nasjonale og det internasjonale kunne knyttes sammen i ml-bevegelsens fremstillinger ligger i et skille som bevegelsen mente å finne mellom det nasjonale og det nasjonalistiske. Imperialismen ble definert og tolket som et uttrykk for "borgelig nasjonalisme", mens ved å knytte det nasjonale til frigjøringsstriden og til arbeiderklassen kunne ml-bevegelsen forsterke den klassepolitiske komponenten de tilføyde formuleringene om det nasjonale.

Det kan hevdes at AKP(m-l)s krav om nasjonens sjølråderett innenfor den anti-imperialistiske konteksten var et uttrykk for politisk nasjonalisme. Deres argumenter er sterkt preget av kravet om autonomi og selvbestemmelse. Et krav som gjaldt for alle nasjoner. Men det politiske kravet som ble fremsatt bygde på en nasjonalistisk diskurs der betydningsstrukturen omkring nasjon og klasse ga et flersidig innhold til bevegelsens nasjonale fane. Dette innholdet tok utgangspunkt i selve nasjonsbegrepet.

Nasjonsbegrepet i Svalbard-diskursen, kun et politisk spørsmål?

Under diskursanalysen av EEC-kampen ble selve nasjonsbegrepet et sentralt forankringspunkt for å kunne etablere den meningsstrukturen som fantes i ml-bevegelsens diskurs. Nasjonsbegrepets rolle under ”kampen om Svalbard” hadde samme funksjon som under EEC-debatten. Men begrepet fungerte innenfor en annerledes historisk sammenheng og fikk dermed ulik meningsinnhold. Det er blant annet dette flerbruksaspektet ved den nasjonalistiske doktrinen som gjør den velegnet i det politiske rom. Fremtredende for forståelsen av gjenreisningen av den nasjonale fanen er den historiske konteksten den nå inngikk i, sosialimperialismen og krigstrusselen. På bakgrunn av denne ble det nasjonale spørsmålet, og forsvaret av nasjonen mot imperialismen, bærebjelkene i ml-bevegelsens diskurs. Krigstrusselen ble tolket som reel. Dette satte sitt preg på formuleringen av kravet om forsvar av nasjonen. Den fremsatte analysen av partiets diskurs åpner videre for en tolkning av deres nasjonsbegrep under ”kampen om Svalbard”. Og analysen forsterker tesen om at deres nasjonalistiske diskurs ikke kun ble formulert som et politisk spørsmål, men at den også bygde på de kulturelle og følelsesmessige komponentene i nasjonalismen.

Den politiske komponenten kommer til uttrykk gjennom kravet om autonomi og forsvar av det territoriet som var sammenfallende med nasjonalstaten. Ideen om en nasjonalstat og dennes rett til selvbestemmelse ble ikke avvist av partiet. Denne ideen hadde en ideologisk forankring. Men den daværende formen, det vil si nasjonalstaten Norge under borgerskapet, skilte seg fra den som ville blitt opprettet under sosialismen. Dette var et viktig skille i AKP(m-l)s politiske fremstilling da Norge ble forstått som en imperialistisk makt og et borgelig diktatur. Imidlertid så ga ”diktaturet”, i kraft av å være organisert i en nasjonalstat, sikring av en del demokratiske rettigheter. Og selvbestemmelsen ga i følge partiet mulighet for økonomisk sjølberging. Sjølberging var et motsvar til det kapitalistiske systemet. Disse momentene er en videreføring av det som ble fremmet under EEC-debatten. Men de ble også tilpasset Svalbard-kampen og kom klarest til uttrykk i Tron Øgrims formulering av en mulig ”Svalbard-politikk” i bladet *Materialisten*. Svalbard-politikken besto av at makten skulle forflyttes fra gruveselskapene over til staten, for å på denne måten gagne stillingen til arbeiderklassen. Videre ville dette styrke Norges rett til Svalbard og Norges nasjonale stilling på området. Disse to punktene var ”nødvendig for å styrke proletariatets kamp” og ”proletariatets kamp er nødvendig for å styrke den norske suvereniteten”.¹⁷⁰ Men dette pålagte forsvaret av nasjonen kom ikke til uttrykk kun som vilje til politisk og økonomisk

¹⁷⁰ *Materialisten* nr. 1-2 (1978), 134.

uavhengighet fra kapitalismen. Det var ikke den eksisterende staten som skulle opprettholdes i ml-ernes fremstillinger, men nasjonen og dens selvbestemmelse. For ml-bevegelsen var dermed ikke staten alltid den rettmessige rammen for nasjonen. Nasjonen var noe mer, noe som kunne skilles fra staten.

Det politiske kravet som finnes i AKP(m-l)s diskurs forutsatte en etablering av enheten nasjonen som fungerte utenfor den daværende staten. I deres diskursive konstruksjon utgjorde også den kulturelle og følelsesmessige forståelsen en del av nasjonen. I partiets diskurs ble dette etablert gjennom bruken av begreper som "det norske folk" og "den norske arbeiderklassen". Allerede i 1974 hadde partiet definert denne som "den etnisk enhetlige delen av arbeiderklassen".¹⁷¹ Disse begrepene appellerte til befolkningen som klassen, men den refererte også til klassen som nasjonal enhet. Dette har jeg betegnet som nasjonaliseringen av klassen. Et viktig spørsmål som da reiser seg er; hvor viktig kan det hevdes at den nasjonale identiteten var for den politiske identiteten? "De andre" blir diskursivt konstruert ved at "de andre" er borgelige, anti-nasjonale og imperialister. De står i motsetningsforhold til "vi", her konstruert som arbeiderklasse, nasjonale og anti-imperialister. Dette aspektet bidro til etableringen av en norsk-nasjonal klassekampdiskurs, og det var denne diskursen som bygde opp under den anti-imperialistiske fanen. Nasjonsbegrepet som lå til grunn for partiets nasjonale orientering under "kampen om Svalbard" kan oppsummeres til å omfatte vernet om nasjonen Norge og dennes suverenitet, noe som ikke ble fremstilt som sammenfallende med den eksisterende staten. Samtidig bidro de språkelige konstruksjonene omkring "den norske arbeiderklassen" og "det norske folk" til en forståelse av det nasjonale som en sentral del av klasseforståelsen. Meningsstrukturen ble lagt gjennom aktiv bruk av konkrete begreper, herunder "det norske", som lukket mulighetene for tolkning. Defineringen, som er blitt påpekt tidligere, omkring hvem som var en del av den norske nasjonen taler for at de også la til grunn en allerede formulert nasjonal enhet. Analysen har vist hvordan referansen til det etniske felleskapet også var en sentral del av argumentene i kampen om Svalbard der henvisningen til "psykisk egenart" ble et argument forsterket av den historiske redegjørelsen. På bakgrunn av dette var Norges suverenitet et legitimt krav og ubestridelig faktum, i følge partiets retorikk.

¹⁷¹ *Røde Fane* nr 3 (1974), 78.

Oppsummering

Et viktig trekk for å kunne forstå bruken av og oppbygningen av den nasjonalistiske diskursen er den historiske konteksten den artikuleres i. Sosialimperialismen satte sine spor på flere sider av partiet. Det var innefor konteksten av krigstrussel og okkupasjon at den nasjonalistiske retorikken til ml-bevegelsen igjen kunne finne sin plass. Uten forestillingen om en krig og uten fremstillingen av Norge som et viktig strategisk punkt før og under krigen, hadde ikke den nasjonale fanen kunne fungert. Kildene viser at det var innen denne sammenhengen at den nasjonalistiske diskursen til partiet ble aktivisert. Slik EEC hadde fungert som ramme tidlig på 1970-tallet, fungerte krigstrusselen som ramme for det nasjonale nå. Og krigstrusselen var fundert på analysen av Sovjet som en imperialistisk supermakt. Men det nasjonale representerte ikke for AKP(m-l) først og fremst et forvar av nasjonalstaten eller den økonomiske politikken. Partiet fremmet nasjonens suverenitet. Denne ble sikret av den nasjonale arbeiderklassen. I "kampen om Svalbard" var det kun arbeiderne som kunne sikre nasjonens interesser. Med den nasjonale fanen fulgte befestningen av ideen om en nasjonal klasse. På bakgrunn av dette etablerte partiet en norsk-nasjonal klassekampdiskurs.

Kapittel 5

Det nasjonale spørsmål og ml-nasjonalisme.

Analyse og konklusjoner

Innledning

Dette kapitlet skal oppsummere de funnene som er gjort i diskursanalysene og finne frem til likheter og ulikheter i formuleringen av nasjonsbegrepet under EEC-kampen og Svalbard, men også forsøke å si noe om hvordan endringene ble foretatt. Dette skal gjøres ved hjelp av de redskapene nasjonalismeteoriene gir. Den nasjonale orienteringen hos ml-bevegelsen skal dermed plasseres i forhold til ulike momenter innenfor nasjonalismeteorier. Den videre drøftingen vil forsøke å etablere det spesifikke ved det som kan betegnes for "ml-nasjonalismen" og gi nye redskaper for videre analyser. På denne måten bekreftes ikke kun den nasjonale orienteringen i bevegelsen, men dette vil føre den allerede etablerte konsensus videre og vil på denne måten gi ny innsikt i hvordan de foretok den nasjonale vendingen.

Diskurs i kontekst

For å finne frem til det nasjonsbegrepet som det nasjonale spørsmål hvilte på må nasjonsforståelsen plasseres i en bredere historisk kontekst. Både EEC-debatten og "kampen om Svalbard" representerer sentrale perioder i bevegelsens historie. EEC var et av de viktigste politiske spørsmål på den politiske dagsorden i begynnelsen av 1970. EEC-kampen var ml-bevegelsens første mulighet til å utprøve maoismen på norsk, ifølge Mork. Men motstanden mot EEC var i strid med Kinas syn. Kina hadde uttalt seg positivt om EEC, de hevdet at et samlet Europa ville styrkes militært, økonomisk og politisk.¹⁷² Noe som igjen kunne fungere som en motvekt mot supermaktene. Men ml-bevegelsen hevdet at deres standpunkt var i tråd med Kinas linje, blant annet ble dette begrunnet ut ifra at kampen mot EEC var en anti-imperialistisk kamp som måtte føres av folket i Europa.¹⁷³ Ml-bevegelsens nasjonale linje var imidlertid også i tråd med klimaet på nei-siden der den nasjonale argumentasjonen var gjennomgripende. På nei-siden kom spørsmålet om medlemskap i EEC i stor grad til å dreie seg om nasjonens sjølråderett. Dette var, slik Bjørklund har påpekt, en fellesnevner i retorikken mot EEC. Innefor denne konteksten, der det nasjonale kravet råde

¹⁷² Mork, Ragnhild, *Kinas raude sol* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1996), 90.

¹⁷³ Mork, Ragnhild, *Kinas raude sol* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1996), 91.

over argumentene, var det viktig for ml-bevegelsen å plassere seg. I denne sammenhengen skilte ikke ml-bevegelsen seg fra den generelle tendensen i polemikken, i motsetning til den tidligste perioden i 1970 der de nasjonale argumentene ble avvist. Det var etter bruddet med Hovden-gruppa at den nasjonale linjen ble befestet og fremmet som det mest sentrale spørsmålet i kampen mot EEC.¹⁷⁴ Etter dette bruddet er det et fravær av kritiske spørsmål omkring det nasjonale spørsmålet i kildene. Det er kun en ”politisk linje” som kommer til uttrykk i kildene omkring det nasjonale spørsmål. Imidlertid er det vesentlig at den måten argumentene ble bygget opp, konstruksjonen av mening, var ulikt innad på nei-siden.

Diskursanalysen av EEC har vist hvilke nasjonsbegrep som lå til grunn for ml-bevegelsens nasjonale forsvar og hvordan nasjonsbegrepene skilte seg fra for eksempel Folkebevegelsen sin forståelse. En av bakgrunnene til dette kan ha vært at de nasjonale argumentene ble brukt i tilknytting til ulike politiske mål. For Folkebevegelsen var opprettholdelsen av den nasjonale suvereniteten som ble ervervet i 1905 drivkraften bak kravet om nasjonal selvbestemmelse og motstand mot EEC. I ml-bevegelsens nasjonale forsvar var det derimot et mål å etablere det klasseaspektet som de hevdet gjorde seg gjeldende innenfor det nasjonale spørsmål. Imidlertid skiller det nasjonale klimaet som preget nei-siden under EEC-kampen seg fra det som var tilfellet under det ml-bevegelsen betegnet som ”den sosialimperialistiske epoke”.

I 1970-årene ble havrettsspørsmålet og retten til fiskeriressursene sentrale politiske spørsmål i internasjonal politikk. I Norge ble det fremsatt et krav om at levemåten i kystområdene i nord måtte sikres og kravet om 50 miles fiskerigrense ble reist, men allerede i 1977 var Norges 200 miles økonomiske sone et faktum.¹⁷⁵ Svalbard ble også et stadig mer sentralt tema på bakgrunn av militærøvelser i nordområdene og stadige stormaktspenninger. Etter drøftelser i Stortinget ble det etablert enighet om at norsk nærvær måtte styrkes. Dette skjedde gjennom å styrke kommunikasjonsmulighetene til området, bygging av flyplass, utvidelse av gruvedrift og økning av Svalbardbudsjettet.¹⁷⁶ Dette var et forsøk på å fylle det militære vakuumet som hadde oppstått på Svalbard. Området var fortsatt demilitarisert, men med den norske staten tydelig representert. Men for ml-bevegelsen ble Svalbard et konkret uttrykk for Sovjets fremstøt i nord og representerte sosialimperialisme i praksis. Sosialimperialismen plasserte

¹⁷⁴ Se side 33 i denne oppgaven.

¹⁷⁵ Furre, Berge, ”2. Utenrikspolitikk for «eit større Noreg»” i Berge Furre, *Norsk Historie 1914-2000* (Oslo; Det Norske Samlaget, 2004), 232.

¹⁷⁶ Furre, Berge, ”2. Utenrikspolitikk for «eit større Noreg»” i Berge Furre, *Norsk Historie* (Oslo; Det Norske Samlaget, 2004), 233-234.

også ml-bevegelsens politikk i tråd med Kinas utenrikspolitikk der Sovjet var felles fiende.¹⁷⁷ Og denne kunne, slik Mork påpeker, knyttes til den nasjonale orienteringen. ML-bevegelsen sto på nytt i en anti-imperialistisk kamp der den nasjonale sjølråderetten måtte vernes. Men med utgangspunkt i norske forhold representerte teorien om sosialimperialisme et klart brudd med resten av venstresiden. Det politiske klimaet var ulikt det som var tilfelle under EEC-debatten, der det kan hevdes at ml-bevegelsen nasjonale retorikk kan plasseres innenfor en generell tendens blant EEC-motstandere. Fra og med landsmøtet i 1974 og partiets vedtak om kampen mot sosialimperialismen sto bevegelsen alene om sin argumentasjon. For det første distanserte de seg fra andre på venstresiden, slik vi har sett, ved å anklage denne for å være Sovjets agenter. Det var heller ingen andre partier som aksepterte teorien eller dens gyldighet. Men for AKP(m-l) var Sovjet og den moderne revisjonismen en trussel mot arbeiderklassens interesser og nasjonens sjølråderett. Et vesentlig poeng er at selv om teorien om sosialimperialismen åpnet for en ny nasjonal orientering som var i tråd med politiske signaler fra Mao og Kina, så hvilte ikke selve forståelsen av nasjonen og konstruksjonen av den nasjonale retorikken på Maos tolkninger, men slik denne analysen har vist på Stalins teser. Mens Mao var drivkraften og idealet, var det hos Stalin de hentet teoretisk legitimitet, med hensyn til det nasjonale spørsmål.

Den historiske konteksten for analysene som er foretatt er ulik og har i sin tur hatt en klar påvirkning på den nasjonale diskursen. Allikevel finnes det linjer som kan trekkes fra EEC- til Svalbard-debatten, samtidig som vi kan finne skiller i hva som konstituerte diskursen. Hva kjennetegnet den nasjonale diskursen under disse to sakene og de ulike periodene?

Hovedfunn i analysen

I diskursanalysen av EEC-kampen ble det presentert et forslag til periodisering med utgangspunkt i nasjonsbegrepet og forandringer i dens meningsinnhold. Per 1970 tok bevegelsen avstand fra en nasjonalistisk retorikk og de premissene nasjonale argumenter la til grunn for motstand mot EEC. De argumentene bevegelsen baserte sin motstand på ga ikke grunnlag for den nasjonale parolen. Under denne perioden trakk de klare politiske skiller til resten av nei-siden ved å likestille nasjonalistiske argumenter med classesamarbeidslinjen. Dette hadde sitt utgangspunkt i at EEC ble av ml-bevegelsen ansett som en økonomisk trussel mot arbeiderklassen. Allikevel var ikke avvisningen av ”det nasjonale” fullstendig. Nasjonen

¹⁷⁷ Mork, Ragnhild, *Kinas raude sol* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1996), 99.

ble ansett som en ramme som kunne sikre visse demokratiske rettigheter for arbeiderklassen og på denne måten være et middel mot målet om sosialisme. Det var denne nasjonsforståelsen som preget bevegelsen i 1970 og som ble utgangspunkt for argumentene mot fellesmarkedet. Dette viser at selv om de nasjonale argumentene ikke utgjorde kjernen i retorikken, slik det nasjonale ble sentrum i den påfølgende perioden, så ble nasjon forstått som en betingelse for demokrati og et strategisk spørsmål med hensyn til det overordnede målet for ml-erne, revolusjonen.¹⁷⁸

Spørsmålet er om det kan hevdes at bevegelsen allerede nå var inne i en nasjonalistisk fase. Det kan argumenteres for at de var i besittelse av et politisk, eller som også blir betegnet som "civic" nasjonsbegrep, med utgangspunkt i at visse grunnleggende rettigheter ble sikret gjennom nasjonen. Men i ml-bevegelsens argumenter var EEC først og fremst en klassepolitisk trussel, ikke en trussel mot nasjonen som sådan. Med utgangspunkt i Smiths formulering av nasjonalismens grundoktrine der nasjonalistiske bevegelser er karakterisert av et klart definert mål om selvbestemmelse, territoriell enhet og kulturell identitet, samt at de ofte er i besittelse av et klart politisk og kulturelt program for å oppnå de overnevnte målene, kan ikke ml-bevegelsens første fase i EEC-kampen karakteriseres som nasjonalistisk da verken deres mål eller argumenter sammenfaller med kjennetegnene til nasjonale bevegelser.¹⁷⁹ Men det språklige bildet omkring EEC forandret seg i 1971. Ml-bevegelsen omfavnet ikke kun nasjonen som sikring av politisk og demokratisk organisering, men analysen videre har vist at den nasjonale diskursen hos ml-erne etablerte og tok utgangspunkt i et nytt nasjonsbegrep. Endringen i nasjonsforståelsen kunne gjennomføres ut ifra en ny formulering av EEC, der den først og fremst ble formulert som et imperialistisk prosjekt som truet Norges frihet. Men innefor denne imperialistiske konteksten var ikke trusselen lenger kun presentert som politisk og økonomisk, men også kulturell. Dette innebar at det nasjonsbegrepet som ble lagt til grunn for nasjonsforståelse også bygde på et kulturell felleskap. Innen ml-bevegelsens anti-imperialistiske argumenter er også dette kulturelle fellesskapet truet. Nye begreper bidro til å etablere et nytt kollektiv som det ikke ble henvist til tidligere; den nasjonale arbeiderklassen. Denne utviklingen kulminerer i 1972 da nasjonsbegrepets meningsinnhold i ml-bevegelsens nasjonale diskurs er radikalt ulikt fra det som var oppstartsfasens forståelse, der utgangspunktet hadde vært klassens økonomiske interesser, ble arbeiderklassens interesser nå sammenfallende med nasjonens interesser.

¹⁷⁸ Østerud, Øyvind, *Nasjonens selvbestemmelsesrett* (Oslo: Universitetsforlaget, 1992), 78-92.

¹⁷⁹ Smith, Anthony, *Nationalism. Theory, Ideology, History* (Cambridge: Polity Press, 2001), 22.

MI-bevegelsen tok utgangspunkt i klassen og konstituerte et nasjonsbegrep der plasseringen av samfunnsklasser var avgjørende.

Sammenkoblingen av arbeiderklassen som forsvarer av nasjonen og dermed av nasjonale interesser ga begrepet ”arbeiderklasse” et utvidet innhold, der den ikke kun ble bestemt eller definert ut ifra forholdet til produksjonsmidlene, men også ut i fra selve nasjonen. Dette betyr at det blir viktig å definere og videreføre en forestilling om nasjon og nasjonal identitet som grunnlag for felles politiske interesser. EEC-kampen utviklet seg fra å være en kamp mot kapitalisme til å også bli en kamp om nasjonen. Klasse ble, slik vi så under EEC og senere under Svalbard-debatten, bestemmende for ens forhold til nasjon. Diskursen fremstilte borgerskapet som en antinasjonal klasse der profitt, ikke nasjon, var grunnlaget for interessekampene. Og denne stadige koblingen og henvisning til ”kampen om nasjonen” styrker argumentet om at klasseperspektivet ble en del av nasjonsperspektivet under begge periodene. Endringen av nasjonsbegrepets innhold i ml-bevegelsens partiorganer og bruken av nasjonalistisk retorikk etablerer ikke først og fremst en ny identitet, det den nasjonale diskursen bidro til var å trekke inn og spille på en allerede eksisterende og dominerende identitetsdiskurs i samfunnet, om det forestilte fellesskapet nasjonen. MI-bevegelsen brukte den felles referanserammen som var knyttet til denne diskursen, i form av metaforer og symboler, mens de samtidig inkorporerte klassetilhørighet som en del av deres nasjonsbegrep. Et eksempel på bruken av symboler er henvisningen til motstanden under annen verdenskrig. I EEC-diskursen fant det sted en endring i forhold til hvordan ml-erne fremstilte motstandsarbeidet under krigen. Okkupasjonstiden var ikke sammenlignbar med EEC i 1970, fordi i 1970 representerte ikke EEC undertrykkelse på samme måte, hevdet ml-bevegelsen. I den grad det kan hevdes at den nasjonale linjen fra okkupasjonstiden kom til uttrykk i EEC-debattens første fase, var det gjennom kritikk av Folkebevegelsens ledere og mangelen på oppgjør med den nasjonale linjen. I ettertid, under ml-bevegelsens egen nasjonale vending, gikk motstandsbevegelsen under annen verdenskrig, og retorikken om denne, over til å bli benyttet som et eksempel på nasjonal folkelig motstand. Som felles nasjonal erindring kunne motstandsbevegelsen nasjonale fane under krigen fungere mobiliserende på nasjonen under EEC. Denne omstillingen hos ml-bevegelsen kan forstås ut i fra at den rollen Vest-Tyskland fikk innenfor ml-ernes fremstilling av EEC. Her mobiliseres det på vegne av nasjon, felles nasjonal erindring mobiliserer folkets vilje til nasjonal selvbestemmelse. Dette viser at det nye trusselsbildet som ble fremstilt, den imperialistiske konteksten bevegelsen nå plasserte EEC i, åpnet opp for nye formuleringen om det nasjonale forsvaret.

Den viktigste endringen som finner sted er den diskursive vendingen der klassen etableres som selve rammen for nasjonen. Med dette menes det at den nasjonale orienteringen til ml-bevegelsen ikke gikk fra klasse til nasjon, men ens klassetilhørighet sa noe om ens forhold til nasjonen. På denne måten ble de nasjonale interessene og argumentene presentert som sammenfallende med arbeiderklassens interesser. For å befeste dette gikk ml-bevegelsens nasjonsforståelse fra å være politisk til å også bli en kulturell enhet som er truet, og som bør forvares av arbeiderklassen da denne fremstilles som i besittelse av en reell eller autentisk nasjonalfølelse. Med dette følger nye dimensjoner ved nasjonalismen, nemlig de kulturelle aspektene. Det er nå konstruksjonen av "det nasjonale" trer til i bevegelsens retorikk, der metaforene om "fedrelandet" og "vårt folk" blir forankringspunkter. Den kulturelle nasjonsforståelsen, som vi har sett, kom til uttrykk gjennom forsvaret av den særegne "nasjonale kulturen". Nasjonal identitet ble på denne måten en viktig referanseramme innen den nasjonalistiske diskursen. Konstruksjonen av "den norske arbeiderklassen" var særlig fremtredende i AKMEDs polemikk. Og fremstillingene i Klassekampen, der arbeiderklassen utpekes som nasjonens forsvarere, støtter opp om at de nye formuleringene om den nasjonale arbeiderklassen ble fremtredende i alle organene til ml-bevegelsen. Innenfor dette konseptet kan en reise spørsmålet om dette betyr at nasjonalismen også var etnisk. Dette er ikke en påstand om at nasjonalismen ble rasistisk, da spørsmålet om etnisitet i seg selv ikke automatisk kan relateres til rasisme. Hvordan ble nasjonal tilhørighet formulert?

Analysen har vist hvordan begreper og metaforer som det "norske folket", "vårt land" og "vårt fedreland" ofte ble brukt og koblet til klassen, og analysen har også vist hvordan disse ble sentrale punkter i meningsstrukturen. Nasjonal identitet og tilhørighet hvilte ikke kun på subjektive kriterier, det vil si ens bevisste tilslutning til nasjonen. Det "norske" ble i den tidligere perioden knyttet opp til politiske rettigheter, men i det nasjonsbegrepet endres og kulturelle verdier forstått som nasjonal egenart opphøyes, endres konteksten som "norskheten" plasseres i. Den nasjonalistiske diskursen hos ml-bevegelsen kan hevdes å ha basert seg på en etnisk nasjonsforståelse i det den refererte til og tok utgangspunkt i de kriteriene som ligger til grunn for slike etniske fellesskap. Et slikt fellesskap hviler på kriterier som myten om felles opphav, felles historiske minner, assosiasjoner til et bestemt hjemland eller en forestilling om det, et kollektivt navn, en eller flere særtrekk ved felles kultur og en følelse av solidaritet for visse deler av befolkningen.¹⁸⁰

¹⁸⁰ Smith, Anthony D., *National Identity* (Reno: University of Nevada Press, 1991), 21.

Hvordan tilknytting til nasjonen etableres, deres kulturelle forståelse av nasjonen og ikke minst av klassen som forvaltere av den nasjonale kulturen, kan hevdes å ha fått konsekvenser for kriteriene for hvem som var eller kunne identifisere seg med ”den norske arbeiderklassen”. Den nasjonale diskursen og de begrepene som brukes i befestningen av den nasjonale klassen etablerer en slektskapsmetafor som betingelse for tilhørighet til nasjon. Den nasjonalistiske diskursen kan dermed hevdes å fungere ekskluderende for de som ikke omfattes av den ”riktige” nasjonale identiteten innenfor denne bestemte konteksten. Et uttrykk for dette finner vi i ”fremmedarbeider”-spørsmålet. Jeg har i analysen konkludert med at ml-bevegelsens diskurs var i tråd med den dominerende diskursen om dette emnet i samtiden. Selv definerte de seg som hele proletariatets parti i Norge, og det var den proletariske internasjonalismen som ble brukt som mottrekk mot borgerskapets splittelsespolitikk.¹⁸¹ Men det er innenfor denne konteksten interessant å se hvordan gruppene ”vi” og ”dem” ble etablert og opprettholdt på bakgrunn av nasjonale kriterier, i motsetning til klassemessige kriterier innen ml-bevegelsens diskurs.¹⁸² Dette er en konsekvens av en aktivt bruk av nasjonalistisk diskurs der et kollektivt navn befestes gjennom aktiv bruk, her ”den norske arbeiderklassen”, og det forsøkes å vise til en solidaritet som fungerer for den avgrensede gruppen.

Et annet eksempel på oppbygningen av fellesskap basert på det nasjonale er historieskrivningen under Svalbard-debatten. Den historiske formidlingen av arbeiderklassens lange tilstedeværelse i området hadde også som funksjon å virke politisk mobiliserende ut i fra forestillingen om det nasjonale fellesskapet. Den knyttet til seg et sentralt nøkkelbegrep innen nasjonalistisk retorikk; opprinnelse. Gjennom historien ønsket en å finne tilbake til en autentisk karakter som støttet opp under mytene om nedstamming og røtter. På denne måten kunne også Stalins kriterier for hva som var en nasjon oppfylles. Ikke bare fantes det territorielle og økonomiske båndet, men også en psykisk egenart som kjennetegnet arbeiderne på Svalbard. Dette var en videreføring av den nasjonale klassen. Innen ml-bevegelsens historiske fremstillingen ble kriteriet ”psykisk egenart”, en myte om felles opphav, et argument for at Svalbard var norsk. Dette objektive kriteriet fungerte på en annen måte enn slik argumentet om nasjonal kultur hadde fungert under EEC-kampen. Den nasjonale kulturen under EEC-kampen fungerte også som en henvisning til etnisitet. Analysen viser hvordan etnisitet ble knyttet opp til et økonomisk spørsmål i forhold til vern av norske kulturarbeidernes arbeidsbetingelser, men også for å fungere politisk mobiliserende i det den

¹⁸¹ *Prinsippprogram og vedtekter for AKP(m-l) november 1976* (Oslo: Forlaget Oktober A/S, 1977), 78-79.

¹⁸² Se side 55-57 i denne oppgaven.

bygde på at klassen også var et etnisk fellesskap med felles kultur som var truet. ”Psykisk egenart” hvilte også på en etnisk forståelse av nasjonen. Gjennom analysen kan vi se at kriteriet om felles opphav ble fremtredende for å etablere og henwise til dette fellesskapet. Den kulturelle komponenten fikk to ulike fremstillinger i ml-bevegelsens diskurs. Under Svalbard-kampen blir historien og ”hvor vi kommer fra” et avgjørende argument for ”hvem vi er”. Det fantes dermed en ulikhet i oppbygningen av den etnisk-kulturelle nasjonsforståelsen under EEC-debatten og ”kampen om Svalbard”. Årsaken til dette var at under ”kampen om Svalbard” hevdet AKP(m-l) at Norges nasjonale suverenitet hvilte på en historisk rett på området. Norges suverenitet over Svalbard bunnet ikke først og fremst i at en hadde fått tildelt suvereniteten gjennom Svalbardtraktaten, men på et historisk faktum hevdet ml-bevegelsen. Dette førte til at bevegelsen dermed måtte formulere en etnisk-kulturell nasjonsforståelse, gjennom henvisningen til psykisk egenart, som bandt Svalbard til Norge og som ikke minst førte til at arbeiderklassen på Svalbard var en del av ”den norske arbeiderklassen”. På denne måten ble det lagt grunnlag for felles interesser og en legitimering av at ”Svalbard var norsk”.

Et mulig argument mot påstanden om at en etnisk-kulturell nasjonsforståelse kan ha hatt konsekvenser for hvem som kunne identifiseres med ml-bevegelsens nasjon, er at det må være mulig å ha flere identiteter som fungerer innenfor ulike kontekster. Samtidig som det må være rom for ulike identiteter innefor ulike kontekster, må det være rom for at ulike kollektive identiteter også kan studeres diskursivt. Særlig hvis kollektive identiteter hevdes å stå i en form for konkurranseforhold til hverandre i den forstand at det kan hevdes at deres premisser ikke er forenelige, slik det kan hevdes klasse og nasjonalisme ikke er. Dette forutsetter igjen forståelsen om at nasjonalisme ikke er et opprinnelig og varig prinsipp iboende i oss, men bør forstås som en teori med politiske mål. Særlig når nasjonalismen er knyttet opp til et slikt mål kan en finne store forskjeller i definisjonen av begrepet innen de ulike bevegelsene.

Historikeren Erik. J. Hobsbawn kritiserer nasjonalismen, i følge Østerud, ut ifra et marxistisk ideologisk ståsted.¹⁸³ Hobsbawn ser på nasjonalismen og det nasjonale fellesskapet som et skapt produkt som har som funksjon å dempe og dekke over klassemotsetninger og konflikter i samfunnet. Dermed blir den et middel som brukes av den herskende klassen og som disse har interesse av å opprettholde. Videre hevder Hobsbawn at den marxistiske venstresiden ikke

¹⁸³ Østerud, Øyvind, *Hva er nasjonalisme?* (Oslo: Universitetsforlaget, 1994), 93.

kan ta til seg eller være tjent med denne formen for ”tilsløring av makt”.¹⁸⁴ Kritikken som ble reist mot AKP(m-l)s nasjonale vending, for eksempel fra KUL, under Svalbard-debatten bunnet i de samme innvendingene. Kunne nasjonale interesser være sammenfallende med klasseinteressene?

Problematikken kan videre knyttes til den nasjonale diskurs som ekskluderingsmekanisme. Hvis ”oss” er de som har en etnisk eller kulturell tilhørighet til den norske nasjonen og dermed besitter en egen norsk egenart, vil alle ”de” som ikke er en ”naturlig” del av dette fellesskapet i kraft av å ikke være etnisk norske, eller fordi ”de” velger å ikke tilslutte seg ”det norske” falle utenfor. Dette vil igjen få konsekvenser for opprettelsen og opprettholdelsen av klassefellesskapet og dermed også for det samfunnet ml-erne ville bygge og de premissene denne skulle være bygd på. Var venstresiden tjent med en slik definering av nasjonen der det ble etablert et skille mellom ”norske arbeidere” og alle de som var ”ikke-norske arbeidere”? Ville ikke da maktforhold som en ønsket å avskaffe reproduseres og videreføres?

Nasjonalismen innenfor venstreorienterte partier er blitt problematisert fordi tanken om et nasjonalt felleskap basert på felles og særegen kultur som sentrale identitetsmarkører kan hevdes å være vanskelig å forene med klassefellesskapet. Fellesskapene tar utgangspunkt i ulike interesser, eller nærmere sagt, i et nasjonalt felleskap har en samme nasjonale interesser på tross av ulik klasse. Mens nasjonalismen fremmer felles kultur, etnisitet, historiske røtter og anser det nasjonale fellesskapet som selvfølgelig og dermed uten behov for problematisering, vektlegger marxismen de økonomiske forholdene, det vil si klasse, som utgangspunktet for felleskap. De bygger som sagt på to ulike identitetsmarkører, og hvor forenelige er disse? Sosiologen og historikeren Anthony Smith, som i dag står som en sentral skikkelse innen nasjonalismeteorien, hevder at det nasjonale etniske fellesskapet/identiteten står sterkere, gjennom sine lange historiske røtter, enn andre kollektive identiteter og kan derfor ikke være underordnet for eksempel klasseidentitet. Klasse må, i følge Smith, vike for det nasjonale fellesskapet.¹⁸⁵ Men gjennom den diskursive konstruksjonen av klasse som en del av nasjonen, kunne ml-bevegelsen inkorporere det nasjonale uten å måtte gi opp det klassespesifikke. De nasjonale interessene var ikke sammenfallende på tross av ulik klasse, slik det ble poengtert ovenfor, men i ml-bevegelsens diskurs var de nasjonale interessene

¹⁸⁴ Østerud, Øyvind, *Hva er nasjonalisme?* (Oslo: Universitetsforlaget, 1994), 92-94.

¹⁸⁵ Smith, Anthony D., *National Identity* (Reno: University of Nevada Press, 1991), 5-6.

sammenfallende med arbeiderklassens interesser. Dette bunnet i den teoretiske tradisjonen partiet bygde argumentene på.

En av bakgrunnene for nasjonsforståelsen som ble fremmet er bevegelsens utgangspunkt i Stalins formulering. Men hvordan bevegelsen tolket Stalin var ulikt. Tidlig i EEC-debatten, når den nasjonale tilnærmingen ikke var en ønsket strategi, ble Stalins redegjørelser av nasjonalismens funksjon som redskap for borgerskapet fremmet som et argument mot den nasjonale linjen. I Stalins artikkel ”*Marxismen og det nasjonal spørsmål*” ble ikke kun en definisjon av nasjonen formulert, men Stalin plasserte også nasjonalismen i en historisk kontekst der den nasjonale kampen i kapitalismens epoke var en kamp innbyrdes i borgerskapet. Borgerskapet kunne lykkes i å trekke proletariatet inn i denne kampen, men i sitt vesen forble den stadig en borgelig kamp.¹⁸⁶ Men Stalins formulering og retorikk ble lagt om og arbeiderklassens rolle i den nasjonale kampen endret seg til forsvarere av nasjonen, der andre heller ville selge den for ”dollars”.¹⁸⁷ Analysen viser at en lignende endring også fant sted i ml-bevegelsens diskurs.

Den nasjonalistiske diskursen som kjennetegnet partiet fra 1971 og som preget resten av 1970-tallet, er blitt betegnet som stalinistisk nynasjonalisme.¹⁸⁸ Dette har sitt utspring i partiets bruk av og henvisning til Stalins definisjon og kriterier for en nasjon som en del av formuleringene bak ”det nasjonale spørsmål”. Det er også blitt satt spørsmålsteget ved Stalins formuleringer. Kritikerne har blant annet hevdet at definisjonen av nasjonen baserte seg på objektive kriterier som ikke er tilfredstillende i det de ikke tar opp oppslutning om nasjon eller andre subjektive kriterier som er viktige for opprettholdelsen av den nasjonale solidariteten, som Østerud har hevdet bør ligge til grunn for oppslutning om nasjonale institusjoner.¹⁸⁹

Det kan hevdes at den stalinistiske retningen ga partiet flere viktige ideologiske forankringspunkter. For det første viste Stalins definisjon seg svært nyttig under Svalbard-debatten. Her kunne en vise til et ”et historisk oppstått, varig felleskap i språk, territorium,

¹⁸⁶ Stalin, Josef, *Marxismen og det nasjonale og koloniale spørsmålet* (Oslo: Forlaget Oktober, 1978), 24-26.

¹⁸⁷ Stalin, Josef, ”Tale på SUKP(b)s 19. partikongress” (Oslo: Forlaget Oktober, 1975), 143.

¹⁸⁸ Solheim, E., (red.), *Oppgjør med AKP. Debattheft fra Sosialistisk Opplysningsforbund* (Oslo: Sosialistisk Opplysningsforbund, 1978), 44.

¹⁸⁹ Østerud, Øyvind, *Hva er nasjonalisme?* (Oslo: Universitetsforlaget, 1994), 22-24.

økonomisk liv (...)”.¹⁹⁰ Videre ga Stalins utpekelse av arbeiderklassens som nasjonens forvarere legitimitet til den nasjonale diskursen. For det tredje fantes det en klart henvisning til Stalins formuleringer i tekstene. ”Psykisk egenart” ble befestet gjennom henvisning til nasjonal kultur som uttrykk for en nasjonal karakter. Dermed kan ikke denne betegnelsen av bevegelsens nasjonalisme avvises. Men den kan suppleres med betegnelsen norsk ml-nasjonalisme.

Forståelsen og etableringen av arbeiderklassens rolle i den nasjonale kampen ble tett knyttet til frihet. Kun den nasjonale sjølråderett kunne sikre frihet, som igjen var forutsetningen for ml-bevegelsens revolusjonære prosjekt. Dette kan hevdes å ha vært et aspekt som preget fremstillingene både under EEC-debatten og kampen om Svalbard. Imidlertid så var klassen som nasjonal i seg selv mer fremtredende under kampen om Svalbard. Kanskje dette aspektet ble viktigere å fremheve på grunn av mangelen på en nasjonal ”stemning” i det offentlige ordskiftet? Hvis den generelle nasjonale stemningen under EEC kan ha vært en av årsakene til den nasjonale vendingen hos ml-bevegelsen, kan mangelen på en felles nasjonal ramme ha forsterket behovet for å legitimere nasjonalistisk retorikk gjennom befestningen av den nasjonale klassen under kampen om Svalbard? Den krigstrusselen som ml-bevegelsen mente å leve under hadde en klar påvirkning på bevegelsens politiske linjer, blant annet i sikkerhetspolitikken. Under faren om en eventuell krig måtte folket forberedes på den nasjonale frigjøringskrigen. Dette må ha lagt visse føringer på den nasjonale retorikken utad, samtidig som den avstanden som fantes mellom egen og andres retorikk må ha skapt behovet for nye måter å legitimere det nasjonale på. I kampen om Svalbard kan bruken av historien og den ideologiske legitimeringen gjennom henvisning til Stalin være fremtredende eksempler på dette.

Endringene i nasjonsforståelsen og dermed den nasjonale linjen ml-bevegelsen utformet, blir i ettertid bekreftet i prinsippprogrammer og beretninger. Dokumentene fra både 1973 og 1976 betrakter EEC-kampen som vellykket, der det på nytt formuleres nasjonale linjer ved ml-ernes revolusjonære kamp. I prinsippprogrammet fra 1973 fremmes det kulturelle aspektet slik at

¹⁹⁰ Stalin, Josef, *Marxismen og det nasjonale og koloniale spørsmålet* (Oslo: Forlaget Oktober, 1978), 15-18.

den ”må halda norske tradisjonar og norsk lynne i hevd utan å storkna i trongsynt nasjonalisme”.¹⁹¹ Dokumentene befester også den nasjonale kampen ml-bevegelsen nå sto ovenfor under trusselen fra sosialimperialismen. Dette betyr at de i ettertid betraktet sin nasjonale linje som riktig.

EEC og Svalbard: ”nasjonal” orientering?

Købers studier av nasjonal argumentasjon under EEC-debatten tar ikke for seg hvorvidt argumentasjonen hos aktørene var nasjonalistisk, men heller nasjonal.¹⁹² Skillet mellom de to hevder han å være at en nasjonalistisk studie vil være en normativ vurdering av argumentasjonen. Allikevel har han tatt for seg en del argumentasjon som faller inn under kategorien nasjonalistisk. Jeg vil imidlertid avvise skillet som Køber opererer med mellom nasjonal og nasjonalistisk, der det hevdes at en kan vurdere argumenter som nasjonale, men ikke nasjonalistiske fordi dette, i følge Køber, vil hvile på normative vurderinger eller gi negative assosiasjoner. Et slikt skille er det, ut i fra et nasjonalismeteorisk utgangspunkt, ikke hold i da det nasjonale også er nasjonalistisk. Nasjonalismeteorier bidrar til og har som et av sine mål å kunne identifisere det nasjonalistiske og nasjonale. Købers påstand om at en overveielse omkring hvorvidt noe kan hevdes å være nasjonalistisk, i motsetning til nasjonalt, er en normativ vurdering er problematisk. Dette fordi spørsmålet om noe er nasjonalistisk eller ikke hviler ikke på normative vurderinger, om riktig eller galt. Nasjonalisme kan ikke reduseres ned til en normativ overveielse eller idé hos den enkelte. Nasjonalisme er en politisk doktrine og ideologi med nasjonen i sentrum. Den er videre bygget opp omkring gjenkjennelige komponenter, som i sin tur bidrar til en identifisering av den enkelte nasjonalisme ut i fra fastlagte kriterier. Bevegelser er ikke kun nasjonale, men det nasjonale har sitt utspring i den nasjonalistiske ideen som gir de nasjonale symbolene en bestemt effekt eller virkning som argumenter. Å gjenkjenne noe som nasjonalt er ikke en tilstrekkelig betegnelse da den ikke sier noe om hva dette ”nasjonale” består av, hva den inkluderer eller avviser.

Ragnhild Mork hevdet i sin hovedoppgave at ml-bevegelsen koblet det demokratiske til det nasjonale, og at det var kampen mellom folkestyre og monopolkrefter som var karakteristisk

¹⁹¹ *Arbeidernes Kommunistparti (m-l) program og vedtekter frå det 1. landsmøtet februar 1973* (Oslo: Forlaget Oktober, 1974), 33.

¹⁹² Køber, Lars Kjetil, ”verre enn union med Sverige” (Oslo: juni 2005), 14.

for den nasjonale orienteringen.¹⁹³ Dette vil jeg hevde er delvis riktig. Slik vi har sett så var denne koblingen Mork referer til dominerende helt i begynnelsen av EEC-debatten, men vi kan ikke på bakgrunn av analysen her hevde at dette preget hele perioden. Det nasjonale ble knyttet til det demokratiske aspektet under hele perioden, vi kan også finne den under ”den antikapitalistiske perioden” i det at nasjon ikke ble avvist, men betraktet som sikring av rettigheter. Den mest utpregede endringen fant sted fra og med 1971 til 1972 da det finner sted en kobling mellom *klasse* og *nasjon*.

Mork fremhever også at kamp mot monopolkapital og kamp for sjølråderett ble to sider av samme sak, slik også Istad har gjort. Poenget er at det som preger fremstillingene til tidligere arbeider omkring EEC-debatten og ml-bevegelsens rolle, er at fremstillingene karakteriserer hele perioden fra `71 til `72 som en ”nasjonal” periode, mens jeg vil hevde at det er funnet et skille i nasjonsforståelse, fremstilling og argumentasjon fra ml-bevegelsens side som gjør en karakteristisk av argumentasjonen som ”nasjonal” upresist. For det første fordi den sier lite om hvilke nasjonsforståelse ml-bevegelsen bygde sin nasjonale retorikk på. For det andre er det upresist fordi det er flere aspekter som skiller den nasjonalistiske argumentasjonen hos ml-bevegelsen fra resten av nei-siden. Vi har sett at resten av nei-siden også koblet det demokratiske til det nasjonale, men hadde en helt annen innfallsvinkel enn ml-bevegelsen ved å for eksempel fremheve de nasjonale institusjonenes rolle som samlingsfaktorer innenfor nasjonen. Dette var en sentral del av Folkebevegelsens retorikk, men derimot ikke noe vi finner hos ml-erne. Den nasjonale sjølråderetten er blitt presentert som fellesnevneren for motstandere av EEC. Argumentene som ble fremmet hadde samme ”nasjonale” innpakning, for eksempel bygd opp omkring ”unionsfaren”, men selve meningsinnholdet forble ulikt. Det er her snakk om ulike nasjonalismer og ulike nasjonsforståelser.

Det er riktig at tendensen i å argumentere for nasjonal selvbestemmelse er til stede i partiorganene, men betyr dette at bevegelsen skiftet sitt fokus fra klasse til nasjon? Den nasjonale vendingen må studeres i forhold til hvilket nasjonsbegrep som gjorde seg gjeldende. Dette nasjonsbegrepet har, slik denne fremstillingen har vist, skiftende karakter ut i fra de historiske kontekstene. Derfor er det interessant å se hvordan det nasjonale ble fremstilt under EEC-kampen og hvordan det nasjonale senere ble fremstilt med sosialimperialisme som ny historisk kontekst. Mork er også inne på at kampen om den nasjonale sjølråderetten også

¹⁹³ Mork, Ragnhild, *Kinas raude sol* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1996), 83.

gjorde seg gjeldende under sosialimperialismen. Under trusselen om en ny verdenskrig ble kampen for sjølråderett et sentralt argument. Under teorien om sosialimperialismen kunne en ”norsk linje” bli knyttet til Kina.¹⁹⁴ Men slik denne analysen viser hadde det nasjonale spørsmålet ulikt *meningsinnhold* i de to periodene. Det nasjonale var til stede ved siden av antikapitalistiske argumenter og ble knyttet opp til disse på forskjellige måter. Men for ml-bevegelsen var det vesentlig å beholde en avstand til forsvaret av det bestående kapitalistiske samfunnssystemet, og heller fremme klassens rolle som sentral i deres nasjonsforståelse.

Nasjonsbegrepet og ml-nasjonalisme

Ut i fra dette kan det konkluderes med at det ikke er tilfredsstillende å karakterisere ml-bevegelsen kun som ”nasjonal” i det betegnelsen verken åpner for en identifisering av det særegne i deres språkelige konstruksjon, eller viser den spesifikke nasjonalismen som kom til uttrykk i bevegelsens partiorganer. Det spesifikke er at det fant sted en endring i selve nasjonsbegrepet, og med dette fulgte det med en endring i hvordan de bygde opp sine argumenter for å nettopp kunne fremme en nasjonsforståelse der klassen ble definert som nasjonal. På denne måten bekreftes og videreføres den konsensus som finnes blant historikere om at det innen ml-bevegelsen fant sted et skifte til nasjonal argumentasjon. Men denne analysen presenterer en ny tolkning omkring denne perioden, der vi ikke kun kan hevde at argumentene og vendingen var ”nasjonal” fordi vi kan kjenne igjen nasjonale argumenter. Diskursanalysen har bidratt til å vise at endringen som fant sted ikke først og fremst var fra klasse til nasjon, fra antikapitalistisk til nasjonal, men at selve nasjonsbegrepet som den nasjonalistiske diskursen hvilte på endret meningsinnhold. De begynte med nasjon som forutsetning for demokrati, men endte med den nasjonale klassen.

Nasjonale interesser og nasjonal identitet hviler på det som av Benedict Andersson blir betegnet som ”et forestilt fellesskap”.¹⁹⁵ Kjennetegnene ved dette fellesskapet er et horisontalt fellesskap som knytter seg til nasjonale institusjoner, språk, historie, felles myter og kultur som til sammen utgjør oppbygningen av ”det nasjonale”. En annen side er at det forestilte fellesskapet nasjonen befestes, reproduseres og opprettholdes gjennom kontinuerlige artikulering av den. Med det nye nasjonsbegrepet bidrar ml-erne til å reprodusere et forestilt fellesskap. Ved å forfekte et likhetssymbol mellom nasjon og klasse blir definering og

¹⁹⁴ Mork, Ragnhild, *Kinas raude sol* (Oslo: Universitetet i Oslo, 1996), 104.

¹⁹⁵ Anderson, Benedict, ”Imagined Communities” i Hutchinson, John og Smith, Anthony D. (red.), *Nationalism* (Oxford- New York: Oxford University Press, 1994), 89-96.

innholdet av "det norske" innen deres argumenter viktigere enn det den har vært tidligere. Dette fordi sammenhengen mellom et klasseperspektiv også måtte knyttes til noe som ble oppfattet som "det norske". Arbeiderne måtte bli en del av innholdet i det nasjonale for å kunne legitimere klassen som nettopp forsvarere av det nasjonale fellesskapet. Med utgangspunkt i et nasjonalismeteorisk perspektiv vil framstillingen av et tett harmonisk kulturfellesskap innen nasjonen være en viktig komponent der bruken av språk og symboler er sentrale virkemidler for opprettholdelsen av den nasjonalistiske doktrinen. Den kulturelle nasjonalismens sammensetning, det vil si hvilke særtrekk som fremmes og dyrkes som sentrale for fellesskapet varierer. For ml-bevegelsen var det viktig at det folkelige også ble forstått som klassen.

Klassens rolle i den nasjonalistiske diskursen er et vesentlig kjennetegn ved ml-bevegelsen diskursive praksis. I nasjonaliseringen av klassen ble tilknytting til "vårt fedreland og folk" sentrale metaforer for et fellesskap basert på antagelsen om lange røtter og familiære bånd. På denne måten kunne en påkalle klassens lojalitet til nasjonen. Nasjonal identitet trer inn i klasseidentiteten. Dette utgjør en sentral komponent i den nasjonalistiske ideen. Nasjonaliseringen av klassen representerte også et forsøk på å fremstille arbeiderklassen som forvaltere av den nasjonale og folkelige kulturen. Anti-imperialismen var ikke kun en kamp mot økonomiske krefter, men med den fulgte også en kulturell trussel. Disse aspektene er karakteristisk for ml-bevegelsens nasjonalisme.

Et viktig bevis som diskursanalysen har fremsatt og som bidrar til en ny innfallsvinkel i forståelsen av den nasjonalistiske argumentasjonsdreiningen som finnes i materialet er dermed at nasjonsbegrepet endret seg i perioden, diskursen var ikke statisk. Under EEC-kampen tok de begrepene som refererte til det nasjonale utgangspunkt i mytene om felles kultur og egenart. Dette kommer tydelig frem i bruken av "fedreland" eller den "fedrelandssinnede" arbeiderklasse. Kildene har også vist at den nasjonale orienteringen la vekt på andre momenter under Svalbard-saken. Under Svalbard-saken hadde fiendebildet skiftet fra "unionen EEC" til "sosialimperialisten Sovjet". Innenfor denne konteksten ble det anti-imperialistiske kravet om politiske autonomi urokkelig. Men under den sosialimperialistiske kontekst er nasjonens rett til et territorium og nasjonens selvbestemmelsesrett fremstilt ved henvisning til autentisitet og opprinnelse gjennom en aktiv bruk av historien. Argumentene om nasjonal sjølråderett ble ikke kun satt opp som et politisk

spørsmål, men vi har sett hvordan ml-bevegelsen konstruerte en nasjonalistisk diskurs som tok i bruk sentrale nøkkelbegreper ved den nasjonalistiske doktrinen.

Nasjonen ble innen bevegelsen forstått som en politisk enhet der kravet om selvstyre var ubestridelig. Samtidig var det kun dette som ble fremtredende innenfor den politiske forståelsen. Staten, som ramme for nasjonen, ble akseptert i begrenset grad. Kravet om autonomi og folkestyre var ikke sammenfallende med oppslutning rundt felles institusjoner. Den politiske solidariteten som kravet om autonomi bygde på var basert på at nasjonen som kulturell enhet hadde et krav om autonomi. Og klassens plassering innen denne kulturnasjonen var avgjørende. Når arbeiderklassen fungerte som interessesfære, var det "den norske arbeiderklassen" det referertes til. I seg selv kunne disse begrepene favne vidt, i den grad de referer til en solidaritet og oppslutning omkring felles institusjoner som konstituerer nasjonen. Men diskursen disse begrepene ble artikulert i baserte seg på kultur eller etnisitet som utgangspunkt for den nasjonale solidariteten.

Meningsstrukturen i "nasjon" la føringene for defineringsen av enheten. Meningen i begreper som "det norske" eller "norsk arbeiderklasse" eller "norske folket" lukkes når de plasseres sammen med den nye kulturelle komponent i nasjonalismen. Ved å fremme den kulturelle enheten vil de i besittelse av denne kulturen, kunne tilslutte seg enheten som "den norske arbeiderklassen". Det finner ikke sted noe videre problematisering av dette konseptet hos ml-erne. Dermed skjer det en videreføring av grunnpilarene i den nasjonalistiske idé, antagelsen om at den er en naturlig og iboende følelse hos medlemmene av nasjonen. Denne kan kun sikres og videreføres gjennom nasjonen som organisasjonsprinsipp. Med dette reprodueres oppfatningen om at organisering av verden ut i fra nasjonalstater og nasjoner er et nødvendig fenomen.

Ml-bevegelsens egen defineringsen av nasjonalisme er også sentralt for hvordan de plasserte seg selv innen denne tradisjonen. I arbeidet med kildene har det fremkommet at de er i besittelse av en tosidig forståelse av fenomenet nasjonalisme. For det første ble den forstått og artikulert som et nasjonalt frigjøringskrav og derav anti-imperialistisk. Dette la grunnlaget for en positiv vinkling av det nasjonalistiske kravet, som de selv definerte som nasjonalt i motsetning til nasjonalistisk. Nasjonalismen ble derimot definert som negativ. Til grunn for dette skillet lå betegnelsen "borgelig nasjonalisme". Denne var imperialistiske i sin karakter, i kraft av å være basert på borgelig interesser. Igjen er selve klassekarakteren sentral. En av årsakene til at

bevegelsen ønsket å befestet et slikt skille mellom det nasjonale og det nasjonalistiske kan være nasjonalismens historiske utvikling i Norge. Den positive vinklingen og tradisjonen, ofte knyttet til det nasjonale som frigjøringsstrøm, bunner i norsk nasjonalismes historie som en venstrepolitisk kraft både før og under unionsoppløsningen i 1905. Men nasjonalismen og den nasjonale fanen ble i mellomkrigstiden brukt av høyresiden mot arbeiderbevegelsen og dennes internasjonale parole som avviste nasjonalismen som en ideologi som kun tjente borgerskapets klasseinteresser. Denne parolen var dominerende i arbeiderbevegelsen frem til 1930-årene, da forholdet til det nasjonale forandret seg og arbeiderbevegelsen nå tok opp i seg denne parolen.¹⁹⁶ Det var først og fremst Arbeiderpartiet som endret parolen. De overtok de nasjonale verdiene og gikk fra å være klassens revolusjonære parti til ”folkepartiet”.¹⁹⁷ I følge Østerud er disse historiske faktorene bakgrunnen for at det finnes et skille mellom det nasjonale og nasjonalismen i språkbruken, spesielt ble dette skillet forsterket etter annen verdenskrig, der det nasjonale ble knyttet til kampen mot okkupasjonsmakten og nasjonalismen ble knyttet til nazismen. Dette kan muligens være en av årsakene til at det var viktig for ml-bevegelsen å plassere sin argumentasjonsform, og fremme denne, som en nasjonal linje i motsetning til nasjonalistisk. Dette kommer også til uttrykk i deres selvdefinering. I den grad de plasserte seg selv innenfor en nasjonal tradisjon, så var dette med utgangspunkt at norske nasjonale bevegelser alltid hadde vært progressive, hevdet de.¹⁹⁸

Men kan en ut i fra endringene i nasjonsbegrepet til ml-bevegelsen og senere AKP(m-l) karakterisere bevegelsen som nasjonalistisk? Det er i denne fremstillingen blitt hevdet at karakteristikken ”stalinistiske nynasjonalisme” er berettiget om bevegelsen på bakgrunn av henvisningene og bruken av Stalin i deres argumenter for den nasjonale orienteringen. Allikevel sier denne betegnelsen lite om hva selve vendingen besto av. Endringen i polemikken hadde sitt utspring i EEC-kampen og etablerte seg innen andre politiske saker, med kampen om Svalbard som mest fremtredende eksempel. Det kan videre hevdes at argumentasjonen ikke var nasjonalistisk når vi ser den rollen økonomiske analyser hadde, og at klasseretorikk fortsatt gjorde seg sterkt gjeldene i argumentene. Men klassen ble også definert nasjonalt. Den nasjonale diskursen endte med å levere premissene for hva som ble viktig innenfor debattene, nemlig kampen om nasjonen. Mens andre saker som hadde vært

¹⁹⁶ Østerud, Øyvind, *Hva er nasjonalisme?* (Oslo: Universitetsforlaget, 1994), 42-45.

¹⁹⁷ Pryser, Tore, ”Med regjeringsmakt i Norge” i Bull, Edvard, Kokkvoll, Arne og Sverdrup, Jakob, (red.), *Arbeiderbevegelsens historie i Norge*, 4 bd. (Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1988), 13-15.

¹⁹⁸ *Arbeidernes Kommunistparti (m-l) program og vedtekter frå det 1. landsmøtet februar 1973* (Oslo: Forlaget Oktober, 1974), 109.

viktige for venstresiden til tider måtte vike for det nasjonale spørsmålet, eller de ble tolket i lys av denne. Ut i fra den tidligere nevnte definisjonen til Smith om den nasjonalistiske grunddoktrinen kan det hevdes at ml-bevegelsens retorikk var i besittelse av disse målene om autonomi, territoriell enhet og kulturell identitet. Analysene har vist den sentrale rollen det nasjonale fikk. Som nasjonal bevegelse tok ml-erne til seg den nasjonalistiske grunddoktrinen og inkorporerte denne i deres klassekampretorikk. Bevegelsen var nasjonalistisk i sin retorikk både under EEC-debatten og kampen om Svalbard.

Imidlertid er det et sentralt poeng at det politiske og ideologiske overordnede målet for ml-erne forble revolusjonen og sosialismen. Det var ut i fra troen på nødvendigheten, eller muligheten, av en omveltning av det bestående samfunnssystem at bevegelsen organiserte seg. I sitt utspring hadde den ikke nasjonen som politisk mål. Det var under bestemte perioder at den offentlige diskursen satte forsvaret av nasjonen som fremste mål. Nasjonsbegrepet ble under begge de analyserte periodene utsatt for en politisk kamp om selve innholdet i begrepet. Hos ml-bevegelsen gikk nasjonen fra å være et middel til å bli et mål i seg selv innenfor den anti-imperialistiske konteksten. Men nasjonsbegrepet hvilte ikke kun på ideen om en politisk nasjon, basert på oppslutning omkring felles institusjoner, medborgerskap og selvstyre, men den baserte seg også på nasjonen som kulturell enhet. Nasjonalismen ble inkorporert som en del av den norske ml-bevegelsens retorikk. Den nasjonale diskursen åpnet for at den nasjonale identiteten skulle bli en komponent i arbeiderklassens politiske identitet. Kampen omhandlet ikke kun nasjonen selvbestemmelsesrett. Taktikken fra ml-bevegelsens side i ”kampen om nasjonen” etablerte en norsk nasjonal klassekamp diskurs som lå til grunn for formuleringen av en norsk ml-nasjonalisme viss fokus lå i at klassen ble fremstilt og forstått som nasjonen. Den norske ml-nasjonalismen bygde på Stalins kriterier for hva en nasjon var. I ml-nasjonalismen ble det formulert et nasjonsbegrep som konstituerte nasjonen som et politisk, kulturelt og etnisk felleskap der solidaritet befestes i den avgrensede delen av befolkningen som defineres under betegnelsen ”den norske arbeideklassen”. Selv om det finnes endringer i nasjonsbegrepet ut i fra den konteksten den ble artikulert i, var disse momentene en kjerne i deres nasjonale diskurs. Det var gjennom en diskursiv konstruksjon av den nasjonale klassen, der det ble satt direkte forbindelser mellom klasseinteresser og nasjonale interesser, at premissene ble lagt til rette for en nasjonal vending og for hvordan arbeiderklassen skulle oppfattes.

Videre forskning

Denne oppgaven har redegjort for og drøftet den nasjonale vendingen i ml-bevegelsen retorikk. Den har konkludert med at på 1970-tallet utviklet ml-bevegelsen det som er blitt betegnet som en norsk ml-nasjonalisme. Denne kom til uttrykk i partiets offentlige retorikk og argumenter. Gjennom diskursanalysene har ulikhetene i nasjonsbegrepet blitt fremstilt, samt de retoriske grep som ble foretatt i endringen av denne der klassen ble det konkrete uttrykket for nasjonen og forkjempere av de nasjonale interessene. Denne oppgaven presenterer dermed en mulig forståelse for hva som utgjorde den nasjonale vendingen til ml-bevegelsen.

Arbeidet med denne oppgaven har også reist en del spørsmål underveis som det ikke har vært rom for å drøfte videre her, dette er forhold som kunne utgjøre videre undersøkelser. En vei videre som representerer en konkret videreføring av det som har vært temaet for denne oppgaven er hvordan bevegelsen forholdt seg til det nasjonale spørsmål under EU-kampen i 1994. Videreførte de konseptene som er funnet i denne analysen? Hvordan forholdt de seg til andre organisasjoner på nei-siden og deres argumenter mot EU? Spesielt kunne dette være av interesse med utgangspunkt i den senere historien til AKP på 1990-tallet, etter at partiet tok et kraftig oppgjør med tidligere linjer. Hva skjedde med det nasjonale spørsmål? Hvilken endringer fant sted? Et annet interessant moment hadde vært en sammenligning av den norske ml-bevegelsen med andre europeiske maoistgruppen som opererte på samme tid, i samme historiske kontekst. Hvordan forholdt de seg til den nasjonal linjen? Hvilke likheter og ulikheter finnes, og hvorfor? Og ikke minst hadde det vært interessant å studere nasjonale forestillinger innen den norske venstresiden, der en sammenligning av de ulike partienes tilnærming til det nasjonale kunne vært et utgangspunkt for å forsøke å plassere ml-bevegelsen innen en norsk-nasjonal venstretradisjon. Et moment som kommer til å påvirke det videre studie av ml-bevegelsen og de problemstillingene som blir viktig å formulere, er de pågående arbeidene med innsamling av materiale og informasjon.

I skrivende stund har AKP startet en innsamling og systematisering av partiets materialer fra 1970-tallet under navnet ”ml-historie - et prosjekt fra Arbeidernes Kommunistparti” med økonomisk støtte fra Institusjonen Fritt ord og faglig bistand fra Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek. Prosjektet skal først og fremst være et nettsted der deler av materialet fra bevegelsens første år skal gjøres digitalt tilgjengelig. Dette gjelder materiale som en komplett samling av interne medlemsblader, for eksempel *Tjen Folket*. Også styreskriv og direktiver vil bli offentliggjort. En annet sentral samling, studie og analyser av AKP er det pågående

”Kaderprosjektet”. Gjennom intervjuer av tidligere og nåværende medlemmer ønsker de å blant annet rette fokus på hvorfor folk ble med i bevegelsen, hvorfor de ble værende, hva som holdt dem der og lignende. Gjennom den enkeltes erfaringer, vil de forsøke å si noe om den større helheten. Om sine mål skriver de:

”I Kaderprosjektet vil vi belyse disse og andre makrospørsmålene i et mikroperspektiv gjennom å samle inn og presentere et bredest mulig spekter av medlemmers fortellinger om hvorfor de ble med i ml-bevegelsen, hvordan livet i AKP artet seg, og hvordan tiden etter AKP ble.”¹⁹⁹

Dette prosjektet vil presentere nytt materialet som vil være tilgjengelige og viktig for videre studier. Både AKPs eget prosjekt ”ml-historie” og ”Kaderprosjektet” vil ha sin påvirkning på historieskrivingen om AKP(m-l). Innsamlingsprosjektet vil bety at nye kilder vil bli tilgjengelige for historikere, noe som igjen vil gi nye innfallsvinkler, nye problemstillinger og muligheter for fremtidige studier av bevegelsen. Men disse prosjektene vil også ha sin påvirkning på allerede publiserte studier, inkludert denne, da påstander muligens vil måtte bli forkastet eller fremsatte teser styrket ut i fra nytt tilgjengelig materiale om ml-bevegelsen.

¹⁹⁹ www.kader.no/Mer%20om%20prosjektet.htm (20. oktober 2007)

Bibliografi

Kilder

Aviser:

Klassekampen, 1969-1979.

Kamp mot EEC og dyrtid, 1971-1972.

Felles kamp. Ukeavis mot EEC og dyrtid, 1971-1972.

Tidsskrifter:

Materialisten, 1973-1980.

Røde Fane, MLF 1969-1972

Røde Fane, MLG/AKP(m-l) 1972-1980.

Partiprogrammer og beretninger:

Arbeidernes Kommunistparti (m-l) program og vedtekter frå det 1. landsmøtet februar 1973, 2. utg. (Oslo: Forlaget Oktober, 1974)

AKP(m-l)s tre første år. Vedtak, uttalelser og opprop fra AKP(m-l) februar 1973 til mai 1975, Utgitt og redigert av Forlaget Oktober A/S (Oslo: Forlaget Oktober, 1975)

Prinsippprogram og vedtekter for AKP(m-l). Vedtatt på det andre landsmøtet til AKP(m-l), Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene) november 1976 (Oslo: Forlaget Oktober A/S, 1977)

Beretning fra AKP(m-l). Vedtatt på det 2. landsmøtet til Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene) november 1976 (Oslo: Forlaget Oktober A/S, 1978)

Prinsipp-program, sameprogram, vedtekter for AKP(m-l). Vedtatt på det 3. landsmøtet desember 1980 (Oslo: Forlaget Oktober A/S, 1981)

Annet:

Vaagen, Georg. *Brussel midt imot* (Oslo: Forlaget Oktober, 1973)

Skjønnlitteratur

Michelet, Jon. *Orions belte. En roman fra Svalbard*. Første gang utgitt i 1977 (Oslo: Forlaget Oktober, 2003)

Solstad, Dag. *Arild Asnes, 1970*. Første gang utgitt i 1971 (Oslo: Forlaget Oktober, 2004)

Solstad, Dag. *25. september-plassen*. Første gang utgitt i 1974 (Oslo: Forlaget Oktober, 2001)

Solstad, Dag. *Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen som har hjemsoekt vårt land*. Første gang utgitt i 1982 (Oslo: Forlaget Oktober, 2000)

Litteraturliste

Anderson, Benedict, "Imagined Communities" i Hutchinson, John og Smith, Anthony D. (red.), *Nationalism* (Oxford- New York: Oxford University Press, 1994), 89-96.

Bjørklund, Tor, *Mot strømmen* (Oslo-Bergen-Tromsø: Universitetsforlaget, 1982)

Calhoun, Craig, *Nationalism* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997)

Dahl, Ottar, "Kap V: Historisk "objektivitet" i Dahl, Ottar, *Problemer i historiens teori* (Oslo: Universitetsforlaget, 1986), 61-81 og 112-113.

Egge, Åsmund, "Fra tsarimperiet til Sovjetunionen", i Egge, Åsmund, *Fra Aleksander II til Boris Jeltsin. Russlands og Sovjetunionens moderne historie* (Oslo: Universitetsopplaget, 1993), 128-129.

Eriksen, Anne, "Den nasjonale erindring- minner om 1905" i Sørensen, Øystein og Nilsson, Torbjørn, (red.), *1905- Nye perspektiver* (Oslo. Aschehoug, 2005), 29-53.

Eriksen, Trond Berg, Hompland, Andreas og Tjønneland, Eivind, "Opprør fra flere kanter", i Eriksen, Trond Berg og Sørensen, Øystein, (red.), *Norsk Idéhistorie*, 6 bd. (Oslo: Aschehoug, 2003), 149-191.

Flåten, L.T. og Kopperud, Ø., "Diskursanalyse i historiefaget - en fruktbar metode?" *Fortid. Historisk studenttidsskrift*, nr 1 (2006), 33-36.

Furre, Berge, "IV. Den sosialdemokratiske orden. Vekst og protest 1961-1973" i Berge Furre, *Norsk Historie 1914-2000* (Oslo; Det Norske Samlaget, 2004), 188-218.

Furre, Berge, "V. Oljealder og kriseår, 1973-1981" i Berge Furre, *Norsk Historie 1914-2000* (Oslo; Det Norske Samlaget, 2004), 219-268.

Gellner, Ernest, "4. The transition to an Age of Nationalism", "5. What is a Nation?" i Gellner Ernest, *Nations and Nationalism* (Oxford: Blackwell Publishing, 1983), 39-62.

Gellner, Ernest, *Nasjonalisme* (Oslo: Spartacus Forlag A/S, 1998)

Harding, Harry, "The Chinese state in crises" i MacFarquhar, Roderick, (red.), *The politics of China. The eras of Mao and Deng*, 2. utg. (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), 148-247.

Hobsbawn, Erik, "The Nation as Invented Tradition" i Hutchinson, John og Smith, Anthony D. (red.), *Nationalism* (Oxford- New York: Oxford University Press, 1994), 76-83.

- Hutchinson, John, "Is Nation Statist? The Nation as a Cultural Project" i Hutchinson, John, *Modern Nationalism*, (London: Fontana Press, 1994), 39-63.
- Hutchinson, John og Smith, Anthony D., "Introduction" i Hutchinson, John og Smith, Anthony D., (red.), *Nationalism* (Oxford- New York: Oxford University Press, 1994), 3-13.
- Hylland, Thomas Eriksen, *Flerkulturell forståelse* (Oslo; Universitetsforlaget, 2001)
- Istad, Anders H., *Politiske endringer i den norske ml-rørsla 1969-1980*, Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo (Oslo: Universitetet i Oslo, 1992)
- Jonas, Tore, "Diskursanalyse og studier av nasjonalisme", *Hovedfagsårbok i Samfunnsgeografi* (2001), (Oslo: Universitetet i Oslo, 2001), 69-87.
- Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise, *Diskursanalyse som teori og metode* (Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 1999)
- Kaldal, Ingar, *Historisk forskning, forståing og forteljing* (Oslo: Det Norske Samlaget, 2003)
- Kedourie, Elie, "Nationalism and Self-Determination" i Hutchinson, John og Smith, Anthony D., (red.), *Nationalism* (Oxford- New York: Oxford University Press, 1994), 49-55
- Kjeldstadli, Knut, *Fortida er ikke hva den er gang var* (Oslo: Universitetsforlaget, 1999)
- Kohn, Hans, "Western and Eastern Nationalisms" i Hutchinson, John og Smith, Anthony D. (red.), *Nationalism* (Oxford- New York: Oxford University Press, 1994), 162-165.
- Køber, Lars Kjetil, "Marxisme og union, ml-bevegelsens nasjonale argumentasjon i EEC-kampen 1969-1972" i *Arbeiderhistorie 2002, Årbok for Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek* (Valdres Trykkeri A/S, 2002), 185-199.
- Køber, Lars Kjetil., "verre enn union med Sverige". *Unionsbegrepet i norsk EEC/EF/EU-debatter 1961-1994*, Prosjekt 1905-skriftserie nr 3 (Oslo: juni 2005)
- Lundestad, Geir, "Hovedtendenser i norsk politikk 1945-1965" i Bergh, Trond og Pharo, Helge Ø. (red.), *Vekst og velstand. Norsk politisk historie 1945-1965* (Oslo: Universitetsforlaget, 1989), 455-523.
- Lundestad, Geir, *Øst, vest, nord, sør. Hovedlinjer i internasjonal politikk etter1945*, 5.utg. (Oslo: Universitetsforlaget, 2004)
- Lorenz, Einhart, "Arbeiderpartiets monopol blir brutt" i Lorenz, Einhart, *Arbeiderbevegelsens historie. En innføring. Norsk sosialisme i internasjonalt perspektiv, 2. del, 1930-1973* (Oslo: Pax Forlag A.S, 1974), 160-200.
- McLellan, David, "Lenin" i McLellan, David, *Marxism after Marx. An Introduction*, 3. Utg. (London: Macmillan Press, 1998), 94-116.
- Mork, Ragnhild, *Kinas raude sol. Den norske m-l rørsla og kulturrevolusjonen i Kina 1966-1976*, Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo (Oslo: Universitetet i Oslo, 1996)

Pryser, Tore, "Med regjeringsmakt i Norge" i Bull, Edvard, Kokkvoll, Arne og Sverdrup, Jakob, (red.), *Arbeiderbevegelsens historie i Norge*, 4 bd. (Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1988), 9-20.

Sejersted, Francis, "13: Seneskifte" i Sejersted, Francis, *Sosialdemokratiets tidsalder. Norge og Sverige i det 20. århundre, Del 2 i Norge og Sverige gjennom 200 år*, 2. bd. (Oslo; Pax Forlag AS, 2005), 450-488.

Simonsen, Dorthe G., "2. Tegn og iagttagelse", "3. Fortid i(g) oversættelse. Empirisk forskning efter den sproglige vending" i Simonsen, D.G, *Tegnets tid* (København: Museum Tusulanmus Forlag, 2003), 93-182.

Sjøli, Hans Petter, *Fra raddis til kader. Kineseri i tidens ånd (om ml-erne og det antiautoritære opprøret)*, Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo (Oslo: Universitetet i Oslo, 2002)

Sjøli, Hans Petter, *Mao, min Mao. Historien om AKPs vekst og fall* (Oslo: Cappelens Forlag, 2005)

Smith, Anthony D., *National Identity* (Reno: University of Nevada Press, 1991)

Smith, Anthony, *Nationalism. Theory, Ideology, History* (Cambridge: Polity Press, 2001)

Solheim, Erik, (red.), *Oppgjør med AKP. Debattheft fra Sosialistisk Opplysningsforbund* (Oslo: Sosialistisk Opplysningsforbund, 1978)

Sørensen, Øystein, (red.), *Jakten på det norske. Perspektiver på utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet* (Oslo; Gyldendal Norsk Forlag A/S, 2001)

Sørensen, Øystein, "Nasjon og nasjonalisme" i Hylland, Thomas Eriksen (red.), *Flerkulturell forståelse* (Oslo; Universitetsforlaget, 2001), 119-133.

Stalin, Josef, *Marxismen og det nasjonale og koloniale spørsmålet. Artikler og talar i utval 1913-1934* (Oslo: Forlaget Oktober, 1978)

Stalin, Josef, "Tale på SUKP(b)s 19. partikongress" i Stalin, Josef, *Marxismen og språkvitenskapens spørsmål. Sosialismens økonomiske problemer i Sovjetunionen* (Oslo: Forlaget Oktober, 1975), 140-143.

Steigan, Pål, *På den Himmelske Freds plass. Om m-l bevegelsen i Norge* (Oslo: Aschehoug, 1985)

Tjelmeland, Hallvard, "Møtet med det framande- vegen fram mot innvandringsstopp i 1975" i Kjelstadli, Knut (red.), *Norsk innvandringshistorie. I globaliseringens tid*, 3 bd. (Oslo; Pax Forlag A/S, 2003), 105-134.

Tollånes, Ole K. og Wagle, Petter M., *Et lite innblikk i AKP-MLs historie på 70-tallet*, Semesteroppgave, Høgskolen i Bodø (Bodø: Høgskolen i Bodø, 1985)

Thompson, Willie, *The Communist Movement since 1945* (Blackwell Publishers, 1998)

Tvedt , Terje, (i red.), (ml): *En bok om maoismen i Norge* (Oslo: 1989)

Østerud, Øyvind, *Nasjonens selvbestemmelsesrett. Søkelys på en politisk doktrine* (Oslo: Universitetsforlaget, 1992)

Østerud, Øyvind, *Hva er nasjonalisme?* (Oslo: Universitetsforlaget, 1994)